

BOHUMIL STAŠEK:
PAPEŽ A PRÁVO MEZINÁRODNÍ.

6

VZDĚLAVACÍ KNIHOVNA KATOLICKÁ.

POŘADÁ:

DR. ANTONÍN PODLAHA.

SE-SCHVÁLENÍM NEJDŮST. KNÍŽECÍHO ARCIB. ORDINARIÁTU V PRAZE
ZE DNE 22. KVĚTNA 1896 Č. 4884.

SVAZEK LXIX.

SVAZEK LXIX.

PAPEŽ A PRÁVO MEZINÁRODNÍ.

V PRAZE 1917.

- MAJITEL: CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA -
A NAKLADATELSTVÍ. V. KOTRBA.

PAPEŽ
A
PRÁVO MEZINÁRODNÍ

NAPSAL
BOHUMIL STAŠEK

V PRAZE 1917.
CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ.
V. KOTRBA.

NIHIL OBSTAT.

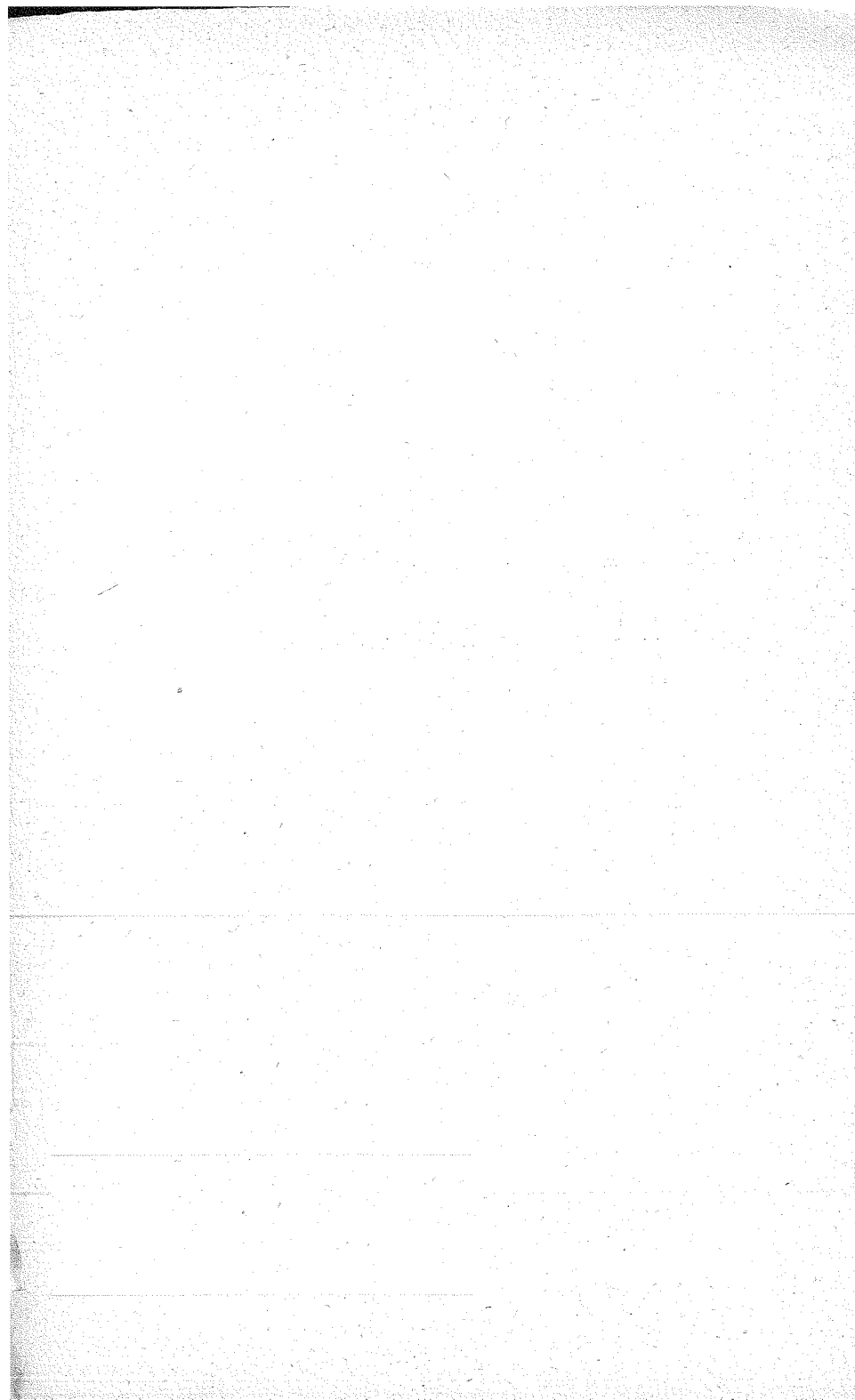
Dr. Jos. Tumpach, censor.

IMPRIMATUR.

Pragae, die 23. Junii 1916. Nro. 8078.

Leo Cardin. de Skrbenský.

*Věnováno památce zesnulého preláta
Dra Josefa Tumpacha.*

Obsah.

	Strana
Úvod	1
Literatura	5
ČÁST PRVNÍ: Papež suverénem	9
I. Suverénita papežova a právo mezinárodní	11
II. Papež suverénem mocí svého církevního postavení	18
III. Nutnost suverénity nejvyšší hlavy církve	37
ČÁST DRUHÁ: Suverénní práva papežova	49
I. Právo smluv	51
1. Dějinný přehled	51
2. Právní povaha konkordátů	59
3. Konkordáty mezinárodními smlouvami	68
II. Právo vyslanectva	73
1. Historický vývoj	73
2. Státní sekretariát papežský	81
3. Aktivní a pasivní vyslanecké právo papežů	83
4. Počátek a konec funkce papežských vyslanců	85
5. Právní postavení diplomatických zástupců papežských	86
ČÁST TŘETÍ: Garanční zákon italský a papežova suverénita	91
I. Dějiny vzniku garančního zákona	93
II. Garanční zákon italský ze 13. května 1871	103
III. Garanční zákon italský a suverénní práva papežova	107
Doslov	123

Uvod.

Četné úvahy obírající se dnešním mezinárodním postavením sv. Otce shodují se z veliké části v jednom: postavení, v jakém nalézá se papežství po r. 1870 po násilném zabrání Říma, italskou vládou jest neudržitelným. Stalo se tak vlivem války evropských národů, jež přivedla do krise i tak zv. „římskou otázku“, již rozumí se otázka, jak upravití stav, ve kterém ocitla se sv. Stolica po zabrání jejího světského panství, aby papež požívaje svobody a neodvislosti od každého knížete pozemského nebo vůbec od světské moci, svůj vznešený úřad zastávatí mohl. Neboť ukázalo se zvláště po zasáhnutí Itálie do krvavých konfliktů válečných, že dosavadní postavení papeže jest při větším otřesu italského státu nemožným. Garanční zákon, kterým papeži měla býti zaručena svoboda a výsostná práva, jest pouze jednostranným aktem italského státu, nespočívá na smlouvě, nemá mezinárodní garancie a může tudíž býti od Itálie každé chvíle buď změněn neb zrušen.

Otázka mezinárodního postavení sv. Otce jest v přítomné době jednou z nejdůležitějších a nejakut-

nějších otázek celého světa katolického. Jejím řešením má se však v první řadě zabývat katolická věda právní. Neboť sledujeme-li ducha dnešních učebnic mezinárodního práva v otázce papežské, nemůže nám býti tajno, že učitelé mezinárodního práva pod vlivem pozitivistické filosofie právní papeži po ztrátě církevního státu v r. 1870 upírají členství v mezinárodním obcování a spolu i práva, jež mezinárodní právo svým subjektům poskytuje. Je to zejména právo politické neodvislosti čili suverénity, právo uzavírati smlouvy, vysílati a přijímati vyslance, zasahovati do mezinárodních sporův atd.

Praktické důsledky této theorie byly by ovšem pro církevní postavení papeže a jeho úřad osudnými, neboť potom neměl by papež nároků na svobodu a neodvislost od světských vlád, neměl by práva vysílati diplomatické zástupce, nemohl by uzavírati na prospěch katolické církve se státy smlouvy (konkordáty), nesměl by zasahovati do mezinárodních sporů, neměl by práva na suverénní čest a výsady atd. Papež zbaven své občanské neodvislosti stal by se poddaným panovníka té země, ve které by žil, jako každý jiný občan a neměl by žádného práva se vzpírati, kdyby jednoho dne vláda mu zakázala přijímati vyslance jiných států, nebo zrušila jeho styk s cizinou, censurovala jeho dopisy, zrušila jeho gardy a pod. Pod zorným úhlem panujících nauk mezinárodního práva o papežství došli bychom k takovým výsledkům, jež znamenají úplné zničení úřadu nejvyšší hlavy církve.

Z těch důvodů domníváme se, že pro katolickou vědu právní není časovější a důležitější otázka, než právě otázka mezinárodního postavení sv. Otce a vědecké uplatnění jeho práv na poli mezinárodního práva. S bolestí nutno však konstatovati, že v oboru tomto katolická věda dosud málo pracovala. I v bohatých

literaturách theologie cizích národů najdeme velice málo prací, jež by důstojně čelily teoriím mezinárodního práva upírajícím sv. Otci výsostné postavení a členství v mezinárodním společenství. U nás v české literatuře katolické kromě několika časopiseckých článků nalézáme pouze větší práci dra Sojky „Papež — souverain“, jež však svým zpracováním sleduje hlavně cíle populární. A přece na straně opačné, jak ve výpočtu literatury o otázce papežské bude zřejmo, nejlepší znatelé a vykladaelé mezinárodního práva ve svých studiích rádi se zaměstnávali mezinárodním postavením papeže po roce 1870 a jejich názory opanovaly úplně učebnice mezinárodního práva.

Z těch důvodů zdálo se býti lákavým, ale i potřebným řešiti na základě norem práva mezinárodního a církevního obtížnou otázku mezinárodního postavení sv. Otce. A potřeba ta jevila se tím naléhavější, že v přítomných dobách na evropských bojištích kuji se v ohnících bitevních nejen nové dějiny lidstva, ale i nové zásady mezinárodního práva. Dr. Liszt v předmluvě k 10. vydání své učebnice mezinárodního práva praví: „Dějiny posledních století učí nás, že po každém mocném otřesu světa válkou následoval silný rozmach mezinárodního práva . . . Atak můžeme očekávati, že i válce, kterou nyní prožíváme, válce nejhroznější ze všech, jež spatřilo pokolení lidské, bude následovati nový a mocný rozvoj práva mezinárodního.“¹⁾

Aby normy tohoto nového mezinárodního práva byly nepředpojatými a spolu spravedlivými k mezinárodnímu postavení sv. Stolice, to jest rozhodným

¹⁾ Srv. též Dr. v. Liszt: Der Wiederaufbau des Völkerrechts v Deutsche Juristen-Zeitung z roku 1916, str. 18.

přáním všech pravověřících katolíků, skromnou snahou tohoto dílka a především požadavkem pravé a nestranné vědy právní. Bude tak v zájmu nejen sv. Stolice, ale i pravé civilisace a lidské kultury, jak o tom krásně pravil na sjezdu katolíků v Liége ve Francii hrabě Collinet: „Politická neodvislost papežská jest dnes nutnější než dříve. Žádá ji náboženský řád, očekává ji občanský pořádek a mír světa dychtivě po ní touží.“²⁾ A sv. Otec Benedikt XV. volá ve své první encyklice: „K vnitřní touze po nejdříve možném míru mezi národy připojujeme přání, aby nejvyšší hlava církve nezůstala i nadále více v onom nepřírozeném postavení (mezinárodním), které také mezinárodnímu míru po mnohé stránce přináší těžké škody.“³⁾

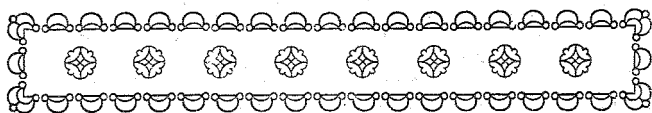
Na Král. Vyšehradě, na Bílou neděli 1916.

B. Stašek.

²⁾ F. D. Loužecký: Papež a mír. Blahověst z roku 1889, str. 148.

³⁾ Ord. list pražské arcidiecése 1914, str. 127.

Literatura.

Le Pape et le Congrès. Paris 1860. Ouvre parlementaire du Comté de Cavour, traduite et annotée par J. Artom et G. Blanc. Paris 1862. — Hausmann J.: Hlasy francouzské o nutné potřebě neodvislosti papežovy, Časop. katol. duch. 1861, str. 515. — Döllinger: Kirche und Kirchen, Papstum und Kirchenstaat, München 1861. — Manning: The temporal power of the Vicar of Jesus Christ, London 1862. — Rattinger: Der Papst und der Kirchenstaat. Freiburg 1866. — Le Gouvernement temporel des Papes, jugé par la diplomatie française. Paris 1868. — Dr. Borový: Politika žurnálů v otázce římské. Časop. katol. duch. 1868, str. 64. — A. v. Reumont: Pro Romano Pontifice. Bonn 1871. — Pro populo italico. (Antwort auf Reumonts-Schrift) Berlin 1871. — Encyklika papeže Pia IX. „Ubi nos“ ze dne 15. května 1871 z příčiny odejmutí světské moci Jeho Sv. Pia IX., Ord. list Hrad. 1871, str. 38. — v. Holtzendorff: Völkerrechtliche Erläuterungen zum italienischen Garantiegesetz, v IV. Jahrb. für Gesetzgebung, Verwaltung und Rechtspflege des deutschen Reichs. 1876. — Nys: Le droit international et la Papauté, v Revue de droit international et de législation comparée 1878, str. 501. — Bluntschli: Die rechtliche Unverantwortlichkeit und Verantwortlichkeit des römischen Papstes. Nördlingen 1878. — Gallenga: The Pope and the King.

The war between Church and State in Italy. 2 vol. 1879. — Tiepolo: Leggi ecclesiastiche, Torino 1882. — Bonghi: Leone XIII. e il governo Italiano. Roma 1882. — Soderini: La sovranità del papa ad esame in occasione della vertenza Theodoli-Martinucci 1882. — Le Pape devant les tribunaux Italiens. Paris 1882. — Bompard: La Papauté en droit international. Paris 1882. — Leroy-Beaulieu: Le Vatican et le Quirinal depuis 1873, v Revue des deux mondes, 15. listopad 1882, 15. října 1883, 1. ledna 1884. — Brusa: La jurisdiction du Vatican. v Rev. de droit international 1883 sv. XV, p. 113. — Bonghi: I tribunali Vaticani (Nuova Antologia 1883) — Gabba: I tribunali Italiani e il Sommo Pontifice 1883. — Bonghi: La Propaganda Fide e il governo Italiano (Nuova Antologia 1884.) — F. Scaduto: Garantigie pontificie e relazioni tra stato e chiesa (Legge 13 maggio 1871), Storia, esposizioni, critica, documenti, Torino 1884. — L. Palma: La sovranità personale del Papa (Questioni costituzionali X.) Firenze 1885. — Resch: Das Papatum und das Völkerrecht. Graz und Leipzig 1885. — Geffcken: Die völkerrechtliche Stellung des Papstes, Handbuch des Völkerrechts, herausgegeben vom Holtzendorff, Bd. 2, str. 153 ff. Hamburg 1887. — Římská otázka. Blahověst 1888, str. 156. — Římská otázka. Blahověst 1890, str. 9. — Comte Rostworowski, La situation internationale du Saint Siège an point de vue juridique, v Annales de l'école des sciences politiques 1892. — Latour: La Papauté en droit international, Paris 1893. — Ducrocq: De la personnalité en France du Saint-Siège et des autres puissances étrangères, v Revue de droit public et de la science politique en France et a l'étranger 1894, str. 58 a násl. — Michond: De la capacité en France des personnes morales étrangères et en particulier du Saint-Siège, v Revue Générale de droit international public 1894, str. 193. — Olivart: Le Pape, les états de l'église et l'Italie 1897. — Linden: Ist der Papst Souverän? Erlanger Dissertation 1898. — JUDr. Sojka: Papež knížetem, Obrana 1901. — JUDr. Jan Sojka: Papež — souverain. Praha 1902. — Höller: Him-

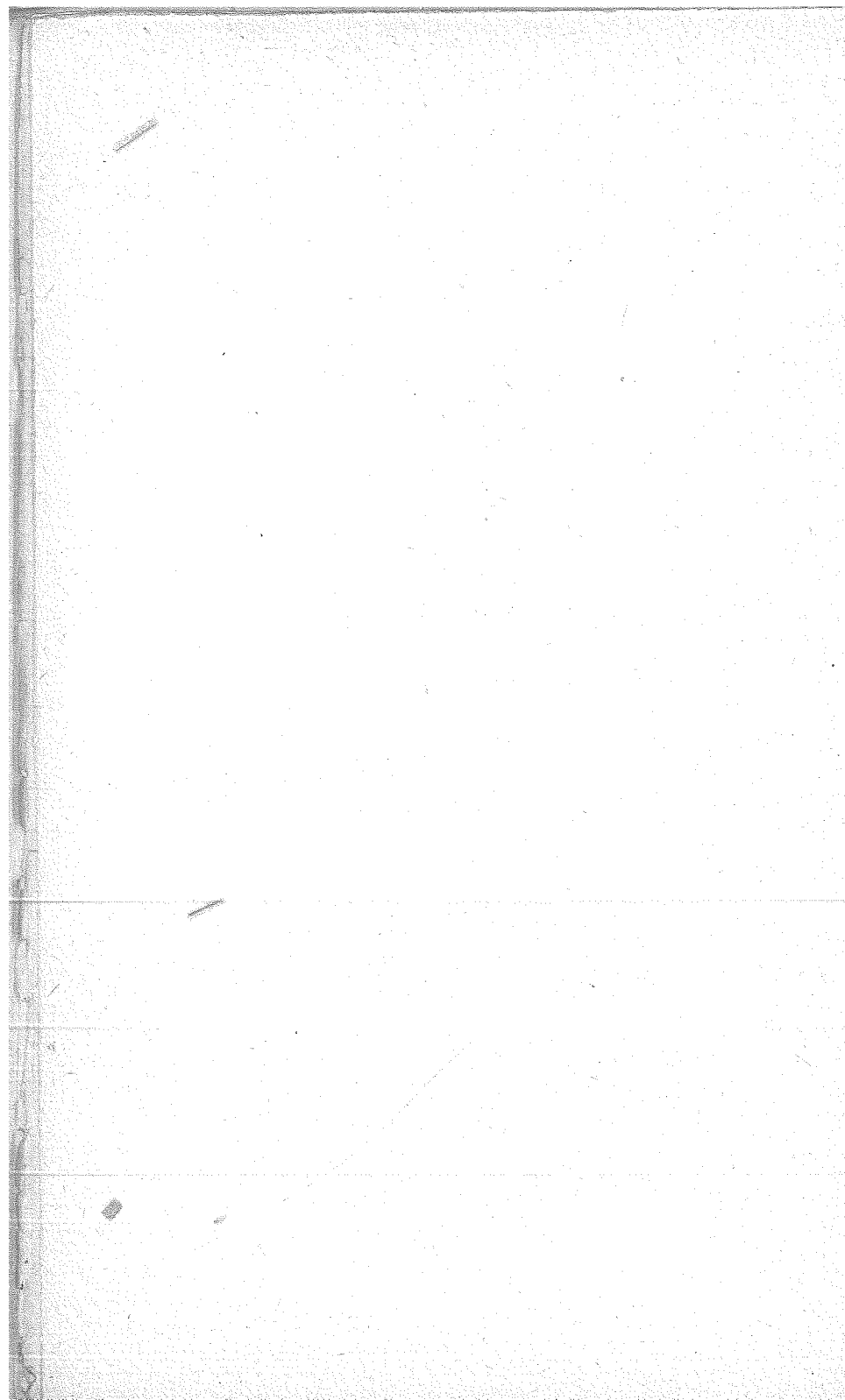
melsmacht und Erdenherrschaft, 2 Bändchen, Münster 1903. — Vernege s: La condition internationale de la Papauté, Paris 1905. — Cougny: La Papauté devant le droit international, Paris 1906. — Taubé: La situation internationale actuelle du Pape et l' idée d' un droit entre pouvoirs, v Archiv für Rechts und Wirtschaftsphilosophie 1908, str. 360, 510. — Dr. Kryštůfek: Papež suverén a garanční zákon italský ze dne 13. května 1871 v Časop. katol. duch. z r. 1908 str. 1. a násl. — Jenny: Ist der Papst Subjekt des Völkerrechts? Leipziger Dissertation 1910. — Dubois: La Papauté devant le droit international public et privé, v Journal du droit international privé, 1910, str. 374. — Delzons: La souveraineté du Pape v Revue des deux mondes, 15. června 1911. — Löffler: Papstgeschichte von der französischen Revolution bis zur Gegenwart, Kempten 1911. — Le Fur: Le Saint-Siege et la Cour de cassation, v Revue des institutions culturelles, 1911. — Gidel: Quelques idées sur la condition internationale de la Papauté, à propos de l' affaire du drapeau pontifical et le l' arrêt de la cour de cassation du 5. mai 1871, v Revue Générale de droit international public, str. 252. — Niboyet: L' ambassade de France au Vatican (1870—1904.) Sa signification au point de vue du droit international et de la politique interne française, Paris 1912. — Quadrotta: Il Papa, l' Italia e la guerra 1915. — Wehberg: Das Papsttum und der Weltkrieg, Gladbach 1915. — Hilgenreiner: Die römische Frage nach dem Weltkriege, Prag 1915. — Dr. G. J. Ebers: Italien und das Garantiesgesetz, Köln 1915. — Torras y Bages: El internacionalismo papae. 1915. — Rieneck: Der Papst in Feindeshand ve Stimmen der Zeit 1915. — Laband: Der Einfluss des Krieges auf die Stellung des Papstes v „Deutsche Juristen-Zeitung“ 1915, str. 643. — Církev a papežství za evropské války, ve Věstníku katol. duch. 1915, str. 309. — Josef Blatz: Die Freiheit des Papstes und das italienische Garantiesgesetz im Lichte des Weltkrieges 1915. — Hoeber: Der Papst und die römische Frage, Köln 1916. — Franz Ehrle S. J.: Benedikt XV. im Weltkrieg, seine Frie-

densarbeit und Liebestätigkeit ve Stimmen der Zeit 1916 str. 301. — Franz Ehrle S. J.: Benedikt XV. und Lösung der römischen Frage ve Stimmen der Zeit 1916, str. 505. — Hipp: Die gesteigerte politisch Bedeutung des Papsttums v „Hist. pol. Blätter“ 1916. — Claar: Italien, der päpstliche Stuhl und die Lösung der römischen Frage v „Zeitschrift für Politik“ 1916, str. 321—370. — Učebnice a kompendia mezinárodního práva: Heffter-Geffcken: Das europäische Völkerrecht der Gegenwart 8. vyd. 1888. — Bluntschli: Das moderne Völkerrecht der zivilisierten Staaten als Rechtsbuch dargestellt. 3. vyd. 1878. — Fr. v. Holzendorff: Handbuch des Völkerrechts (sbrka monografii) 4 svazky 1885—1899. B. Martens: Völkerrecht [z ruského do němčiny přeložil K. Bergbohm], 2 sv. 1886. — Franz v. Liszt: Das Völkerrecht 10. vyd. 1915., překl. ve Světové knihovně od dra. Radila. — Resch: Das Völkerrecht. — Krčmář: Úvod do mezinárodního práva soukromého 1906. — Dr. Trakal: Právo mezinárodní v Ottově Slovníku naučném. — Hobza: Právem mezinárodním ku právu světovému, díl I. 1913., Právo mezinárodní, díl I. 1915. — Učebnice církevního práva od Soglia (Institut. iur. public. eccles. Lauret. 1844. Institut. iur. priv. et publ. Paris 1859). — Tarquini: Institut. iur. publ. Rom. 1868. — Walter: Lehrbuch d. Kirchenrechts 14 Aufl. 1871. — Phillips: Kirchenrecht, Regensb. 1845. Schulte: System d. allgem. kath. K.-R. Giessen 1856; Lehrbuch d. kath. K.-R. ed. 4, Freiburg 1888. Richter: Lehrbuch d. kath. u. evang. K.-R. ed. 8. 1878. O. Mejer: (Lehrbuch d. kath. K.-R. — Hergentröther: Lehrbuch d. kath. K.-R. Freiburg 1888. — Gross: Lehrbuch d. kath. K.-R. ed. 3, Wien 1900. Aichner-Friede: Compendium iuris ecclesiastici ed. 10. Brixinae 1905. — Rittner: Církevní právo katolické, přel. dr. Zitek. Praha 1887. — Vering: Lehrbuch des katholischen und protest. Kirchenrechts 1876. — Walter-Gerlach: Lehrbuch des Kirchenrechts 14 vyd. 1871, atd. atd.

ČÁST PRVNÍ.

Papež suverénem.

I.

Suverénita papežova a právo mezinárodní.¹⁾

Hodláme-li obšírněji pojednávat o suverénitě římského papeže, jest nám napřed vyložití pojem, obsah a rozsah suverénity vůbec. Suverén pochází z francouzského slova „souverain“ a latinského „superanus“, a znamená tolik co „nejvyšší,“ svrchovaný, „právně úplně samostatný (žádné vyšší osobnosti nepodrobený)“. Suverénita (francouzsky „souverainité“) znamená „svrchovanost“, „výsost“. Suverénní značí tolik co „výsostný“, „svrchovaný“, „nejvyšší“.²⁾

Suverénity užívá se ve světě právním ve dvojitým významu. Ve státním právu znamená suverénita nejvyšší vládní moc ve státě, což jest tak zv. vnitřní suverénita, a v právu mezinárodním rozumí se jí samostatná neodvislost, tak zv. zevní suverénita. V tomto významu přichází význam suverénita jako terminus technicus poprvé ve francouzském návrhu čl. 8. míru vestfálského, který byl uzavřen r. 1648.³⁾

¹⁾ Srv. zvláště: Geffcken v Holtzendorffově Handbuch II., § 35.—42.; Heffter-Geffcken: Völkerrecht, § 41.; Martens: Völkerrecht II., § 30.; Resch: Völkerrecht § 133; Hobza: Mezinárodní právo; 23; Liszt-Radil: Mezinárodní právo, str. 23 a j.

²⁾ Viz Ottův naučný slovník při hesle: „Souverain“.

³⁾ Srv. Resch: Das Papsttum, str. 23.

Nositel a vykonavatelem suverénity jest hlava státu, panovník. Jeho úkolem jest, podle ústavy dotyčného státu realizovati suverénní moc. Za tou příčinou dostává se mu zvláštních práv. Jsou to:

1. Právo repraesentace⁴⁾ (ius repraesentationis omnimodaе). V mezinárodním právu rozumí se jím právo zastupovati stát na venek, t. j. ve styku se státy a jinými svazy. To děje se tak, že suverén vede úřady pro zahraniční službu, uzavírá a ratifikuje mezinárodní smlouvy, uzavírá mezinárodní alliance, vysílá a přijímá diplomatické zástupce, uděluje cizím konsulům exequatur, vypovídá válku a uzavírá mír.

2. Právo exterritoriality.⁵⁾ Jako nositel nejvyšší moci státní nemůže býti hlava státu podrobena žádné cizí moci státní. Jest to tak zv. exterritorialita, dle které platí o suverénech fikce, jako by se vždy, byt zdržovali se kdekoliv, nalézali ve vlastním území a mimo cizí territorium (extra territorium). Exterritorialita obsahuje:

- a) Osobní nedotknutelnost. Hlava státu jest na cizím území státním v čase míru nedotknutelnou, sakrosanktní. Tato nedotknutelnost vztahuje se také na rodinu doprovázející hlavu státu a na jeho družinu.
- b) Exempci z pravomoci soudní cizího státu, nejedná-li se o věcné žaloby týkající se nemovitých statků, nebo nepodrobila-li se hlava státu dobrovolně této moci soudní.
- c) Exempci z pravomoci policejní cizího státu, dle níž žádný akt policejní správy nemá proti suverénu místa. Exemptní jest i byt, v němž se hlava státu zdržuje, i všechny předměty v bytě se nalézající.
- d) Exempci z pravomoci finanční, dle níž suverén jest osvobozen ode všech daní

⁴⁾ Viz Martens I. c. I., § 81. — Heffter-Geffken I. c. § 53. — Bluntschli I. c. § 115. — Resch I. c. § 124.—126.

⁵⁾ Viz Martens I. c. I., § 82. — Heffter-Geffken I. c. § 53.—54. — Bluntschli, § 135. — Resch I. c. § 127.—129. — Hobza, str. 112.

a dávek, pokud tyto se netýkají pozemkového majetku v cizím státním území.

- e) Neobmezený a nerušený styk s vlastním státem pomocí šifrovaných depeší, kurýrů a jiných posílů.

3. Právo ke cti,⁶⁾ jímž rozumí se právo na titul a praedikát, který hlavě státu náleží podle zákonů nebo státního obyčeje jeho státu, jakož i na státní zdvořilost při vzájemném styku. Tituly a praedikáty jsou následující: u papeže užívá se obvykle titulu „Sanctitas Tua (Vestra)“, nebo „Sanctissimus Pater“; u císařů a králů titul Majestátu; u velkovévodů „Královská Výsost“ (Celsitudo regia, Altesse royale); u vévodů a knížat „Jasnost“ (Serenitas, Altesse serénissime) a pod. Suverénové mluvíce o sobě užívají pluralu majestatiky: „My z Boží milosti“. Mnohé hlavy státu užívají titulův udělených kdysi jejich předkům papeži. Tak na př. císař rakouský jako král uherský užívá titulu „majesté apostolique“, král španělský „roi catholique“. Právo ke cti obsahuje též právo na mezinárodní ceremonie při setkání se mocnářů, při diplomatické i soukromé korespondenci, při oslovování a vůbec vzájemném styku.

Tato suverénní práva přiznávalo mezinárodní právo sv. Otcí v plném rozsahu až do roku 1870, kdy papežové byli též hlavami státu. Po zabrání církevního státu vládou italskou však největší část učitelů mezinárodního práva postavila se na stanovisko, že papež přestal býti suverénem, a nenáleží mu vykonávání suverénních práv a povinností. Tak na př. Friedrich Geffcken, uznávaná autorita v mezinárodním právu, praví: „Papež po ztrátě církevního státu není více suverénem; požívá sice mnohých práv, kteráž jenom suverénům přislouší, jako nedotknutelnosti, práva vyslanců atd., ale i když v tomto ohledu se s ním zachází jako se suverénem, přece není více suverénem, poněvadž nemá

⁶⁾ Heffter-Geffcken I. c. § 53., 55. a 56. — Martens I. c. I., § 80. a 83. — Bluntschli I. c. § 126. a násl. a § 154. a násl.

ani území, ani poddaných.“⁷⁾ A na jiném místě též autor praví: „Papež nemůže po zákonu světského panství více platiti za suveréna, poněvadž panství nad územím jest nutnou podmínkou suverenity.“⁸⁾

Také známý švýcarský právník J. K. Bluntschli ve svém díle „Die rechtliche Unverantwortlichkeit und die Verantwortlichkeit des römischen Papstes“ napsal: „Na státní suverenitu měl dříve papež jako hlava státu nárok; ale papež přestal po sekularisaci církevního státu býti hlavou státu, a nemůže v tomto smyslu více pokládán býti za suveréna.“⁹⁾

Důvodem k popírání papežské suverenity jest tedy ta okolnost, že papež po roce 1870 není více hlavou státu. Děje se tak zcela shodně s panujícími naukami mezinárodního práva, jejichž základním dogmatem jest theorie, že pouze stát jest subjektem mezinárodních práv a povinností. Prof. Resch ve své učebnici mezinárodního práva praví: „Dle dnešního mezinárodního práva jsou pouze státy subjekty mezinárodního práva, neboli bezprostřední a vlastní mezinárodní osobnosti. Hlavy státu nejsou samy sebou mezinárodními objekty... Suverénních práv dostává se jim pouze jako zástupcům státu.“¹⁰⁾

Podobně také Dr. Hobza v „Právu mezinárodním“ praví: „Dle panující nauky mohou býti subjekty mezinárodních práv a povinností toliko státové. Příkaz mezinárodní jest řízen jen na státy; jen ony mohou se účastniti mezinárodních konferencí, jen ony mají rozhodující hlas ve věcech mezinárodních, zejména

⁷⁾ Geffcken v 8. vyd. Heffterova „Völkerrecht“ při § 41. v n. l.

⁸⁾ Holtzendorff: Handbuch des Völkerrechts II., 1887. Str. 181.

⁹⁾ Resch: Papsttum, str. 2.

¹⁰⁾ Resch: Völkerrecht str. 33.

při tvoření mezinárodních právních norem.“¹¹⁾)

A na jiném místě vykládá: „Členem mezinárodního společenství jest stát jako osobnost. Žádný orgán státu, ani panovník, nejedná v mezinárodních stycích za sebe, nýbrž toliko jménem státu. Jinak tomu bylo za doby státu absolutního; tehdy považováni byli panovníci vedle státu za samostatné subjekty mezinárodního práva.“¹²⁾)

Původcem a ideovým otcem těchto teorií stal se Rousseau svým spísem „O smlouvě společenské“.¹³⁾ V knize této položil Rousseau základy, že žádný člověk nemá autority nad druhým, neboť autority lze nabýti pouze smlouvou. Politická autorita vznikla všeobecnou a jednomyslnou smlouvou, ve které každý sebe a všechna svá práva, nic sobě nenechávaje, odevzdává ostatním, a od těch dostává se mu práva svobody občanské, která jest omezena obecnou vůlí (volonté générale), k tomu práva vlastnického na vše, co jest jeho majetkem, a mravní svobody, jimiž se teprve stává pánem sama sebe, tak že ničeho nepozbývá a nad to dostává ještě účast na nerozdělitelné svrchovanosti, která odevzdáním práv jednotlivců vznikla. Suverénem je tedy národ, on poroučí, on dává zákony. Vláda (vrchnost, panovník) koná pouze to, co národ poroučí, a poddaný poslouchá. Akt, jímž se národ podrobuje svým vladařům, není smlouva, nýbrž mandát. Národ může svěřenou moc kdykoliv se mu zlíbí, omeziti, zmírniti, ba i docela odvolati.

¹¹⁾ Hobza: l. c. str. 61.

¹²⁾ Tamtéž str. 62.

¹³⁾ Rousseau: „Du contrat social“ (1753). V českém překladu Adámek a Šelepá: „O smlouvě společenské.“ Praha 1911, kapit. V. — Srv. též Dr. Šoldát: „Základy národohospodářské“. Praha 1914, str. 278. — Dr. Reyl: „Jádro křesťanské sociologie“, str. 221—222.

Takové jest asi jádro učení Rousseauova, z něhož vzniklo učení, ba právní dogma o suverenitě národa a státu, a tím i o jeho subjektivitě v mezinárodních právech a povinnostech, neboť členem mezinárodního společenství může býti pouze suverén, a poněvadž — dle uvedené theorie — suverénem jest jen stát, nelze činiti jiného závěru, než ten, jenž opanoval učebnice mezinárodního práva, že subjektem mezinárodního práva mohou býti toliko státové.

Že theorie tato jest velice nebezpečnou pro otázku mezinárodního postavení sv. Otce, jest samořejmo. Neboť učitelé mezinárodního práva již tím, že stavi své nauky na princip suverenity státu a jeho subjektivitu mezinárodní, mají úplnou logickou volnost, aby popírali subjektivitu papeže v mezinárodních právech a povinnostech, jakož i jeho členství v mezinárodním obcování. Jasně tento názor vyslovil Fr. v. Liszt ve své učebnici mezinárodního práva slovy: „Papež není subjektem mezinárodního práva, ačkoliv nestal se poddaným některého státu a ačkoliv obdržel italským garančním zákonem z 13. května 1871 řadu oprávnění: tak aktivní a passivní právo vyslanectví (přináležejíci jinak pouze státům suverenním), jež vykonává za souhlasu ostatních států.“¹⁴⁾

Vykladatel mezinárodního práva Martens ve své knize „Völkerrecht“ napsal: „Společnost (církev) utvořená vyznavači stejného náboženství není žádným státem, a nemůže tudíž pro sebe požadovati touž neodvislost vnější a uznání mezinárodní subjektivitu, jakou má stát.“¹⁵⁾

A Dr. Hobza ve zmíněném již spise napsal: „Jelikož právo mezinárodní tvoří se mezi státy, a jen o vztahy států a jich příslušníků se v něm jedná, není ani církev katolická, ani papež členem mezinárod-

¹⁴⁾ Fr. v. Liszt: „Mezinárodní právo.“ Přel. Dr. Radil, str. 23.—24.

¹⁵⁾ Martens I. c. I., str. 324.

ního společenství a nemá mezinárodní osobnosti.“¹⁶⁾

Takové jsou v podstatě zásady moderních učitelů mezinárodního práva v otázce mezinárodního postavení papeže. Podle jejich učení papež není subjektem mezinárodního práva, tudíž ani členem mezinárodního společenství a nemá práva k suverénitě. V následujících kapitolách objasníme lichost těchto teorií a položíme správné základy k řešení otázky papežské.

¹⁶⁾ Hobza I. c. 83.

II.

Papež suverénem mocí svého církevního postavení.

Theorie o státech jakožto subjektech mezinárodního práva pojata byla sice téměř do všech učebnic o mezinárodní vědě právní, ale nauku tuto nelze přece jen tak jednoduše a bez výhrady přijati. Filosofie Rousseauova a jeho epigonů, na nichž zmíněná theorie byla postavena, pro svůj demokratický půvab opanovala pole státního práva, jest však v nejkrajnějším rozporu s jinými názory o původu státní moci a zvláště s názorem křesťanství. Podle něho jest učení o suverénitě státu bludné a mylné.¹⁷⁾

„Bludným jest názor, že by všechna moc pocházela z lidu. A právě tak bludným jest, co z prvního bludu plyne, že autorita nenáleží přímo jejím nositelům, nýbrž že tito jsou pouze zástupci (mandatáři) lidu, a že vůle národa může každou chvíli pověřencům moc odníti.“¹⁸⁾

¹⁷⁾ Srv. Dr. Soldát: I. c. str. 279 a násl. — Dr. Reyl: Sociologie, str. 227 o násl. — Dr. Kadeřávek: Morálka filosofická, str. 223 a násl. — Hergenröther: Katholische Kirche und christlicher Staat, str. 400.

¹⁸⁾ Encyklika Lva XIII. „Diuturnum illud“ ze dne 20. června r. 1881 u Schneidera-Müllera: Základní nauky církve katolické, str. 82.

Sociologové křesťanští přemnohými důvody, čerpanými ze zjevení Božího, rozumu a historie, přivádějí teorie o suverénitě národa ad absurdum a dokazují, že původ její jest pouze ve fantasii atheistického filozofa. Neboť povstala-li státní moc smlouvou, kdo řídil tuto smlouvu? Zda není k tomu řízení třeba práva veřejného, které prý teprve smlouvou vzniklo? Odkud dostalo se této smlouvě moci závazné? Proč bychom my dnes byli povinni tuto smlouvu uznávat a sebe podrobiti moci státu? Zda nemohli bychom tuto smlouvu týmž právem zrušiti, kterým byla učiněna?

Proti těmto nedoloženým a fantastickým názorům postavují křesťanští sociologové správné učení křesťanské filosofie, která opírajíc se o zjevení Boží a zdravé poznatky rozumové prohlašuje: Všechna moc vychází přímo od Boha a panovník dostává svou moc nikoliv od národa, nýbrž přímo od Boha. Pravdu tuto nalézá křesťanská filosofie odůvodněnou především v Písmě sv. Tak čteme v knize Přísloví: „Skrze mne králové kralují... Skrze mne knížata panují a mocní ukazují spravedlnost.“¹⁹⁾ A Pilátovi odpovídá Spasitel: „Neměl bys žádné moci nad mnou, kdyby nebylo tobě dáno s hůry.“²⁰⁾ A sv. Pavel hlásal křesťanům římským: „Není mocnosti, leč od Boha.“²¹⁾ Tuto zjevením Božím hláсанou pravdu potvrzuje i rozum lidský. Neboť vložil-li Bůh do přirozenosti lidské pud spolčovati se a tvořiti společnosti, pak je z toho zajisté patrné, že Bůh chtěl zříditi ve společnosti také vůdce, autoritu, která by udržovala rovnováhu mezi různými, někdy naprosto protivnými žádostmi jednotlivců, která by nejrozmanitější snahy v jednotu spojovala a vůbec lidstvo k jeho cíli vedla.

Pravda tato jest ovšem velice důležitou a rozhodnou pro odpověď na naši otázku, který jest podmět mezinárodního práva: Suverénem není lid, ani národ, ani stát, nýbrž majitel nejvyšší moci vládní: panovník,

¹⁹⁾ Přísloví 8, 15.

²⁰⁾ Jan 19, 11.

²¹⁾ Řím 13, 1.

hlava státu. Vladař jest suverénem a tím i subjektem mezinárodního společenství, nikoliv jako zástupce státu nýbrž jako nositel státní moci od Boha jemu přímo dané. Panovníci jsou tudíž přímými a samostatnými subjekty mezinárodního práva.

Ve společnosti lidské existuje však vedle nejvyšší moci státní ještě jiná moc — nejvyšší moc církevní. Existence její dána jest lidskou syntesou, svazkem těla a duše, jakož i světovým řádem přirozeným a nadpřirozeným. Účelem státu jest veřejné blaho pozemské, účelem církve jest všeobecné blaho nadzemské. Vzájemný poměr obou těchto mocí dobře jest vyjádřen známými slovy Kristovými, jimiž Spasitel poručil dávatí císaři, co jest císařovo, a Bohu, co jest Božího. Dle vůle Ježíše Krista spadá tedy všechno, co svou povahou, aneb účelem směřuje k blahu duchovnímu aneb k bohopoctě, do oboru pravomoci církevní. Všechno ostatní, co náleží v obor občanské a politické moci, podléhá nesporně pravomoci státní. Obojí moc: církevní a státní, má tudíž svůj přesně určený a ohraničený obor, jest navzájem na sobě nezávislá a v oboru svém nejvyšší. Krásně formuloval pravdu tuto věhlasný filosof na stolci sv. Petra, Lev XIII.: „Bůh přidělil péči o pokolení lidské dvojí moci, totiž moci církevní a státní. Ona stojí v čele záležitostí božských, tato v čele pozemských, čistě lidských. Obě moci jsou ve svém oboru nejvyšší: má každá z nich své hranice, kteréž jí omezují a kteréž jí jejich povahu a jejich nejbližší účel určily, tak že jest naznačen jaksi kruh, v němž každá po právu svém se pohybuje.“²²⁾

Dvojí nejvyšší moc na světě ustanovil tudíž Bůh: církevní a občanskou. Nositelem církevní moci jest papež jakožto hlava církve, nositelem státní moci panovník jakožto hlava státu. Poněvadž však obě tyto

²²⁾ Encykl. Lva XIII. „Immortale Dei“ z 1. listopadu 1885 v „Leonis XIII. allocutiones etc.“ sv. II., str. 152.

Levi XIII. v encykl. „Immortale Dei“ z 1. listopadu 1885 v „Leonis XIII. allocutiones etc.“ sv. II., str. 152.

moci jsou vůči sobě samostatnými a nezávislími, musí být i nositelé jejich navzájem neodvislími, čili, co totéž jest, suverénními. Panovník jest suverénní vzhledem k papeži a papež jest suverénní vůči panovníku. A tak logickou cestou, bez předpojatosti a stranickosti lze přijíti k jasnému a určitému závěru, že papež, jakožto nejvyšší hlava církve a nositel nejvyšší moci církevní, jest suverénní osobností a tudíž i subjektem mezinárodního práva. Správně formuloval tento důkaz dne 23. ledna 1871 člen italské sněmovny, posl. Toscanelli slovy: „Politická suverénita papežova neplyne z „milosti“ Evropy nebo Italie, nýbrž bezprostředně z milosti Boží.“²³⁾

Protí tomuto důkazu o suverénitě staví se někteří právníci, jako na př. Herrmann²⁴⁾, kteří sice uznávají samostatnost a neodvislost nejvyšší moci církevní, ale pochybují přece, že by papežská nejvyšší moc a ona světských knížat se stanoviska juristického byla tak identická, aby se papež panovníku světskému právně úplně rovnal. Tato pochybnost jest však zcela neodůvodněna, neboť církev zcela úplně, jako i stát, jest skutečným a samostatným řádem právním.²⁵⁾ Život a působení církve netvoří totiž pouze společenství duchovní, nýbrž vysoko vyvinutý církevní organismus podmiňující viditelný, pevný řád a nutnost právního života. Církev má své právo a soubor právních norem, jimiž dává nejen poměru svých členů, nýbrž také svému vztahu ku právním subjektům zákonný podklad.

Ale tento právní řád církve a právní řád státu ve svém pojmu, přirozenosti a vnitřní síle nemá žádného rozdílu. Pro právo jest úplně stejné, vychází-li právní pravidlo od církve, nebo od státu. Více než právem nemůže žádné právo býti, jako nemůže býti v logice

²³⁾ Viz Archiv. f. k. Kirchenrecht sv. 48, str. 287.

²⁴⁾ Bluntschli und Brater: Staatswörterb. Art. Concordate, str. 740.

²⁵⁾ Bulla Pia VI. Auctorem fidei V. Kal. Sept. 1794. nm. IV.: Propositio affirmans: „Abusum fore auctoritatis ecclesiae transferendo illam ultra limites doctrinae et morum, et eam extendendo ad res exteriores etc.“ est heretica.

některá pravda logičtější a v matematice některý výpočet pravdivější než druhý. Podobně také nelze se domnívati, že by v některém právním řádu, ať církevním neb státním, byla některá norma více právnější než jiná. Také exekutiva práva nečiní rozdíl mezi právními řády, neboť vnitřní síla práva zůstane vždy táž, ať provází ji slabší nebo silnější exekutiva. A tak lze právem říci, že právní řád církve a právní řád státu jsou sobě úplně rovny, bez ohledu na jejich rozdílný pramen a exekutivní sílu.

Nuže, stojí-li papež v čele církevnímu řádu právnímu, světský pak panovník v podobné vlastnosti státnímu řádu právnímu a jsou-li obě právní sféry juristicky sobě rovnými, jaký právní rozdíl může býti mezi hlavou církve a hlavou státu? Obě zaujmají pro svůj obvod nejvyšší a neodvislou moc. Není-li po právu žádného rozdílu, proč by byl rozdíl mezi jeho representanty? A není-li rozdíl mezi representanty, proč by měl býti rozdíl v jejich samostatnosti a neodvislosti?

Ale odpůrci suverenity papežské namítají dále, že ku platnosti právního řádu jest třeba i moci nebo síly, která by dovedla vynutiti respekt jeho právním normám. A právě po této stránce nedostává prý se papeži moci, aby cestou právního donucení (*Rechtswang*) uplatnil svá suverénní práva. Pro tento nedostatek donucovací moci nelze prý papeže zvatí suverénem. Tak soudí na příklad Herrmann²⁶⁾, Hinschius²⁷⁾, Sarwey²⁸⁾ a mnozí jiní, od nichž slycháme, že každá suverenita jest konec konců otázkou hmotné síly, množství vojsk, vyzbrojení atd.

Ale tážeme se, má každý jednotlivý stát vždy dosti fysických prostředků k právnímu donucení? A jest závislou existence nebo zánik suverenity na těchto prostředcích? Zajisté ne! Domněnka, že suverenita potřebuje fysické donucovací síly, stala by se ruinou suverenity a práva vůbec. K pojmu a přirozenosti práva

²⁶⁾ Herrmann: l. c. str. 741.

²⁷⁾ U Marquardsena I., l. 276.

²⁸⁾ Viz Doveho *Zeitschrift für Kirchenrecht* 1862, str. 281.

nenáleží fysická moc. Právo jest a zůstává i potom právem, stane-li se obětí fysické a materiální přesily.²⁹⁾

Ale třeba tento důvod úplně stačil k vyvrácení výše uvedené námitky, přece si položme otázku, je-li nejvyšší moc církevní skutečně tak slabá a nemá-li opravdu žádných donucovacích prostředků, aby mohla uhájiti svou suverenní moc a zabrániti zasahování světských mocí do jejích práv a vnitřních záležitostí. Balve³⁰⁾ uvádí k tomu čili slova Napoleona I., jenž odpověděl na otázku do Říma pověřeného vyslance Cacaultého, jaké postavení má vůči papeži zaujímati, takto: „Jedněte s ním, jakoby měl 200.000 mužů.“ A Goethe napsal: „Papežství má zájmy, o nichž my ani potuchy nemáme, a prostředky je v tichosti prováděti, o nichž nemáme žádného pojmu.“³¹⁾

Dle úsudků těchto dvou vynikajících talentů devatenáctého století není tedy papežství bezmocným vůči materiální moci a má dosti prostředků k uhájení svých suverenních práv. Tuto moc čerpá především z velikolepého a životného organismu církve, staletým vývojem skálopevně zceleného, z věrné oddanosti episkopatu a duchovenstva a z lásky millionů srdcí svých věrných a oddaných dítek. Že tento obrovský, po všech státech světa díleč rozšířený a v dějinách ojedinělý organismus katolické církve sám poskytuje z veliké části dostatečnou záruku provádění a plnění norem právního řádu církevního, bylo by zbytečno dokazovati. Neboť tento velikolepý organismus to byl, který ve všech kulturních bojích, jež kdy proti církvi zuřily, donutil státní moc ke kapitulaci před papežstvím. Vzpomeňme jen na veliký kulturní boj německý! Tuto velikou převahu duchovní moci papežovy nad fysickou mocí státní dobře vystihl Napoleon I., když pravil universitnímu kancléři pařížskému: „Nalézám ve svém

²⁹⁾ Windscheid: Lehrbuch des Pandektenrechts sv. I., str. 82: „Dass der Staat dieser Macht und Herrschaft nötigenfalls durch Zwang Geltung verschafft, folgt unmittelbar aus seiner Aufgabe als Wächters der Rechtsordnung, aber gehört nicht nothwendig zum Begriffe des Rechts.“

³⁰⁾ Balve: Das Concordat str. 151.

³¹⁾ U Eckermanna 3/4 29.

století jednoho kněze, který je mocnější, než já; neboť on vládne nad duchem, a já panuji nad hmotou.“³²⁾

Vedle této garancie právní, kterou poskytuje sama existence svazové organizace církevní, má ovšem církev zcela zvláštní donucovací prostředky v působení na svědomí. Církevní právo uvádí celou řadu těchto exekutivních prostředků, kterými církev působí k plnění svých právních norem. Náleží k nim především klatba, která zbavuje postiženého passivního a aktivního užívání svátostí, vylučuje z veřejných modliteb, církevního pohřbu, ze služeb Božích, ze všeliké jurisdikce, z práva nabyvatí beneficií a důstojností, ze způsobilosti nabývatí a vykonávatí patronát, z jednání před soudem, z obcování občanského. Ke klatbě řadí se interdikt, suspense a j. O těchto prostředcích, náležejících do sféry jurisdikce církevně-trestní, praví Dr. Hobza: „Nejen naproti duchovním osobám, nýbrž i naproti laikům zakládá možnost ztráty členských práv anebo i pouhá možnost nepřízně vládnoucích kruhů církvi dostatečnou oporu zákonům církevním i dnes ještě v době valně odcírkveněné. Stačí vzpomenouti na př. zákonů církevních o oddávkách a tlaku, jaký dosud působí ohledně zachování dotyčných církevních předpisů v převážné části obyvatelstva možnost odepření církevní assistence... donucovací prostředek tlaku na svědomí jest často účinnější než všechny kontroly státní“³³⁾

Konečně církevní řád právní nalézá účinný prostředek donucovací i ve svém morálním významu, jaký vůči státu zaujímá. Washington ve své inaurální řeči na kongresu 1879 pravil: „Náboženství a morálka jsou nenahraditelnými podporymi státního blahobytu.“³⁴⁾ Proto také kyne pro státní společnost neocenitelný prospěch ze svorného spolupůsobení s mocí duchovní jak v ohledu morálním, tak i hmotném. Nezměrných škod však utrpí ten stát, který podniká boj proti církvi tím, že popírá samostatnost a neodvislost jejího právního řádu. Rány

³²⁾ Balve I. c. str. 156.

³³⁾ Hobza I. c. str. 13.

³⁴⁾ Dr. Samsour: Tři časové otázky, str. 90.

zasazené církvi zasáhnou i srdce státu. Neboť mravní a náboženský úpadek národa byl vždy umíráčkem jeho klesajícího, politického života. Dobře o tom pravil Lev XIII.: „Ohavný a ustavičný boj, který po léta proti božské autoritě církve jest podnikán, musí skončiti tak, jak skončil: přivedl celou společnost lidskou vůbec v nebezpečí a zvláště světskou vládu, která je hlavní oporou veřejného pořádku. Naše doba podává o tom důkaz více než jiná.“³⁵⁾

Tento význam náboženství a církve pro spořádaný život státní jest ovšem nejlepším donucovacím prostředkem, aby státní moc vážila si a chránila neodvislosti a svobody nejvyšší moci církevní a hleděla s ní svorně spolupůsobiti. Má tudíž papež dosti síly a prostředků, aby vynutil respekt zákonům církevním a své nejvyšší moci. Námitky, jež tvrdí opak, jsou bezdůvodné a liché.

Stejně lichou a bezdůvodnou jest jiná námitka moderní státovědy proti suverénitě sv. Otce, kterou formuluje Dr. Hobza ve svém spise „Poměr mezi státem a církví“ následovně: „Moderní stát jest jednotný a nejvyšší celek samosprávný v ohledu právním. Nad státem není vyššího útvaru, jemuž by stát byl ve smyslu právním podřízen. Stát rozhoduje o právních záležitostech svých poddaných samostatně a neodvolatelně . . . Suverénním zve se moderní stát proto, že má možnost upravití svými normami kteroukoliv otázku právní a že jeho normy zavazují se v první řadě a nezávisle na kterémkoliv jiném řádu právním. Z toho plyne, že není úplně suverénním stát, jehož poddaní jsou i v právním ohledu podřízeni římskému papeži jakožto majiteli moci na státu úplně nezávislé a státem nezměnitelné.“³⁶⁾ A učitel státního práva Seydel při výkladu o státní suverénitě napsal ve spisku: „Vorträge aus dem allgemeinen Staatsrecht“ následovně: „Státní moc jest výlučnou a tím i nedílnou. Státní moc může býti pro jeden a týž stát pouze je-

³⁵⁾ Enc. Lva XIII. „Diuturnum illud“ z. 29. června 1881 u Schneidra-Müllera l. c. 129.

³⁶⁾ Hobza: l. c. 90–92.

dinou. Ona netrpí jako moc nejvyšší pojmově ani moci nad sebou, ani nějaké oprávněné moci vedle sebe.“ Dále: „Z toho plyne dále nemožnost pohlížeti na nějakou církevní moc jako souřadnou moci státní.“³⁷⁾

Námítku tuto nutno v celé její podstatě zavrhnouti, neboť je postavena na nesprávné nauce o omnipotenci státní moci, jak ji hlásala filosofie Macchiaveliho, Hobsova a nověji Heglova³⁸⁾). Hlasatelé absolutní moci státní snad si ani neuvědomují, že svojí naukou vedou lidstvo přes dvacet století křesťanského vývoje a pokroku do dob pohanských. Neboť byl to právě starý svět pohanský, v němž soustřeďovala se veškerá moc: občanská, vojenská, i náboženská, v nejvyšší moci státní. Podobalaf se tehdáž společnost lidská kruhu, v němž toliko jeden jest střední bod, který na všechny strany a ve všech směrech paprsky moci své vysílá, vše kolem ovládá a vlastní silou k sobě přitahuje.

Za tou příčinou nebylo také v pohanském státě žádné osobní svobody, neboť pro vůli a svědomí jednotlivce byl nejvyšším pravidlem zákon státní, jenž určoval, co dobrého, co zlého, co dovoleno či nedovoleno atd. Osoba byla tělem a duší svou otrokem státu, neboť stát byl účelem, jednotlivci prostředkem jeho. Člověk byl tím snižen na stupeň pouhé věci, kteráž nemá žádných nezcizitelných práv, kterou lze prodati a koupiti, jak toho nalézáme v dějinách pohanských států přemnoho dokladů.

Ale křesťanství, rozeznávajíc v člověku dvojí život, přirozený a nadpřirozený, a řídíc se výrokem Kristovým: „Dávejte císaři, což císařovo, a Bohu, což Božího jest,“ postavilo proti tomuto absolutnímu právu státnímu absolutní povinnost učíc, že člověk má nejen zemské, nýbrž i nadzemské povolání, a že nad státním zákonem, jakožto zákonem lidským, stojí zákon vyšší, zákon Boží, tak že stát nesmí nic přikazovati a dovolovati (na př. otroctví, polygamii, lichvu, usmrcování neduživých atd.), co jest proti zákonu Božímu.

³⁷⁾ Seydel I. c. str. 15.

³⁸⁾ Viz Soldát I. c. str. 291—292.

Společnost lidská přestala býti tudíž podobnou kruhu s jedním toliko bodem středním a podobala se ellipse, v níž jsou dvě ohniska, které však nikterak sobě neodporují, nýbrž navzájem se podporují, neboť paprsky světla nebo tepla z jednoho ohniska vycházejíce odrážejíce se od ellipsy tak, že v druhém ohnisku opět se stýkají, rozohňující tam zápalné hmoty. Těmi dvěma ohnisky ve společnosti lidské jsou dvě moci: církevní a státní, kteréž nijak si nepřekážejí, sobě neodporují, ale obě jsouce ve svém oboru na sobě nezávislé a svrchované, ve spolek se podporují a lásku v poddaných svých rozohňují ku všelikému nižšímu i vyššímu pořádku. Proto dobrý křesťan, zachovávaje svědomitě předpisy církevní moci, nabývá z tohoto ohniska vždy nových podpalův, aby s toutéž svědomitostí ostříhal i zákonů světské moci. Dobrý katolický křesťan jest též dobrým občanem, jak dějiny nám podávají toho právě v přítomných dobách, zvláště v našem státě, významné doklady.³⁹⁾

A tak lichou jest námitka, že není suverénním ten stát, který na svém území trpí projevy nejvyšší moci církevní. Spíše opak jest pravdou, neboť stát, který uznává nejvyšší moc církevní vedle své nejvyšší moci souřadně postavenou, ničeho na svoji majestátnosti nepozbývá, poněvadž církevní moc jest ohniskem, z něhož i do ohniska státní moci vyřinují se zápaly lásky, oddanosti a věrnosti ke hlavě státu. Nejvyšší moc církevní jest zajisté nejlepším podkladem a nejbezpečnější podporou všeliké autority státní.

A ještě na jednu významnější námitku jest třeba odpověděti! V učebnicích mezinárodního práva čteme, že názor o panovnících jakožto přímých a samostatných subjektech mezinárodního práva jest teorií zastaralou a absolutistickou.⁴⁰⁾ Dle moderních teorií prý není ani panovník ani papež, nýbrž jedině a pouze stát subjektem mezinárodního práva. Ale jest přece jisto, že mezinárodní právo v mnohých svých normách obrací se

³⁹⁾ Srv. stať „Stát a církev“ v M. Procházkově článku „Východní a západní církev.“ Časop. katol. duch. 1779, str. 676. Dr. Rey l. c. str. 232—294. — Dr. Kadeřávek l. c. str. 26.)

⁴⁰⁾ Viz o tom str. 8.

nikoliv na státy, nýbrž přímo na jisté skupiny obyvatelstva, anebo, což jest častější, na určité orgány vnitrostátní tím, že ukládá jim některé povinnosti, nebo přiznává jim jistá práva a pod. Tak na př. mezinárodní konvence obracejí se na úřady železniční, poštovní, telegrafní, nebo na Spolkovou radu švýcarskou, nebo na zahraniční ministerstvo hollandské a j. Také jest nesporno, že nejen jisté společnosti a orgány, nýbrž i přímo jednotlivci jsou vázáni v různých případech mezinárodním právem. Tak na př. ustanovením smlouvy středoamerických státův i jednotlivec může své nároky naproti jednomu ze smluvních státův vznášeti na společný rozhodčí soud, nebo dle osnovy konvence o mezinárodním soudu kořistním má právo rekursu i jednotlivec a pod.

Na základě těchto a celé řady jiných případů někteří učitelé mezinárodního práva hájí a dokazují mezinárodní subjektivitu nejen států, nýbrž i jednotlivců. Tak zejména činí Heffter⁴¹⁾, v. Martens⁴²⁾, W. Kaufmann⁴³⁾, Fiore⁴⁴⁾ a j. I sám dr. Hobza ve své učebnici uznává: „Lze očekávati, že případů podobných (vázáni jednotlivce mezinár. právem) bude stále více, což povede pak důsledně k výslovnému uznání subjektivitu jednotlivců v mezinárodním právu.“⁴⁵⁾

Tímto výrokem jest ovšem silně otřesen úhelny kámen nauk mezinárodního práva o státech jakožto jediných subjektech mezinárodního práva. Na základě toho někteří spisovatelé, jako na př. Fiore⁴⁶⁾, připisují i církvi katolické a papeži subjektivitu v mezinárodním právu. A zcela právem, neboť mohou-li se státi jednotlivci subjekty mezinárodního práva, proč by byl z této subjektivitu vyloučen sv. Otec, který spravuje mezinárodně organisovanou společnost a má možnost,

⁴¹⁾ Heffter-Geffcken: Das europische Völkerrecht 1881, str. 40.

⁴²⁾ v. Martens Völkerrecht I. díl, 230.

⁴³⁾ W. Kaufmann: Rechtskraft str. 27.

⁴⁴⁾ Fiore: Le droit international codifié (u Hobzy I. c. str. 62.)

⁴⁵⁾ Hobza I. c. str. 62—63.

⁴⁶⁾ Fiore v Revue de dr. intern. et de leg. comp. 1910, str. 169 a násl.

svými vládními akty zasahovati nejen do vnitřních záležitostí různých států, nýbrž i do mezinárodních vztahů mezi státy. A připisují-li někteří spisovatelé subjektivitu mezinárodně-právní různým společnostem a svazům, jak by mohli rozumně upírati mezinárodní členství katolické církvi, jež jest přece nejvyšším světovým svazem, rozšířeným po všech světa dílech a čítajícím 200 mill. členů?!

Síla této pravdy, že papež i po dočasné ztrátě světského panství zůstal mezinárodní osobností mocí svého úřadu církevního, jest tak veliká, že se pod její přesvědčivostí třísť všechny theorie mezinárodního práva, jak je hlásá Geffcken, Bluntschli, Martens a j., kteří upírají papeži členství v mezinárodním obcování jedině z toho důvodu, poněvadž nemá nyní státního území. Ale známo jest přece, že papež nikdy nezaujímal prvního místa mezi světskými knížaty proto, že měl stát, nýbrž pro své duchovní postavení, jakožto hlava církve. Tak tomu bylo nejen v dobách, v nichž papežové byli i světskými panovníky, nýbrž i tehdy, kdy nebylo ještě světské moci papežské a kdy sv. Otcí nezáležela ani vesnice. Již tehdy v prvních dobách církve vystupují papežové jako mezinárodní osobnosti ve smyslu dnešního mezinárodního práva. To dobře naznačují tituly a praedikáty, jichž dostávalo se římským papežům od světských panovníků. Císařové a králové mluvili o papeži jako o svém otci. Císař Marcian nazývá v dopise psaném roku 451 papeže Lva „otcem“⁴⁷⁾. Konstantin Pogonatus jmenuje papeže „Otcovskou Svatostí“⁴⁸⁾. Justinian označuje v dopise psaném papeži Hormisdovi (514—523) svého strýce Justina I. „filius vester“⁴⁹⁾. Západní knížata vesměs titulují papeže „Paternitas vestra“⁵⁰⁾.

Papežové opět nazývali panovníky svými „syny“. Tak papež Felix II. (483—492) byl první, který císaře

⁴⁷⁾ Hergenröther, Katholische Kirche und christlicher Staat str. 22.

⁴⁸⁾ Tamtéž I. c. str. 22.

⁴⁹⁾ Tamtéž I. c. str. 22.

⁵⁰⁾ Hergenröther: I. c. str. 22.

oslovil názvem „synu“⁵¹⁾. Papež Jan II. nazval Justiniana „svým synem“, stejně Vigilius Agatho Konstantina Pogonata, Mikuláš I. Michaela III. atd.⁵²⁾

Papežové, jsouce zvaní otci panovníků, provozovali také skutečně nad knížaty otecká práva: odměňovali, chránili, radili, usmířovali, ale také kárali a trestali ony panovníky, kteří svým životem neb jednáním zadržovali příležitost k vnitřním zmatkům národů, nebo dávali lidu pohoršení, nebo nějak jinak nekonali svých vladařských nebo církevních povinností. I v tom se znamenitě odráželo prvenství papežů mezi knížaty.

Tak na př. uvalil papež Mikuláš I. (852—867) klatbu na krále Lothara II. pro odepření poslušnosti, jelikož nechtěl ženu svou Theutbergu k sobě přijati.⁵³⁾ Hadrian II. (867—872) hrozil vyobcováním z církve usurpátorovi lotrinskému, nevydá-li království legitimnímu dědici Ludvíku II.⁵⁴⁾ Papež Zachariáš rozhodl r. 752 na dotaz stavů franckých, aby Childerik III. byl sesazen, a na jeho místo aby byl povýšen Pipin francký.⁵⁵⁾

Významným byl také ceremoniel, který z počátku prokazoval se papeži na znamení úcty a později stal se povinnou mezinárodní obřadností: líbání nohy a služba držení třemene od světského knížete, tak zv. „officium stratoris“ „min. strepae“⁵⁶⁾. Tento symbolický projev úcty, jenž znamenal dle „saského zrcadla“ svornost moci světské a duchovní, prokázal již Pipin papeži Štěpánu III. (II.) (752—757)⁵⁷⁾, císař Ludvík Mikuláši I. (852—867)⁵⁸⁾ a j.

Hojnou látku k poznání autority, jaké se papežové v mezinárodním obcování těšili, poskytují také snahy papežův, urovnávat a tišiti spory vzniklé mezi panovníky. Takovou ušlechtilou snahu projevil hned v ranním

⁵¹⁾ Kryštůfek: Církevní dějepis I., str. 68.

⁵²⁾ Hergenröther I. c. str. 22.

⁵³⁾ Samsour: Církevní dějiny obecné, str. 382.

⁵⁴⁾ Tamtéž str. 383.

⁵⁵⁾ Tamtéž str. 375.

⁵⁶⁾ Tamtéž: J. c. str. 201. Srv. též: P. J. Dobicer, Líbání nohou sv. Otce. Čas. katol. duch. z r. 1847, str. 39.

⁵⁷⁾ Tamtéž str. 201

⁵⁸⁾ Tamtéž str. 201.

věku křesťanském papež Lev Veliký (440—461), který svou velebností a výmluvností zachránil Řím od Hunů.⁵⁹⁾ Jiným ochráncem Říma stal se papež sv. Řehoř Veliký (590—604), který r. 593 odebral se ke králi Agilulfovi, který s veškerou longobardskou mocí táhl proti Římu, a tak jej pohnul svými prosbami jakož i svou vznešeností, že tento upustil od obléhání města.⁶⁰⁾ Také papež Řehoř III. (731—741), vida, že Řím s okolním územím longobardskými panovníky jest ohrožován, počal s nimi vyjednávatí o mír a ochranu Říma. Ve vyjednávání tomto pokračoval nástupce Řehořův Zachariáš (741—752) téměř jako suverénní panovník, a umluvil s longobardským panovníkem Luitprandem příměří na 20 let pro římský dukát r. 741.⁶¹⁾ Papež Řehoř IV. snažil se opět r. 833 na návrh a žádost sporných stran sprostředkovatí ve sporu mezi císařem Lotharem a jeho syny.⁶²⁾

Význačné mezinárodní postavení papežů jeví se také v četných dekretálech papeži vydaných, z nichž některé mají charakter ryze mezinárodní a tvoří základní principy dnešního mezinárodního práva.⁶³⁾ Tak na př. papež Alexandr III. na III. koncilu lateránském vydal dekretály na zachování Božího míru, *treugu Dei*, papežové Innocenc III. v zákoně „*de sagitariis*“, Alexander III., Jan XII., Pius V. a j., vydali dekretály na odstranění vražedných her se zbraněmi, o šetření lidskosti ve válce, o křesťanském nakládání s nepřitelem v poli a v zajetí, papežové Mikuláš I. (858—867), Štěpán VI. (885—891), Alexandr II. (1061—1073), a zvláště Innocenc III. (1198—1218) zapověděli tak zv. soudy Boží a t. d.⁶⁴⁾

⁵⁹⁾ Srv. Hergenröther: I. c. str. 19 a násl. — Hrachovský: Papežové míru, v *Museu bohosloveckém* z r. 1904, str. 30. — Kryštůfek: I. c. I., str. 685.

⁶⁰⁾ Kryštůfek I c. str. 705.

⁶¹⁾ Samsour: *Církevní dějiny obecné*, str. 375.

⁶²⁾ Hergenröther: I. c. str. 19.

⁶³⁾ Srv. Pütter: *Beiträge zur Völkerrechts-Geschichte und Wissenschaft*, str. 59 a 99. — Ueber die *Influenz des canonischen Rechtes auf das Völkerrecht* (Walter: *Lehrbuch des Kirchenrechts* 324, str. 759).

⁶⁴⁾ Kober: *Ueber den Einfluss der Kirche u. ihrer Gesetzgebung auf Gesttung, Humanität und Civilisation v Quartal-schrift* 1858, str. 466.

Ale nejen v nejstarších dobách církevních, kdy papežové nebyli ještě suverény ve smyslu dnešního mezinárodního práva, nýbrž také v dobách přítomných jsme svědky, že papežům přiznávají se vesměs suverénní práva, ačkoliv nenáleží jim nyní ani píď země a jsou vězni italských králů. Papežové vysílají a přijímají vyslance, uzavírají s panovníky smlouvy, přijímají suverénní počty, zasahují do mezinárodních sporů atd. Vypisovají všechny doklady o tom, bylo by psátí obsáhlé dějiny papežství po roce 1870. Abychom však aspoň nějaký příklad uvedli, poukazujeme na vynikající mezinárodní činnost současného papeže Benedikta XV. Právě v přítomných dobách jsme svědky významného volání ustrašených evropských národů, bez rozdílu jejich náboženského vyznání, po mezinárodní autoritě tohoto sv. Otce, aby zakročil ve prospěch mezinárodního míru.

Jak vysoce jest ceněn mezinárodní význam papežův od největších států evropských, to dobře naznačuje ta okolnost, že sama Anglie ke konci listopadu r. 1914 vyslala do Říma Sira Henryho Howarda, aby přednesl papeži blahopřání k jeho zvolení a mimo to aby vyloučil sv. Otci důvody, pro které Anglie počala válku. Při této příležitosti napsal anglický žurnalista James Brown Scott (v „American Journal of internfav“ 1915. str. 208), že papež ve válce pro mezinárodní dorozumění může mnoho vykonati, a že po této stránce jmenování Howarda vyslancem u Vatikánu jest důležitou událostí mezinárodní.⁶⁵⁾

Také vláda holandská jmenovala v měsíci červnu r. 1915 svého zástupce u sv. Stolice msgr. dra Nouvesa. Událost tato dala podnět k zajímavé debatě v holandské komoře poslanecké, při níž učinil ministerský předseda Cort van der Linden následující projev: „Povaha vyslanectva budiž tím vyznačena, že v papeži jest vynikající internacionální a politická moc... a není žádného důležitějšího politického centra, které by mohlo pro mír provozovati takový vliv, jako Vatikán. My musíme spolupracovati, a proto zřízení vyslanectví

⁶⁵⁾ Dr. Wehlberg: Das Papsttum und Weltfriede, str 89.

u Vatikánu jest nutné. My zaujímáme mezi mocnostmi jen nepatrné místo, ale papež náleží k velmocím . . .“⁶⁶⁾

A skutečně nebyly naděje skládané v mezinárodní autoritu sv. Otce marnými. Bohatá činnost Benedikta XV. za světové války⁶⁷⁾ stala se vysoce významnou nejen pro lidskou civilisaci, kulturu a humanitu nýbrž i pro rozvoj mezinárodního práva vůbec. Alespoň mírové ideje sv. Otce, jak uložil je do svých mírových projevů⁶⁸⁾, a pak zvláště jeho péče o zajatce, z níz nejdůležitější jest výměna zajatců k boji neschopných, výměna civilních zajatců, léčení nemocných zajatců v neutrální zemi švýcarské, výměna zajatců-duchovních, má svůj hluboký význam právní a znamená značný pokrok v mezinárodním právu. Nám jsou tyto útěšné výsledky mírové činnosti Benedikta XV. velevýznamnými i po té stránce, že svatá Stolica podala jimi důkaz, že i po násilném zabrání její světské moci podržela onu mravní moc a sílu, na jejímž základě papežové po všechny věky takřka od svého vyjití z katakomb zaujímalí první místo ve sboru knížat a králů. Toto nesporné faktum vyjádřil švýcarský spolupracovník časopisu „Reichspost“, jenž dne 6. února 1916 napsal: „Poznáváme, že mocností vyvíjejí prvotřídní činnost, aby si vliv a přízeň Vatikánu pojistili, a vynikající soukromé osobnosti staví se do služeb světských mocností, aby vrchní hlavu obce katolických křesťanů si získali . . . Viděli jsme diplomaty anglikánské Anglie a rozkolného Ruska, jak se u Vatikánu namáhali, Belgie jen svého barona d'Erpa energičtějším Mr. Henvelem nahradila, z Francie přispěchali Hanotaux a Barrés, že kardinálové Amette a Sevin již dříve nezaháleli. Všichni znali jediný cíl: získati sv. Stolicí pro sebe . . .“⁶⁹⁾

Po tom všem, co bylo sneseno k důkazu o suverenitě papežově založené na moci jeho vysokého cír-

⁶⁶⁾ Tamtéž str. 90.

⁶⁷⁾ Benedikt XV. im Weltkrieg, seine Friedensarbeit und Liebenstätigkeit ve „Stimmen der Zeit“ 1916, str. 301 a násl.

⁶⁸⁾ Srv. Acta apostol. Sedis VI (1914) str. 501, str. 565, str. 694; sv. VII (1915) str. 33, str. 253, str. 259, str. 365, str. 400, str. 509; sv. VIII (1916) str. 58.

⁶⁹⁾ Srv. „Čech“ z r. 1916, čís. 38.

kevního úřadu, nezbyvá, než abychom ještě na konec důkazy své podepřeli o výroky předních autorit jak církevních, tak právních. Tak na př. jasně a zřetelně vyložil podstatu papežské suverénity státní sekretář Lva XIII., kardinál Jakobini, ve svém okružním listě poslaném evropským velmocím dne 11. října 1882: „Velikého bludu by se dopustil, jestliže by kdo politické postavení papežovo chtěl srovnati s postavením se-sazeného knížete. Sv. Otec na základě svého božského poslání a svého apoštolského úřadu, který mocí nejvyšší autority vykonává, v celém světě, také po ztrátě světského panství, nejen dle práva, nýbrž de facto zůstává suverénem a tento charakter skutečné suverénity byl mu přiznán ode všech mocností, které u něho mimořádné vyslanectvo a stálé, diplomatickými privilegii opatřené velvyslance pověřili a jemu veřejně takové akty oddanosti a cti prokazují, které toliko panujícím knížatům se vzdávají.“⁷⁰⁾

K tomuto významnému výroku přidáváme ještě hlasy nejpřednějších učitelů mezinárodního práva, kterým přes všechny opáčné theorie na konec bylo uznati, že papež jest suverénem na základě církevního postavení. Tak na př. Bluntschli sám doznal: „Když již v dřívějším čase před založením církevního státu papežové suverénní hodnost měli a též ještě dnes po ztrátě církevního státu se jim taková výsada poskytuje: tu spočívá onen nárok a toto poskytnutí od starodávna na jejich církevním, a nikoliv státním postavení. Jako náčelníci církve, a nikoliv jako náčelníci státu, jako papežové, a nikoliv jako králové žádali prvého místa mezi knížaty. Jako náčelníci církve posílali své legáty, nuncie a internuncie ke světským dvorům. V této vlastnosti vyjednávali o konkordáty, jejichž obsah neměl žádného vztahu na patrimonium sv. Petra, ani na obyvatele církevního státu, nýbrž jenom na práva a povinnosti římských úřadův a katolíků.“⁷¹⁾

Také učitel mezinárodního práva Heffter ve svém

⁷⁰⁾ Archív f. kath. Kirchenrecht sv. 43, str. 286.

⁷¹⁾ Resch: Das Papsttum str. 2—3.

spise: „Europaeisches Völkerrecht“ napsal: „Aby bylo zřejmo, pokud církevní a státní moc jest svobodná a samostatná, bude nutno určití právní poměr obou mocí. Rozhodujícími prameny nemohou však býti žádné jiné, než ony, které všem neodvislým mocím, nebo-li právním subjektům náležejí... Žádná strana nemůže straně druhé zákony předpisovati; neodvislá moc stojí tu vůči druhé neodvislé moci.“⁷²⁾

A na témž místě praví dále: „Žádný stát, který má katolické poddané, nemůže zneuznávatí v římském veleknězi moc, v níž západní římsko-katolická církev má své středisko a svou jednotu, se kterou v nerozlučné jednotě stojí, proti jejíž vůli v církvi nic se nemůže státi a jejíž rozhodnutí rozhoduje o právu a nepravu.“⁷³⁾

Dr. Theodor Balve, jehož výborný spis o konkordátech se v učebnicích církevního práva často připomíná, napsal o suverenitě sv. Otce následující: „Primát jest životním nervem církve katolické. Že papež na základě práv svého primátu zastupování církve na venek a vůči světské moci sobě de jure vindikuje a vůči ní jako suverénní moc s hodností skutečné a pravé suverenity stojí, nepotřebuje žádné další dedukce. Mezinárodní postavení jest papeži od vědy i praxe příznáno jako následek světské suverenity nad církevním státem, ale také primiciálního charakteru, který papeži přísluší jako náměstku Ježíše Krista.“⁷⁴⁾

Znatel církevního práva Schulte prohlásil ve své učebnici církevního práva: „Že papeži nejen jako suverénovi církevního státu, nýbrž i jako nejvyšší hlavě cíkve katolické mezinárodní postavení přísluší, jest nesporno.“⁷⁵⁾

Výroky těchto předních pěstitelů vědy právní nenechají, doufáme, nestranných čtenářů bez přesvědčení o správnosti našich důkazův o suverenitě římského papeže, založené na jeho církevním postavení. Uza-

⁷²⁾ Heffter I. c. str. 40—41.

⁷³⁾ Tamtéž.

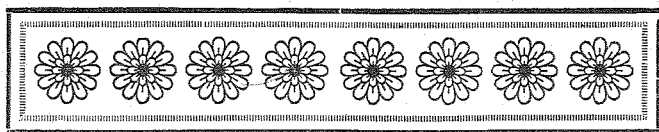
⁷⁴⁾ Dr. Balve I. c. str. 78—79.

⁷⁵⁾ Schulte: Kirchenrecht I., 455.

víráme tuto kapitolu významným hlasem dějepisce Laspeyresa, jenž ve svých církevních dějinách napsal: „Církev katolická ve své jednotě a církevně-náboženském poměru ku světské výsosti jest neodvislou mocí, a římskému papeži nejen jako světskému knížeti, nýbrž jako církevní hlavě přináležejí mezinárodní postavení.“⁷⁶⁾

⁷⁶⁾ Geschichte und heutige Verfassung der kath. Kirche Preussens, kniha III., kap. V., str. 870.

III.

Nutnost suverénity nejvyšší hlavy církve.⁷⁷⁾

Mezinárodní postavení sv. Otce jest úzce spojeno s primaciálním postavením, nebo spíše jest logickou nutností primaciálního postavení, které papež v oboru církevně právním zaujímá. Proto k dalšímu důkazu o suverénitě papežově jest nutno nejprve vyložiti podstatu moci papeže v církvi vůbec. Pramenem k tomu jest především konstituce koncilu vatikánského z r. 1870, „constitutio dogmatica prima de ecclesia Christi“, v níž rozhodněji a jasněji, než stalo se ve všech dosavadních ustanoveních církevních sněmů, vyloženy byly moc a práva římského velekněze. Kdo jest papež a jaká jest jeho moc dle ustanovení sněmu vatikánského?

Papež jest především z ustanovení Ježíše Krista nástupcem sv. Petra v jeho náčelné moci, kterou od

⁷⁷⁾ Hettinger: Die kirchliche Vollmacht der Apost. Stuhles. Höller: Himmelsmacht und Erdenherrschaft. — Prof. Resch: Das Papsttum und Völkerrecht. — Dr. Hilgenreiner: Die Römische Frage nach dem Weltkriege. — Wechberg: Das Papsttum und Weltfriede. — JUDr. Sojka: Papež-souverain. — Dr. Kryštůfek: Papež-suverén. Časop. katol. duch. z roku 1908, str. 1. — Aichner: Compendium iusis eccl. — Hergenröther: Lehrbuch d. kath. K. R. — Phillips: Kirchenrecht a j.

Krista byl nadán.⁷⁸⁾ Papež má plnou a nejvyšší pravomoc nad celou církví, a to nejen ve věcech týkajících se víry a mravů, nýbrž také v těch, které vztahují se na kázeň a řízení církve po celém okršku zemském. Papež jest držitelem celé této nejvyšší moci, a tato jeho moc jest řádná a bezprostřední (ordinaria et immediata), vztahujíc se na všechny věřící i jejich pastýře, jak jednoho každého zvláště, tak všechny pospolu (tam seorsum singuli quam simul omnes). Z výroků papežských ve sporných záležitostech ve věcech duchovních není žádného odvolání.⁷⁹⁾ V moci papežské jest obsažena zároveň i nejvyšší moc učitelská, při jejímž vykonávání jest papež obdařen neomylností.⁸⁰⁾

To jest papež a taková jest jeho moc dle učení církve katolické, jež jest založeno na jasných příslibech Pána Ježíše sv. Petru a jeho nástupcům, římským papežům, daných. „I jáť pravím tobě, že ty jsi Petr, na té skále vzdělám církev svou a brány pekelné ji nepřemohou. A tobě dám klíče království nebeského a cožkoliv bys svázal na zemi, bude svázáno i na nebi, a cožkoliv rozvázal na zemi, bude rozvázáno i na nebi“⁸¹⁾ — I řekl Pán: „Šimone, Šimone, aj satan žádal o vás, aby vás tříbil jako pšenici, ale já jsem prosil za tebe, aby nezehnula víra tvá a ty někdy

⁷⁸⁾ „Si quis dixerit, non esse ex ipsius Christi Domini institutione seu jure divino, ut beatus Petrus in primatu super universam eccl. habeat perpetuos succesores; aut Romanum Pontificem non esse beati Petri in eodem primatu succesorem; anathema sit.“

⁷⁹⁾ „Si quis dixerit Romanum Pontificem habere tantummodo officium inspectionis vel drectionis, non autem plenam et supremam potestatem jurisdictionis in universam ecclesiam, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent; aut eum habere tantum potiores partes, non vero totam plenitudinem huius supremae potestatis; aut hanc eius potestatem non esse ordinariam et immediatam sive in omnes ac singulas ecclesias sive in omnes ac singulas ecclesias sive omnes et singulos pastores et fideles; anathema sit.“

⁸⁰⁾ Itaque Nos definimus: Romanum Pontificem cum ex cathedra loquitur, id est cum omnium Christianorum Pastoris et Doctoris munere fungens . . . infallibilitate pollere

⁸¹⁾ Mat. 16, 18—19.

obráte se, potvrzuj bratří svých.“⁸²⁾ „Pasiž beránky mé!“ „Pasiž ovce mé!“⁸³⁾

Obrazné výrazy „svazovati“ a „rozvazovati“, „pásti ovce“ a „pásti beránky“, „potvrzovati bratří“ znamenají zajisté: učiti a víru vykládati, vládnouti a řídit, dávat zákony, souditi a trestati. Když tedy Pánem Ježíšem byl učiněn sv. Petr a skrze sv. Petra římský papežové skálou, na níž měla býti postavena církev, a dáni byli jakožto pastýřové křesťanskému stádu v čelo, přijali nade všemi věřícími, které Kristus svou krví vykoupil, nejvyšší moc učitelskou, kněžskou a královskou. Tato moc jest plná; neboť v církvi není žádné jiné moci, které by římský papež postrádal, a jest nejvyšší, neboť vyšší a vznešenější v církvi neexistuje. O této moci pravil sám Ježíš Kristus, že bude míti takový rozsah a takovou účinnost, že její rozhodnutí od Boha samého uznáno bude („bude svázáno i na nebi“, „bude rozvázáno i na nebi“). Případně tudíž praví Lev XIII. o této moci: „Jest tedy tato moc nejvyšší a v každém ohledu nezávislá, ježto nemá na tomto světě žádné vyšší nad sebou a obepíná veškerou církev a vše, co jí jest svěřeno.“⁸⁴⁾

Z těchto naznačených základních pravd, jež obsahují v sobě četná dogmata, o nichž katolík nesmí pochybovati, vyplývá pro naši otázku jako nutná konsekvence potřeba naprosté svobody a neodvislosti sv. Otce od každé jiné moci, čili jeho suverénita. Této svobody vyžadují především papežova práva a povinnosti jako nejvyššího učitele církve. Neboť již pouhý rozum uzná, že nelze připustiti, aby nějaká moc vměšovala se do práv papeže, nejvyššího učitele církve, k nimž náleží: chrániti pravost a neporušenost víry před nákazou bludů, definovati a vykládati věroučné články, předpisovati formu vyznání víry, ustanovovati, kdo a kdy toto vyznání víry má složiti, vykonávati censuru nad knihami, starati se o rozšíření

⁸²⁾ Luk. 22, 31—32.

⁸³⁾ Jan 21, 15.

⁸⁴⁾ Encyklika Lva XII. „Satis cognitum.“ Srv. Adolf Srb: Lev XIII., str. 326.

církve katolické, jakož i předpisovati knihy sloužící k náboženskému vzdělání.⁸⁵⁾

Jako v úřadě nejvyššího učitele, tak i ve vykonávání práv nejvyššího kněze musí býti papež absolutně svobodný. Kněžská práva papežova směřují k tomu, aby po celé církvi náležitý a nejsvětějšího Stvořitele a Pána našeho důstojný kult se vykonával, aby při ceremoniích panovala všude jednota, a kdyby někde bylo třeba odchylky, aby stalo se tak pouze se svolením sv. Stolice. Za tou příčinou pouze papeži náleží právo předpisovati bohoslužebné knihy ke mši sv., ku kněžskému officiu a k udělování sv. svátostí, nebo knihy tyto měniti a opravovati. Kněžský úřad dává sv. Otcí právo ustanovovati nebo rušiti dny sváteční, ustanovovati posty, blahorečiti nebo kaňonisovati svaté dle předepsaného řádu, udělovati právo soukromé kaple, v níž by se mše sv. sloužila a pod.⁸⁶⁾ Který rozumný právník by se opovážil tvrditi, že by cizí moc některého státu směla zasahovati do těchto velekněžských práv papežových?

A stejně nelze připustiti, aby cizí moc vměšovala se i do vykonávání práv papežského úřadu královského, která lze rozdělití ve tři skupiny: práva zákonodárná, soudní a správní.⁸⁷⁾ Jako nejvyšší zákonodárce církevní je sv. Otec omezen pouze zákonem božským a nemůže tedy nikým na světě býti omezován, vydává-li zákony, vykládá-li nebo odvolává-li je, uděluje-li privilegia nebo dispense.

Podobně také ani v církevní moci trestné a disciplinární papež nemůže na nikom na zemi záviseti. Neboť jen touto mocí je možno papeži všechny údy církve, zvláště však úřední orgány, kteří také lidmi jsou a zůstávají, účinně v povinnosti udržovati. Státy, které tak snadno svým úředníkům udělují důtky, nesmějí nikdy zasahovati do trestních a disciplinárních práv papeže, která obdržel od samého Ježíše Krista

⁸⁵⁾ Srv. Aichner I. c. str. 349—351., Hergenröther I. c. str. 247, Phillips I. c. I, 296.

⁸⁶⁾ Srv. Aichner I. c. str. 351—356., Phillips I, 295.

⁸⁷⁾ Srv. Aichner I. c. str. 356—371. — Hergenröther I. c. str. 253. — Phillips I, 297.

a která papežové od prvních křesťanských století vykonávali V církevní disciplinární moci je obsaženo také právo exkomunikace neboli vyloučení z církevního svazku. I v tomto právu musí býti papež svobodný, poněvadž základním právem každé, jen poněkud svobodné společnosti je právo neposlušné nebo škodlivé členy vypovídati. Že papež i v ostatních právech nejvyššího soudce církevního, jako absolvovati od jistých hříchův a censur, dispensovati od učiněných slibů, vyhlásiti odpustky, redukovati mše svaté, měniti zbožné poslední vůle a pod., musí býti svobodný a neodvislý, jest samozřejmo.

Jako nejvyššímu správci církve náleží papeži právo zřizovati biskupství, rozdělovati je, spojovati, rušiti, zrušená opět restaurovati, approbovati náboženské řády. S těmito právy souvisí další práva sv. Otce: ustanovovati biskupy, potvrzovati je, konsekrovati, překládati, sesazovati, resignace jejich přijímatí, jim koadjutory a suffragany přidělovati a v zemích, ve kterých řádní biskupové nejsou, aneb nemohou svůj úřad vykonávati, ustanovovati apoštolské vikáře, svolávati biskupy ke všeobecným koncilům, jim předsedati buď osobně, nebo skrze legáty a pod.

Také u vykonávání těchto práv musí býti papež nezávislým. Mohl by na př. rakouský císař zván býti samostatným, kdyby závisel při ustanovování svých úředníků na králi bavorském a pokaždé by mu u něho bylo o zmocnění žádati? Rovněž tak málo svobodným byl by papež, kdyby státům nebo jině moci některé příslušelo právo vměšovati se do ustanovování duchovních úřadův atd. Světská vrchnost nemá sama ze sebe práva praesentovati biskupy a faráře, jestliže papež sám dobrovolně, na př. konkordáty, jim spolupůsobení při tom neposkytl.

Sv. Otcí v úřadě nejvyššího správce církve náleží také právo zřizovati benefícia a disponovati statky církevními, spravovati fundace a jmění církevní atd. Také v tomto právu papeže omezovati bylo by násilím spáchaným na nejvyšší moci papežské. Neboť podstatným právem každé v pravdě samostatné společnosti je právo nabývatí majetku a svobodně jej spra-

vovati a ke svým účelům ho používati. Proto musí toto právo příslušet i papeži jakožto správci církve. Jak by mohl plnit úkol svůj mezi lidmi, kdyby neměl dosti prostředků k výživě své, svých služebníků atd.? Toto právo není výronem milosti některého státu, nýbrž vrozeným právem božským, které mu nikdo nesmí vzíti. Proto také měl papež hned od prvních dob majetek a svobodně o něm rozhodoval. Majetku toho nabyli papežové zbožným darováním (donatio pia) králů francouzských, kteří snažili se darováním časných statků zaplatiti nástupce Kristovy, aby tito svobodně a volně mohli vykonávati své náboženské a církevní úkoly. Bylo to tudíž nejen hrubým porušením práva, ale i svatokrádeží, když vláda italská zabrala církevní stát, a papežům nebude nikdy možno tento čin italský schváliti a s králem italským, pokud by sv. Stolicí majetku nevrátil, se smířiti.

Papeži, jakožto nejvyššímu soudci nad celou církví a všemi jejími částmi a údy, náleží též důležité právo nejvyššího dozoru nad církví, t. j. svobodně obcovati s věřícím lidem a jeho pastýři. K tomu účelu má papež právo přijímati a posílati legáty a přijímati relace od biskupův o stavu jejich diecézí. Kdyby měl někdo právo, v tomto vykonávání nejvyššího dozoru papeži brániti, mohl by mu dle libosti znemožniti vykonávání jeho církevních povinností a práv vůbec. Z toho plyne, že prohlásování církevních rozhodnutí, na př. listův apoštolských, ať jsou jakéhokoliv obsahu, nemůže býti vázáno na dovolení různých vlád. Také způsob prohlášení církevních rozhodnutí předčítáním s kazatelen, otiskováním v listech veřejných a pod. nemůže býti od státu mařen, zakazován, aneb zabavován.

Občanská svoboda a neodvislost, čili suverénita římského papeže jest tudíž přirozenou a logickou nutností nejvyšší moci církevní, jejíž nositelem jest sv. Otec. Pozbytím světské neodvislosti nemohl by papež vykonávati duchovní moc svou a církev by utrpěla ránu nezahojitelnou. Dobře vystihli biskupové české provincie ve svém pastýřském listě z roku 1861 význam papežovy suverénity pro existenci církve, když prohlásili: „Záhubnější rána nemůže hroziti církvi katolické, než

kerou se míří proti nejvyšší hlavě její. Na skále Petrově ustanovená a vrchní správě jeho nástupce svěřená, čerpá církev životní sílu svou vždy ve spojení s papežem, skrze něhož s Kristem spojena jest Kdyby mohla býti vyvrácena skála, na níž stojí církev, bylo by veta i po církvi. Aby však papež byl zničen, není třeba ho zabít, dosti jest vzítí mu neodvislost jeho. Kdyby nemohl více vykonávati svobodně úřad svůj, scházela by mu k tomu, co by nejlepšího zamýšlel, potřebná síla a snad i nevyhnutelně potřebná důvěra věřících, vidoucích v něm poddaného některého světského knížete.⁸⁸⁾

Proti tomuto jasnému důkazu suverénity papežovy slýcháme námitku, že kdyby papež potřeboval k vykonávání svého úřadu suverénity, pak by i biskupové musili býti suverénními, a přece jsou poddanými svých vlád, aniž by to nějak církevním zájmům jejich diecési škodilo.⁸⁹⁾

Námitka tato však proti svrchovanosti papeže ničeho nedokazuje. Především jest známo, že ve státech, v nichž biskupové jsou politicky spoutáni, nikdy se církevnímu životu dobře nedaří; ale i kdyby tomu tak nebylo, svědčila by námitka svrchu uvedená proti svrchovanosti papežově jen tenkrát, kdyby biskupové úplně stejný úřad spravovali jako papež. Mezi mocí papeže a biskupů jest však veliký rozdíl. Biskup zachází s lidmi malé části země, kdežto papež jest nejvyšší hlavou nad miliony věřících, mluvících nejrůznějšími jazyky a nalézajících se v nejrůznějších státech. Kdyby papež nebyl suverénem, nýbrž politicky závislým na některém státu a jeho vládě, brzy by byla svoboda církevní autority zotročena, a i kdyby nebyla zotročena, již pouhou známkou, že papež jest závislým na některém státě, ztratil by vážnost a důvěru katolického lidu ve státech ostatních.

Ale i kdyby toho všeho nebylo, právě proto, že biskupové jsou závislí na svých vládách, musí být

⁸⁸⁾ Ord. List pražské arcidiecése z roku 1861, str. 92.

⁸⁹⁾ Srv. Dr. Zwinger: Nutnost navrácení papeží světské panství, str. 18.

papežství neodvislým. V dějinách nalézáme hojně příkladů, že biskupové se k této nejpevnější tvrzi církevní moci, ke skále Petrově utíkali, kdykoliv nemohli snášeti tyranii vládní moci ve své vlasti. Tak to učinil na př. sv. Athanáš, sv. Basil Veliký, sv. Jan Zlatoústý a všichni ostatní pravověrní biskupové západní a východní církve, nevyjímajíc ani biskupů cařihradských, pokud jsouce pravověrnými, stáli na stanovisku ryzí katolické pravdy.

Ale také ještě po jiné stránce jest třeba neodvislosti papežovy. Když tyranský císař Basiliskus vydal „enkyklion“, dekret věroučný proti papeži Leonovi I. a spolu proti sněmu chalcedonskému roku 451, našlo se pět set biskupův, ubohých to stvůr císařových, kteří dekret schválili a nazvali jej „božským a apoštolským enkyklionem.“⁹⁰⁾ Když brzo potom císař Zeno vydal nový věroučný dekret — pověstnou sjednocovací formulí „henotikon“ — vyskytlo se opět mnoho biskupů, kteří jsouce závislími na císaři, dekret ten schválili.⁹¹⁾ Nejinak to bylo i s jinými pozdějšími státními dekrety věroučnými, jako na př. s „ekthesí“ za císaře Heraklia roku 638, s dogmatickým „typem“ císaře Konstanta roku 648, s dekretem císaře Konstantina Kopronyma roku 754, jímž ctění obrazů svatých se zavrhovalo jako blud atd. Ve všech těchto případech biskupové, pokud byli závislí na moci císařově, ochotně se podrobili věroučným dekretům císařským. A tu právě jeví se význam a nutnost papežské neodvislosti. Papežové, jsouce nezávislími na moci císařů, hrdinsky a srdnatě odpírali zasahování státní moci do církve katolické. Boj jejich nebyl bez výsledku. Papežům podařilo se vždy zachrániti přesnost a neporušitelnost víry proti světské moci.

A konečně ještě jeden důvod vyvrací výše uvedenou námitku a hlásá nutnost občanské suverénity sv. Otce. Jsou to dějiny, v nichž dočítáme se, na jaký stupeň klesl na př. byzantský patriarchát, jehož nejvyšší hlava byla úplně podrobena světskému vladaři. Stejně od-

⁹⁰⁾ Kryštůfek: Církevní dějepis I., str. 429.

⁹¹⁾ Tamtéž I., 528.

strašujícím příkladem jest i zemská církev protestantská. V přítomných dobách vidíme dozrávati neblahé ovoce caesaropapismu v církvi ruské, jež svým úplným podřízením nejvyšší moci státní ochromila činorodou vůli v duchovenstvu, způsobila nevážnost ke kněžstvu, zplodila celý roj sekt. státu i lidské společnosti vůbec nebezpečných. A kdož by neznal zhoubných následků, jaké způsobilo církvi katolické babylonské zajetí římských papežů v letech 1309—1376? Avignon zůstane na věky dokladem, do jakých nesnází a téměř až na pokraj záhuby zavádí odvislost papeže na světské moci. Veliké schisma, které církev katolickou na dlouhá léta ve dvě i tři papežské „oboedience“ roztrhlo, bylo jeho smutnou konsekvencí.

Tvrdí-li Geffcken⁹²⁾, že suverénita, založená na moci apoštolského úřadu papežova, nemá charakteru mezinárodního, pak zní to jako výsměch juristické konsekvenci a logice, když týž Geffcken, pojednávaje o nejvyšší moci církevní ve středověku přiznává, že papežství bylo mezinárodní institucí, založenou na duchovní moci. „Za onoho času,“ pravil Geffcken, „kdy na základě lenního zřízení nejčelnější národové byli rozděleni ve množství neodvislých knížectví a městských moci, byla při papežství jednotná a kompaktní moc: církev byla svazkem, který spojoval feudální společnost rozdělenou v nekonečné množství; ona jediná zastupovala duchovní moc božského zákona a právo národní před panstvím surové moci a ustavičných rozbrojův, ona jediná jevila se v onom věku oligarchickém v jistém smyslu jako demokratická moc, ona jediná representovala vědu...“⁹³⁾

Také papežové hájili vždy své suverénity jako nezbytné nutnosti pro vykonávání nejvyššího úřadu církevního. Uvádíme o tom na př. hlas Lva XIII. v konsistoři konané dne 24. března 1884: „Občanská svrchovanost papežství má, nehledíc ani k oprávněnosti jejího původce, různým slavným titulům, na

⁹²⁾ Geffcken v Holtzendorffově: Handbuch II, str. 181.

⁹³⁾ Geffcken v Holtzendorf. Handbuch II, 49. „Die geschichtliche Entwicklung der geistliche Regierungsrechte des Papstes in fremden Staaten.“

jejichž základě vždy uznávána byla, zvláštní formu a posvátnou povahu, kteráž jí jediné jest vlastní a kteráž při žádném jiném státním útvaru se nenalézá. Má ona svobody papežovy u vykonávání jeho vznešené moci hájiti a ji trvale zabezpečiti. Jest obecně známo, že dosud žádný papež nepozbyl své světské suverénity a nebyl utrpěl zároveň na své svobodě.“⁹⁴⁾

K tomuto významnému výroku nejvyšší autority církevní přidáváme ještě hlas obratného diplomata a státníka francouzského, ministra Thierse, jenž prohlásil r. 1849 ve francouzské sněmovně: „Jednota katolická nedala by se mysliti, kdyby papež nebyl zcela nezávislým, nýbrž kdyby v zemi, kterou mu staletí přírkla a národově zachovali, jiný vladař, kníže neb lid povstal, aby mu zákony předpisoval. Pro papeže není jiné neodvislosti, než suverénity. Toť zájem nejvyšší důležitosti, před nímž zvláštním zájmům národů jest umlknouti.“⁹⁵⁾

A jiný ministr francouzský, protestant Vilém Guizot, napsal ve své knize „L'église et la société“: „Aby náboženské posláni vyplnil a duchovní moc vykonával, musil míti papež nevyhnutelně jakousi míru světské autority.“⁹⁶⁾

Na konec třeba ještě zodpověděti otázku, jaké stanovisko k občanské suverénitě papežové zaujímá věrouka katolická. Ačkoliv papežové i episkopát se mnohokrát vyslovili, že světská suverénita jest k volnému vykonávání papežskému úřadu nezbytnou, přece dogmaticky věc definována nebyla. Pro koncil vatikánský připraveno téma návrhu, týkající se církevního státu a v něm jasně byla vyslovena potřeba občanské svobody papežovy. Návrh, jenž nemohl býti již sněmu předložen, zněl: „Aby římský papež primát, který od Boha obdržel, náležitě vykonávati mohl, potřebuje onoho prostředku, který podmínkám a potřebám času odpovídá. Proto zvláštním zřízením Prozířetelnosti se stalo, že papež má uprostřed mnohých a střídajících se pozemských knížat časné panství (temporalem do-

⁹⁴⁾ Allocutiones etc. Leonis XIII. sv. II, str. 53.

⁹⁵⁾ Dr. Zwinger I. c. str. 18.

⁹⁶⁾ Dr. Hilgenreiner I. c., str. 11.

minationem), vzhledem k němuž není podroben žádnému světskému knížeti a může v nejpnější svobodě vykonávat nejvyšší od Krista Pána udělenou moc pastýřskou a královskou, jakož i důstojnost nad stádem Páně po veškerém okršku zemském.“⁹⁷⁾

Stanovisko katolické věrouky ke světské neodvislosti papežově jeví se také v syllabu papeže Pia IX., v němž zavrženy jsou následující theorie: „Církev není pravou a dokonalou společností, nemá též svých vlastních stálých práv božským zakladatelem propůjčených, nybrž moci státní přísluší stanoviti práva církve a její meze“ (19). „Moc církevní nesmí vykonávati své pravomoci bez dovolení a souhlasu státní moci“ (20). „Římsští papežové a obecní sněmové církevní vyšinuli se z mezí své moci, práva knížat urvali a též ve stanovení věci víry a mravu pobloudili“ (23). „Učení těch, kteří přirovnávají papeže římského ke knížeti svobodnému a moc svou ve veškeré církvi vykonávajícímu, jest učení, které převládalo ve středověku“ (34). „Státní autorita smí se vměšovati do věcí, směřujících k náboženství, mravům a ku vládě duchovní. Proto může posuzovati pokyny a nařízení, které duchovní pastýřové církve mocí úřadu svého udílejí věřícím ve věcech svědomí . . .“ (44).⁹⁸⁾

V podobném smyslu také ve IV. sezení koncilu vatikánského bylo zavrženo mínění, jako by obcování nejvyšší hlavy církve s biskupy a věřícím lidem mělo býti závislým na tak zv. „placetum regium“: „Protož odsuzujeme a zavrhuje^{me} mínění těch, kdož praví, že obcování nejvyšší hlavy církve s biskupy a věřícím lidem může býti dovoleně zamezeno, aneb tvrdí, že na světské moci jest závislé, tak že ustanovení Apoštolské Stolice nemá platnosti a síly, dokud by nebylo schváleno světskou mocí.“⁹⁹⁾

Podobně i v encyklice „Pascendi Dominici Gregis“ odsoudil Pius X. učení modernistů, že by moc církevní měla býti podrobena moci státní.“¹⁰⁰⁾

⁹⁷⁾ Tamtéž str. 15—16.

⁹⁸⁾ Ord. List pražské arcidiecése z r. 1865, str. 37.

⁹⁹⁾ Tamtéž r. 1871, str. 13.

¹⁰⁰⁾ Smolík: Encyklika J. Sv. Pia X. „Pasc. Dom. Gr.“ o učení modernistů, str. 129, 305.

A tak lze na základě nepředpojatého přemýšlení dojíti k přesvědčení, že světská suverénita jest pro duchovní suverénitu papežovu relativní (morální) nutností. Bez světské suverénity nemohl by papež vykonávati svých práv a povinností jako nejvyšší učitel, kněz a král církve. Klassickým dokladem toho jest papež Pius VII., který po svém osvobození z rukou Napoleonových psal dne 24. července 1813 císaři Františkovi I.: „Nutnost neodvislosti nejvyšší hlavy církve jest již tak zřejmě dokázána, že nepokládáme za nutné zde jiné důvody vyložití, než ony, jež se naši vlastní osobě přihodily. Tento příklad bohatě ukazuje, s jak malou svobodou nejvyšší hlava církve, kdyby byla o svou suverénitu a svůj stát oloupena a moci cizích knížat podrobena, svůj úřad v zemi, ve které se nalézala, mohla by vykonávati, a jak mnohé překážky v podobném případě stavěly by se v cestu vykonávání papežského úřadu.“¹⁰¹⁾

¹⁰¹⁾ Dr. Hilgenreiner I. c. str. 13.

ČÁST DRUHÁ.

Suverénní práva papežova.

I.

Právo smluv.

1. Dějinný přehled.¹⁾

Jedním z nejdůležitějších suverénních práv papežských jest právo uzavíratí smlouvy se světskými suverény. Tyto smlouvy nazývají se „konkordáty“. Název tento objevuje se v dějinách po prvé při smlouvě kostnické z r. 1418. Smlouvě wormské z r. 1112 dán byl název konkordát až v pozdější době. Při konkordátech střídají se obyčejně názvy „concordatum“, „conventio“, „pactum“, „pax“, „tractatus“, „conventa“. V novější době užívá se k označení konkordátu výraz „Conventio“. Německé výrazy pro konkordáty jsou: „Vertrag“, „Übereinkunft“, „Übereinkommen“, „Vereinbarung“, „Convention“, v jazyku českém užívá se výrazu „konkordát“ nebo „papežská smlouva“.

Stopovati dějiny a vývoj konkordátů znamená studovati nejvelkolepější a nejpestřejší látku v celém oboru právního života evropského: poměr mezi církví a státem.²⁾ Velkolepá jest tato látka jak s ohledem na její

¹⁾ Münch: Vollständige Sammlung aller Concordate. — Vinc. Nussi: Conventiones de rebus ecclesiasticis inter S. Sedem et civilem potestatem. — Pii IX. Pontif. Maximi Acta I. Pars, vol. 1—17. — Leonis XIII. allocutiones, epistolae, constitutiones vol. 1—6. — Acta sanctae sedis 8. sv. — Acta Apostolicae Sedis 7 svazků.

²⁾ Z obsáhlé literatury použito zvláště: Döllinger: Kirche und Kirchen, Papsttum und Kirchenstaat. — Hergenröther: Kath. Kirche und christlicher Staat. — Dr. Hobza: Poměr mezi státem a církví.

rozsah, tak s ohledem na převraty jí v organizaci lidstva způsobené. V tomto poměru církve ke státu důležité a významné místo zaujímají konkordáty, neboť ony jsou po mnohé stránce výsledkem jednotlivých period vývoje tohoto poměru.

Historie a vznik prvního konkordátu³⁾, jenž aspoň tímto jménem bývá v dějinách označován, vede nás do té doby, v níž poměr církve ke státu jest nazýván theokratickým.⁴⁾ Podstata tohoto systému spočívala v ideji, že náboženství křesťanské spojuje veškeré lidstvo v jednu společnost, jejíž nejvyšší hlavou jest papež. Králové a knížata drží sice moc světskou, ale poněvadž to, co jest světské a časné, ustupuje a podléhá tomu, co jest duchovní a věčné, musí též moc světská podléhati moci duchovní a věčné. Proto papežové mají plnou moc zrušiti zákony světské, odporují-li právům církve, sesaditi panovníky, sprostiti poddané povinnosti věrnosti atd. „Oba meče“ — praví Bonifác VIII. ve známé bulle „Unam sanctam“ — „jsou v moci církve, duchovní i světský. Toliko že tento jest nošen za církev — pro ecclesia —, onen církví — ab ecclesia; oním vládne ruka kněžská, tímto ruka králů a válečníků, avšak na pokyn a z dopuštění kněze. Slušno pak, aby meč poddán byl meči, aby moc světská podřízena byla moci duchovní.“

Jest samozřejmo, že církev této nadřizenosti nad státy z bývalé své poddanosti došla po mnohých těžkých a vysilujících bojích, jichž počátkem byl tak zv. boj o investituru. Papežové usilovali v něm o odstranění rozhodujícího světského vlivu při ustanovování církevních funkcionářův a o provedení zásady volby hodnostářův církevních dle zákonů kanonických. Tento boj, jenž počal roku 1075, byl ukončen konkordátem

³⁾ Za konkordáty se nepovažují mír ujednaný roku 519 mezi císařem Justinem a papežem Hormisdou, ujednání mezi papežem Hadriánem I. a Karlem Velikým (c. 22. D. 63), smlouva mezi císařem Ottou I. a pap. Lvem VIII. (c. 22 tamtéž).

⁴⁾ Název theokratický jest prý nesprávný, neboť o theokracii lze prý mluvit pouze ve starozidovském státě. Správnější jest prý pojmenování systému názvem „hierokratický“. Viz Hobza: I. c., str. 43.

wormským roku 1112, dle něhož ustanovování biskupů a opatů mělo se nadále díti dle kanonických předpisů.⁵⁾

Po této době, v níž církev dosáhla největšího rozmachu své moci, vystřídána byla supremace církevní supremací státní. Obrát tento byl připraven a uspíšen zvláště úpadkem papežské stolice, jenž se jevil v politické odvislosti od Francie za doby, kdy papežové sídlieli místo v Římě v Avignoně (1305—1377) a zvláště ve velikém schismatu církevním, trvajícím od roku 1378 do roku 1417, za něhož byl jeden papež v Avignoně a druhý v Římě. Panovníci využili této dočasné slabosti sv. Stolice a počali hájiti samostatnosti i moci světské proti moci duchovní, prozrazující od samého počátku XIV. století rozhodnou tendenci, nepřipustiti vměšování se papeže v záležitosti světské a ustáliti převahu státu nad církví. Tento princip proveden byl průběhem několika staletí až do nejkrajnějších důsledků několika směry, z nichž zvláště pamětihodným jest *gallicanismus*, jenž přiznal ve Francii svrchovanost státu nad církví zvláště provozováním tak zv. „*placetum regium*“ a „*recursus tamquam ab abusu*“, *reformace*, jež vložila vládu církevní do rukou knížat zvláště zásadou „*cuius regio, illius religio*“, *febronianismus*, jenž hlásal naprostou nutnost svrchovanosti státu nad církví, vrcholící v *theorii* „*jus maiestaticum circa sacra*“, *Josefinismus*, jenž vznikl v Rakousku za panování císaře Josefa II. a znamenal praktické ovládnutí církve státem a konečně *francouzská revoluce*, jež chtěla s církví úplně zúčtovatí.

Papežové nemohouce se namnoze ubrániti tomuto vzrůstu moci světské, povolovali panovníkům jistý vliv na záležitosti církvi, dosud výhradně spravované ve formě konkordátův, aby aspoň formálně pravomoc svou zachovali. Takový vznik měly na sněmu kostnickém (1414—1418) tři konkordáty, z nichž první byl uzavřen 2. května 1418 s národem německým, k němuž též Čechové, Poláci, Uhři a Skandinávci připojení byli⁶⁾, druhý uzavřen byl téhož dne s národy románskými:

⁵⁾ Text viz u Müncha I. c. I. 18, a Nussi-ho I. c. I.

⁶⁾ Text u Müncha I. c. I. 20.

Francouzy, Španěly a Vlchy⁷⁾, a třetí uzavřen byl 12. července 1418 s Angličany⁸⁾. Týž ideový vznik měla i celá řada pozdějších konkordátů, z níž uvádíme nejdůležitější: „konkordáty s knížaty“⁹⁾ uzavřené ve dnech 5. až 7. února 1447, dále konkordát „aschaffenburgský čili vídeňský“¹⁰⁾, uzavřený dne 17. února 1448, konkordát „francouzský“, uzavřený roku 1516 mezi Lvem X. a Františkem I.¹¹⁾, konvence uzavřená 1630 mezi Urbanem VIII. a Ferdinandem II. o náboženských záležitostech českých¹²⁾, konkordát uzavřený dne 17. prosince 1757 mezi Benediktem XIV. a císařovnou Marií Terezií pro dukát milánský¹³⁾, konkordát uzavřený 1784 mezi Piem VI. a císařem Josefem II. pro dukát milánský a mantuovský¹⁴⁾, dále konkordáty uzavřené papežem Piem VII. roku 1801 s Napoleonem Bonapartem, jakožto prvním konsulem republiky francouzské¹⁵⁾, roku 1803 s Napoleonem, jakožto presidentem republiky italské¹⁶⁾ a dne 25. ledna 1813 s Napoleonem, jakožto francouzským císařem.¹⁷⁾

V další periodě svého vývoje v poměru ku státu zvedá se církev ze své malomoci a ponížení. Revoluce chtěla vůbec s církví zúčtovat, ale vedla nepřímo zpět — k dělbě o vládu mezi státem a církví cestou smíru a úmluv. Hrůzy francouzské revoluce zastrašily panovníky evropské, vzbudily u nich nedůvěru v novotářství a kázaly hledati oporu spořádaného života občanského a úcty ke státní autoritě v náboženství a víře. Následek toho byl, že vlády počaly s církví a jejími

7) Srv. Kryštůfek: Dějiny církve kat. II. 2., 532.

8) Tamtéž str. 533.

9) Text u Müncha: I. c. I., 77. a Nussiho: I. c. 15.

10) Text u Müncha: I. c. I. 88.

11) Text u Müncha: I. c. I.—120 a Nussiho I. c. 20.

12) Text u Nussiho I. c. str. 39. Viz Zíbrt: Bibliografie české historie IV., 683.

13) Text u Müncha: I. c. I. 494 a Nussiho: I. c. str. 128.

14) Text u Nussiho I. c. 138.

15) Text u Müncha I. c. II., 11 a Nussiho: I. c. 139.

16) Text u Nussiho: I. c. 142.

17) Text u Müncha: I. c. II., 50. Konkordát tento, jak známo, byl sice od Napoleona vyhlášen jako státní zákon, ale od Pia VII. byl odvolán, takže k platnosti již nepřišel a nastalými událostmi ani přijíti nemohl.

právy nakládati příznivěji a poměr církve ke státu začal se počátkem XIX. století měnit v duchu svobody a církevní autonomie. Na místě supremace státní nebo církevní stala se heslem idea koordinační, podle níž stojí církev i stát vedle sebe jako moci rovného řádu. Církev tedy nemá žádné moci ve věcech státních, ale nemá jí ani stát ve věcech církevních. Poněvadž však mezi působností státu a církve jest mnoho bodů, v nichž obě instituce se spolu stýkají, jest nutno oběma vytknouti a vymeziti vlastní obor působnosti. Toto vymezení nemůže se opíratí o jednostranné ustanovení státu nebo církve, neboť tyto mocnosti jsou samostatné a sobě rovné; je to možno provésti jenom shodnou vůlí na základě obapolné úmluvy.

Na tomto ideovém základu byla uzavřena po francouzské revoluci řada konkordátů mezi sv. Stolicí a světskými vládami. Tak papež Pius VII. uzavřel 24. října 1817 konkordát s Maxmiliánem Josefem, králem bavorským¹⁸⁾, dne 11. června 1817, konkordát s králem francouzským Ludvíkem XVIII.¹⁹⁾, dne 8. prosince 1817 konvenci s králem sardinským Viktorem Emanueleem²⁰⁾, dne 16. února 1818 s Ferdinandem I., králem obojí Sicílie²¹⁾, dne 16. června 1821 konvenci s Bedřichem Vilémem III., králem pruským²²⁾ a dne 16. června 1821 konvenci s knížaty církevní provincie Rýna.²³⁾

Papež Lev XII. uzavřel dne 25. března 1821 konvenci s Řehořem IV., králem hannoverským²⁴⁾, dne 28. července 1827 konvenci s knížaty církevní provincie na hořejším Rýnu²⁵⁾ a dne 26. března 1828 konvenci s vládami švýcarských kantonů bernského, luzernského a solothurnského²⁶⁾. dne 28. července 1827 s Vilémem I., králem belgickým²⁷⁾.

¹⁸⁾ Text u Nussiho: I. c. str. 146 a Müncha: I. c. II., 217.

¹⁹⁾ Text u Nussiho: I. c. 153 a Müncha: I. c. II., 54.

²⁰⁾ Text u Nussiho: I. c. 155.

²¹⁾ Text u Nussiho: I. c. 178 a Müncha: I. c. II., 708.

²²⁾ Text u Nussiho: I. c. 183 a Müncha: I. c. II., 250.

²³⁾ Text u Nussiho: I. c. 209 a Müncha: I. c. II., 309.

²⁴⁾ Text u Nussiho: I. c. 222 a Müncha: I. c. II., 297.

²⁵⁾ Text u Nussiho: I. c. 239 a Müncha: I. c. II., 410.

²⁶⁾ Text u Nussiho: I. c. 242 a Müncha: I. c. II., 694.

²⁷⁾ Text u Nussiho: I. c. 232 a Müncha: I. c. II., 457.

Papež Řehoř XVI. uzavřel dne 16. dubna 1834 konvenci s králem obojí Sicílie Ferdinandem II.,²⁸⁾ dne 23. srpna 1836 konvenci s králem sardinským, Karlem Albertem²⁹⁾, dne 26. března 1841 znovu s králem sardinským Karlem Albertem³⁰⁾, dne 7. listopadu 1845 konvenci s vládou kantonu svato-havelského ve Švýcarech³¹⁾.

Papež Pius IX. uzavřel dne 3. srpna 1847 konvenci s Mikulášem I., císařem ruským a králem polským³²⁾, dne 25. dubna 1851 konvenci s velkovévodou etruským, Leopoldem II.³³⁾, dne 16. března 1851 konvenci s Alžbětou II., královnou španělskou³⁴⁾, dne 7. října 1853 konkordát s presidentem republik kostarické a quatemalské³⁵⁾ dne 18. září 1855 konkordát s císařem rakouským Františkem Josefem I.³⁶⁾, r. 1857 konvenci s Petrem V., králem portugalským³⁷⁾, dne 22. června 1857 konvenci s králem württemberským Vilémem I.³⁸⁾, dne 22. září 1859 konvenci s velkovévodou bádenským, Bedřichem I.³⁹⁾, dne 25. srpna r. 1859 konvenci s Alžbětou II., královnou španělskou,⁴⁰⁾ a konečně konvence s republikami Haiti roku 1860,⁴¹⁾ Aequatorem r. 1862⁴²⁾, Venezuelou r. 1862⁴³⁾, Nikaragou r. 1862⁴⁴⁾, San Salvatorem r. 1862⁴⁵⁾.

Papež Lev XIII. uzavřel dne 23. června r. 1886 konkordát s Portugalskem, týkající se patronátního

²⁸⁾ Text u Nussiho: I. c. 254.

²⁹⁾ Text u Nussiho: I. c. 255.

³⁰⁾ Text u Nussiho: I. c. 266.

³¹⁾ Text u Nussiho: I. c. 269.

³²⁾ Text u Nussiho: I. c. 273.

³³⁾ Text u Nussiho: I. c. 278.

³⁴⁾ Text u Nussiho: I. c. 281.

³⁵⁾ Text u Nussiho: I. c. 297.

³⁶⁾ Text u Nussiho: I. c. 310.

³⁷⁾ Text u Nussiho: I. c. 318.

³⁸⁾ Text u Nussiho: I. c. 321.

³⁹⁾ Text u Nussiho: I. c. 330.

⁴⁰⁾ Text u Nussiho: I. c. 341.

⁴¹⁾ Text u Nussiho: str. 346.

⁴²⁾ Text u Nussiho: str. 349.

⁴³⁾ Text u Nussiho: str. 356.

⁴⁴⁾ Text u Nussiho: str. 361.

⁴⁵⁾ Text u Nussiho: str. 367.

práva portugalského ve Východní Indii⁴⁶⁾, 18. srpna r. 1886 konkordát s Mikulášem I., černohorským vladkou⁴⁷⁾, dne 1. září 1884 smlouvu se zástupcem spolkové rady švýcarské v Bernu⁴⁸⁾, dne 23. prosince r. 1887 s ruským carem Alexandrem III., týkající se církevních poměrů v ruském Polsku⁴⁹⁾, dne 31. prosince r. 1887 s jihoamerickou republikou Kolumbií⁵⁰⁾, dne 17. července 1890 s Anglií, týkající se církevních záležitostí na Maltě.⁵¹⁾

Papež Pius X. uzavřel dne 19. června 1904 konvenci se Španělskem týkající se tamějších řádů náboženských⁵²⁾, dne 26. května 1906 konvenci s královstvím konžským,⁵³⁾ dne 22. července 1907 konvenci s Ruskem týkající se jazyka, historie a ruské literatury v katolických seminářích polských.⁵⁴⁾

Poměr církve ke státu upravený na základě konkordátů neměl však v žádném státě dlouhého trvání. Idee, které počaly se současně množiti a vzrůstat, byly zcela protivné dosavadní svorné spoluvládě církve a státu na území státním. Theorie „o moderním státě“ nebudovaly budovu státu a společnosti na zásadách svorné spolupráce moci církevní a státní, ba zavrhovaly i křesťanský základ státu. Úplná samostatnost a svrchovanost v celém oboru zákonodárném, svoboda svědomí a rovnost konfessí jsou složky tohoto vývoje, jimiž charakterisován jest nynější poměr státu a církve, ačkoliv ne všude v těchže rozměrech vystupuje. Jmenovitě tam, kde v živlech konservativních, tradicích národních, aneb dynastických nalezl účinnou protiváhu, udržel se v určitých mezích umírněnosti, kde však nebylo této opory,

⁴⁶⁾ Acta Leonis XIII. sv. II., str. 205.

⁴⁷⁾ Tamtéž str. 215.

⁴⁸⁾ Kryštůfek: I. c. III., 788.

⁴⁹⁾ Srv. Das russische Concordat vom 23. Dezember 1882 v „Archiv f. kath. Kr.“ sv. 43, str. 323. — „Rusko a Vatikán“ v Časop. katol. duch. z roku 1889, str. 459.

⁵⁰⁾ Viz „Arch. f. kath. Kr.“ sv. 56, str. 113. — Smlouva uzavřená mezi Apošt. stol. a republ. Kolumbií v „Časop. katol. duch.“ z r. 1890, str. 293.

⁵¹⁾ Acta Leonis XIII. sv. IV., str. 68.

⁵²⁾ Acta Sanctae Sedis vol. 37., str. 157.

⁵³⁾ Tamtéž vol. 39, str. 535.

⁵⁴⁾ Tamtéž vol. 40, str. 519.

propukl zuřivý boj s církví, vedoucí až k úplné rozluce státu od církve.

Jest přirozeno, že konkordáty v této nové éře poměru mezi státem a církví na svém významu velice utrpěly. Vlády pokládaly závazky oproti církvi převzaté a konkordáty formulované za překážky vývoje moderního státu, a proto buď konkordáty přímo a bezohledně rušily, aneb jejich ustanovení ignorovaly. Také uzavírání nových konkordátů stavěly se na odpor nově vybudované normy moderní státovědy, dle kterých státní moc jest nejvyšší a netrpí žádné moci ani nad sebou ani vedle sebe. Z toho plyne nemožnost uzavírati na témže státním území smlouvy s nějakou mocí jako souřadnou mocí státní (jakýsi stát ve státě). Moc církevní — dle téže theorie — pokud se projevuje na státním území zevně a činy, jest podřízena moci státní a musí se tudíž podrobiti jejímu zákonodárství.⁵⁵⁾

Na základě těchto ideí konkordáty, které téměř po devět set let upravovaly svorné spolupůsobení moci církevní a státní, staly se bezúčelnými a byly zatlačeny na místa theoretických themat historie církevního práva. Ale jako všechny dosavadní periody vývoje poměru mezi státem a církví skončily uzavřením konkordátu, tak lze doufat, že i tato nejnovější perioda po různých trpkých zkušenostech na konec se vrátí ku moudrosti předků a uzavřením konkordátu zabezpečí nejen svornost dvou nejvyšších mocí, od samého Boha ustanovených ku vedení lidské společnosti, církve a státu, ale též nejvzácnější statky člověčenstva: víru a mravnost. Případně o tom napsal císař František Josef I. ve svém listě poslaném papeži Piovi IX. po uzavření konkordátu rakouského r. 1855: „Víra, bázeň Boží, dobré svědomí a mravní síla jsou rukojemstvím věčné spásy a základem každého pozemského zdaru . . . Tím přesvědčením jsa proniknut, nařídil jsem vyjednávatí o konkordát a budu nad tím bděti, aby dokonale byl proveden. Staniž se úrodným pramenem slávy Boží, útěchou otcovskému srdci Vaší Svatosti a největším

⁵⁵⁾ Hobza I. c. str. 90—92.

blahem 30ti millionům katolíků, kteří moji péči jsou svěřeni.“⁵⁶⁾

2. Právní povaha konkordátů.⁵⁷⁾

O právním charakteru konkordátů napsána již byla celá literatura. Jest až ku podivu, že názory právníků o této otázce nemohou naléztí jednoty a svornosti. Hodláme o této otázce podrobně a spolu nestranně pojednatí, neboť konkordáty jsou jedním z nejdůležitějších suverenních práv papežských.

Prvním důležitým momentem k poznání právní povahy konkordátů jest forma, v jaké jsou uzavírány. Neboť ona nasvědčuje nejčastěji tomu, že strany uzavřely konkordát v přesvědčení, že jím obě stejně jsou zavázány, pročež nazývají jej také „conventio“. Tak na př. rakouský konkordát z r. 1855 má v úvodu: „Sanctitas Sua Summus Pontifex Pius IX. et Majestas Sua Caes. Regia Apost. Franciscus Josephus I. Austriae Imperator . . . de ecclesiae catholicae statu in eodem imperio solemnem conventionem inire decreverunt.“⁵⁸⁾ Art. 36.: „Ratificationum hujus Conventionis etc.“⁵⁹⁾

Že konkordáty jsou skutečnými smlouvami, toho důkaz čerpáme i z klausule, jež obyčejně bývá ke konkordátu připojena, dle níž změna jeho se může státi pouze obapolným dorozumněním. Tak na př. ve zmíněném konkordátě rakouském art. 35. se praví: „Si qua vero in posterum supervenerit difficultas, Sanctitas

⁵⁶⁾ Dr. Kryštůfek: Dějiny církve katolické ve státech rakousko-uherských II., 187.

⁵⁷⁾ Z rozsáhlé literatury bylo použito: Dr. Theodor Balve: Das Concordat nach den Grundsätzen des Kirchenrechts, Staatsrechts und Völkerrechts. — J. U. C. Bornagius: Über die rechtliche Natur der Concordate. — Bernhardus Hubler: De natura ac jure concordatum. — Sarwey: Über die rechtliche Natur der Concordate v Doveově „Zeitschrift f. Kirchenrecht“ II. 437 a III. 267. — Hübler: Zur Revision der Lehre von rechtl. Natur der Concordate, tamtéž III. 404 a IV. 105. — Učebnice církevního práva: Hergenröther, str. 69. Richter, str. 88. Gross, str. 25. Aichner, str. 27. Rittner, str. 269. Phillips III. 674. Schulte I. 455 a j.

⁵⁸⁾ Nussi: I. c. str. 310.

⁵⁹⁾ Nussi: I. c. str. 318.

Sua et Majestas Caesarea invicem conferent ad rem amice componendam.“⁶⁰⁾

Nejvýznamnějším svědectvím pro smluvní charakter konkordátů jsou nám však výroky sv. Stolice, jež průběhem dějin častokráte jasnými slovy vyjádřila se o právní povaze konkordátu. Tak na př. Julius III. prohlásil: „Nos attendentes Conc. praedicta (sc. nat. German.) vim pacti intra partes habere et quae ex pacto constant, absque partium consensu abrogari non consuevisse, neque debere.“⁶¹⁾ Papež Lev X. v bulle „Primitiva illa Ecclesia“ z 18. srpna 1516 prohlásil: „Illam (concordiam cum Rege Franciae initam) inviolabiliter observari desideramus; illam veri contractus et obligationis inter nos et Sedem Apostolicam praedictam ex una et praefatum Regem et Regnum suum ex altera partibus legitime initi vim et robor obtinere . . . nec non irritum et inane quidquid secus super iis vel eorum aliquo a quoquam quavis auctoritate etiam per nos et successores nostros scisciter aut ignoranter contigerit attentari, decernimus.“⁶²⁾ Pius IX. ve své allokuci ze dne 17. prosince 1860 stěžuje si na bádenskou vládu, že tam byl konkordát zrušen: „abrogatam contra omnes iustitiae regulas sine alterius partis consensu solemnem conventionem.“⁶³⁾

Ale nejen od církve, nýbrž i se strany státu jest konkordátům přiznáván charakter smluvní, vážící obě strany: církve i stát. Svědčí o tom názvy a pojmenování, kterých dostává se konkordátům ve státních publikacích, prohlašujících konkordáty za státní zákony. Jsou tam nazývány: „Übereinkunft“, „Vereinbarung“, „Convention“, „Verabredung“.⁶⁴⁾

Tato smluvní povaha konkordátu jeví se zvláště v právnícky vysoce významné klausuli, v níž oba kontrahenti zavazují k zachování konkordátů nejen sebe,

⁶⁰⁾ Nussi: l. c. str. 318.

⁶¹⁾ Srv. Aichner: l. c. str. 28.

⁶²⁾ Srv. Nussi: l. c. str. 20.

⁶³⁾ Srv. Aichner: l. c. str. 28.

⁶⁴⁾ Viz na př. Bayerische Publ. vom 24. October 1817. Kaiserl. Oesterreich Patent vom 5. November 1855. Königl. Würtemb. Verord. vom 21. Dezember 1857. Badische Verord. vom 5. Dezember 1859 a j.

nýbrž i své nástupce. Tak na př. v rakouském konkordátu v art. 35. se prohlašuje: „Atque idcirco utraque contrahentium pars spondet, se successoresque suos omnia et singula, de quibus conventum est, sancte servaturos.“⁶⁵⁾

Důvody tyto potvrzující smluvní charakter konkordátů jsou tak mocné a přesvědčující, že na základě jejich největší část mezinárodních a církevních právníků stojí na stanovisku, že konkordáty jsou dvoustrannými smlouvami, jež zavazují obě smluvní strany. Náleží k nim zvláště Walter,⁶⁶⁾ Phillips,⁶⁷⁾ Hergentröther,⁶⁸⁾ Mejer,⁶⁹⁾ Soglia,⁷⁰⁾ Richter,⁷¹⁾ Rittner,⁷²⁾ Gross,⁷³⁾ Aichner⁷⁴⁾ a j.

Proti tomuto názoru jmenovaných právníků o smluvním charakteru konkordátů staví se tak zv. theorie výsad, „Privilegientheorie“. Zakladatelem jejím stal se Jiří Branden svým spisem vydaným roku 1600: „Collectanea super Concordatis inter Sanctam Sedem apostolicam et inclytam nationem Germaniae.“ Pozdějšími zástupci Brandenova směru byl zvláště Pavel Rubaeus, Nicolarts, Bonald⁷⁵⁾ a v novější době jesuita Tarquini.⁷⁶⁾

⁶⁵⁾ Viz Nussi: l. c. str. 318.

⁶⁶⁾ Walter: l. c. 56.

⁶⁷⁾ Phillips: l. c. III. str. 676.

⁶⁸⁾ Hergentröther: l. c. str. 70.

⁶⁹⁾ Mejer v Herzogově Encyclopedie s. v. Concordate III. p. 60.

⁷⁰⁾ Soglia: „Concordatum rationem non habet privilegii, sed pacti; estque illud pactum non temporarium et personale, sed reale et perpetuum, quod religiose observandum est.“ (Institut. jur. publ. eccl. 1844 p. 135.)

⁷¹⁾ Richter: l. c. str. 88.

⁷²⁾ Rittner: „Jestliž konkordát volným projevem shodné vůle dvou stran směřujících k vymezení poměrů právních a chová tudíž v sobě veškeré podstatné známky smlouvy.“ l. c. II. str. 270.

⁷³⁾ Gross: „Man versteht unter Konkordat ein Ubereinkommen zwischen der Staatsgewalt und der Kirchengewalt...“ l. c. str. 26.

⁷⁴⁾ Aichner: Concordata sunt pacta inter praesules ecclesiasticos et principes civiles inita... l. c. 27.

⁷⁵⁾ Deux questions sur le concordat 1801 Genève 1.71.

⁷⁶⁾ Instit. juris eccles. publici p. 85.

Dle učení těchto právníků konkordáty nejsou smlouvami, neboť právě smlouvy mohou prý býti uzavírány pouze mezi mocnostmi sobě úplně rovnými, ale v konkordátech stojí vůči sobě hlava a úd, matka a syn, představený a poddaný.⁷⁷⁾ Konkordáty nejsou prý smlouvami dle uvedené teorie také z toho důvodu, že při pravých smlouvách obě strany musí převzít ve smlouvě vytknuté povinnosti, ale konkordáty kurie nezískává žádných práv, poněvadž všechny povinnosti, které stát na sebe bere, náleží jemu vykonávat již od přirozenosti dle práva božského. Konečně konkordáty nejsou prý smlouvami též proto, poněvadž smlouvy mohou býti uzavírány pouze o světských, materiálních zájmech, nebo jak se praví v Brüllově spise,⁷⁸⁾ o věci, která „in irgend einer Beziehung zum Handel stehen“. Duchovní záležitosti — spiritualia — nemohou však cestou smluv býti uspořádány, „quia non cadunt in commercium, sed expediuntur per viam gratiae.“⁷⁹⁾

Na základě těchto zásad prohlásili zástupci teorie výsadní, že konkordáty nejsou smlouvami, nýbrž privilegii, indulty, které nadřizená moc svému podřízenému uděluje. Jasně tak tvrdí Branden: „Nam dum concordata dicuntur habere vim contractus, intelligendum est ex parte Germanorum . . . Ex parte autem pontificis conc. in favorem Germanorum admissa continent meram gratiam, quae in libera pontificis remanent facultate.“⁸⁰⁾

Poněvadž konkordáty jsou pouhými privilegii, není prý papež vázán konkordáty ani povinen ustanovení konkordátu zachovávat, nýbrž může, kdykoliv to za dobré uzná, privilegia panovníkovi propůjčená odvolat.⁸¹⁾

Takové jsou v podstatě zásady, na nichž zbudována jest teorie privilegii, neprávem též zvaná „theoria curialis“, jakoby i římská kurie pokládala konkur-

⁷⁷⁾ Branden: l. c. qu 18.

⁷⁸⁾ Viz Bornagius l. c. str. 57. Schulte l. c. I. 452.

⁷⁹⁾ Viz Schulte l. c. I. 457.

⁸⁰⁾ Branden: l. c.

⁸¹⁾ Sarwey: l. c. II. 455.

dátý za privilegium a milost udělenou světskému panovníkovi.⁸²⁾ Názor takový však jest veskrze mylný, neboť jest založen na nesprávné a přežilé zásadě o supremaci církve nad státy. Samostatnost a souřadnost moci církevní a státní jest přece vymezena jasnými a určitými slovy samých papežů římských, a nazývá-li papež ve smyslu duchovním panovníky svými syny a tito papeže svým otcem, pak tímto faktem nic se nemění na smluvním charakteru konkordátů. Můžeť přece kterýkoliv světský suverén uzavíratí smlouvy se svým synem, aneb syn se svým otcem, je-li tento jen suverénem a úmluvy jejich jsou právě tak smlouvání jako ony, které byly uzavřeny mezi panovníky, mezi nimiž není žádného svazku příbuzenského.

Druhá zásadní chyba theorie výsadní spočívá v tom, že se nečiní rozdílu mezi stránkou církve čistě náboženskou a jurisdikční. Náboženská musí zůstatí prosta všelikého cizího vlivu, ale v druhé může církev, aniž by tím obětovala svou samostatnost, nebo porušila náboženskou stránku, podrobíti se do jisté míry státu. Zda-li a jak daleko půjde ve směru tom, závisí na moci církevní i státní. Církev a stát mohou býti v užším nebo volnějším svazku. Stát dopřává pomoci své církvi a výměnou za to nabývá práva ve sféře, která dle povahy své náleží církvi, jako na př. vliv na obsazování úřadů církevních, na správu majetkovou a pod. Tedy i po této stránce jest nesprávné tvrzení theorie výsad, že ve věcech duchovních nelze se smlouvatí.

Pro tyto zásadní chyby nelze theorii privilegií přijati a její nauky náležejí dnes historii. Konkordáty nelze pokládati za privilegia a milosti prokázané svatou Stolicí světské moci, nýbrž mají charakter smluv, k vůli němuž vzájemné podmínky a povinnosti i od sv. Otce musí býti plněny a zachovány.

Theorii výsad podobná, ale svým obsahem na opačném pólu stojící jest jiná theorie vykládající právní

⁸²⁾ Že i kurie konkordáty za smlouvy oboustranně závazné pokládá a že nepřijala theorii výsad, srv. Hergenröther, Kath. Kirche, str. 124.

povahu konkordátu; jest to tak zvaná „legální theorie“. Kdežto první theorie zakládá se na supremaci církve nad státem, tato postavena jest na učení tak zv. regalistů a territorialistů, hlásajících supremaci státu nad církví. Původ této nauky spadá do středověku, v němž zvláště Marsilius z Padovy (roku 1324), Cugnières (r. 1329) a Ferrières (v XV. stol.) připravovali půdu a základy pro nauku absolutního státu.⁸³⁾ V době novější jsou hlavními zástupci tohoto směru Rotteck, Bluntschli, Aegidy, Herrmann, Brendel, Sarwey, Hofacker, Reyscher a j. Jejich nauky do nejzazších konsekvencí vypracoval dr. Fr. Kraft ve svém spise „Der Staat und die Ultramontanen“.

Učení jimi hlásané vychází z idee, že stát jest nejvyšším, ano jediným faktorem všeho lidského vývoje, a že je zástupcem všech, materiálních i duchovních, tudíž také náboženských zájmů člověka; účelem státu jest „die Realisirung des Menschheitszwecks überhaupt“.⁸⁴⁾ Stát může tudíž vzít do svých rukou i vzdělání národa v mravních a náboženských ohledech.⁸⁵⁾ Stát může k tomu účelu — stejně jako k policejním a vojenským záležitostem — své vlastní orgány ustanoviti; následkem historického svého vývoje stát svěřil však vykonávání tohoto svého práva církvi, která tudíž pouze „právo státu na jeho místě vykonává, protože všechna svá práva může odvozovati pouze od státu a následkem toho státu jest podrobena“.⁸⁶⁾

Na těchto zásadách založili stoupenci legální theorie svou nauku o právní povaze konkordátů. Dle jejich názoru jsou konkordáty pouhým jednostranným výronem zákonodárné moci státní a nejsou smlouvami, neboť pravé smlouvy mohou býti uzavírány pouze stejnorodými mocnostmi. Jako stát ovládá právem své svrchovanosti celý okršlek církve ve svém území, tak i konkordáty nejsou ničím jiným, než jednostrannými akty zákonodárné moci státní, čili státními zákony.

⁸³⁾ Srv. Hübler: I. c. III. 417.

⁸⁴⁾ Kraft: I. c. str. 13 dole.

⁸⁵⁾ Tamtéž str. 20.

⁸⁶⁾ Tamtéž str. 22.

A z toho se dále vyvozuje, že světská moc může tyto smlouvy vždy zrušiti, bez přivolení Apoštolské stolice, ano proti jejím reklamacím je i zrušiti, čili annullovati.⁸⁷⁾

Zásady obsažené v legální teorii jsou nesprávnými jednak z těch důvodů, jaké byly vyloženy při teorii výsad, jednak též proto, že popírají nejen oprávněnost církve, nýbrž jaksi i její existenci. Přehlížejí universální organismus církve a nevšímají si rozdíl mezi mocí duchovní, po právu božském tu existující, a mezi mocí světskou. A přece, jak v předu bylo vyloženo, trvají obě moci fakticky i právně vedle sebe, jsouce v oboru své činnosti nezávislými jedna na druhé a svrchovanými. A tak, uvážíme-li různé tyto názory o právní povaze konkordátů, přisvědčíme mínění církevního právníka Rittnera: „Obě teorie — výsadovou i legální — nutno rozhodně zavrhnouti, neboť obě popírají rovnoprávnost sféry církevní a státní, a sice první ve směru systému teokratického, druhá pak ve směru systému supremace státní. Odůvodněna jest jediné teorie třetí, pokládající konkordát za smlouvu (Contractstheorie).“⁸⁸⁾

Jest nyní naší další povinností, abychom určili, do které kategorie smluv konkordáty náležejí. K tomu cíli jest nejdříve třeba určití právní postavení obou paciscentů uzavírajících konkordáty. Co se týká světského panovníka, uzavírajícího konkordát, jest nepochybno, že tento nevystupuje jako osoba soukromá, nýbrž jako suverén, t. j. jako samostatný, svá práva od žádné jiné moci neodvozující, žádnou jinou moc nad sebou neuznávající držitel nejvyšší moci státní. Ale všechny tyto momenty konstituující pojem suverenity jsou sjednoceny ve stejné míře též v duchovní moci papeže. Papež jako nejvyšší duchovní hlava církve jest autoritou a neodvislým ve všech záležitostech týkajících se učení víry a mravů, jakož i vnitřního i zevního života církve. Papež odvozuje dle učení církve toto své právo přímo od Boha a neuznává nad

⁸⁷⁾ Tamtéž str. 31. — Hübler: l. c. III. str. 419.

⁸⁸⁾ Rittner: l. c. II. 270.

svým jednáním žádného jiného soudce, než Boha.⁸⁹⁾ Vystupují tudíž v konkordátech papež a světský panovník jako rovnorodí nositelé nejvyšší moci, jako suverénové. Následkem toho platí však pro konkordáty zcela tatáž právní pravidla, dle kterých všechny smlouvy uzavřené mezi suverény vykládány jsou, to jest pravidla mezinárodního práva. Konkordáty jsou tudíž mezinárodními smlouvami.

Vedle tohoto důkazu o mezinárodním charakteru konkordátů poskytuje látku k takovému přesvědčení také obsah konkordátu. Konkordát obsahuje jen takové záležitosti, které se mohou týkati pouze suverénů. Předmětem konkordátů jsou tak zv. výsostná práva, o která nemůže se panovník smlouvat se žádným spolukontrahentem, jenž by náležel mezi jeho poddané. Uzavírati smlouvy o korunních právech se státním občanem, nebo vůbec s někým, jenž náleží do svazku státních poddaných, znamenalo by zničení suverénity a jest juristicky nemožné. Panovník může činiti smlouvy o výsostných právech pouze s tím, jenž jest samostatným a neodvislým nositelem nejvyšší moci. Takovým jest papež, který vůči panovníkovi jest svobodným a neodvislým nositelem nejvyšší moci církevní, svou existenci a svá práva od něho neodvozuje a své poslání musí vykonávati i proti vůli jeho. Jest to jeden z nejdůležitějších argumentů pro mezinárodní povahu konkordátů.

K němu se připojuje další důkaz, čerpaný z formy konkordátů. Přihlédneme-li ke způsobu, jakým konkordáty jsou sepsány, shledáme, že jsou uzavřeny právě tak, jako jiné smlouvy mezi suverénními mocnostmi. Na začátku jmenují se oba nejvyšší kontrahenti, dále následují jména a tituly jejich plnomocníků, jakož i vyhlášení jejich zplnomocnění. Tato část je jaksi úvodem konkordátu, po němž následuje vlastní obsah pojednávající o jednotlivých bodech smlouvy. Závěr konkordátu pak obsahuje termín pro výměnu ratifikací, dále podpisy a razítka plnomocníků. Potom následuje církevní a státní publikace. Tato forma, kterou konkur-

⁸⁹⁾ Srv. Schulte: I. 458, Hübler: I. c. III: 426.

dáty jsou uzavírány, jest úplně a zcela shodnou s formou mezinárodních smluv vůbec.

Jest tudíž zřejmo, že konkordáty právním postavením svých kontrahentů, svým obsahem a formou náležejí mezi smlouvy mezinárodní, a mnozí právníci také skutečně tento mezinárodní charakter konkordátům přiznávají. Jsou to zvláště učitelé církevního práva jako Richter.⁹⁰⁾ Phillips.⁹¹⁾ Walter,⁹²⁾ Mejer,⁹³⁾ Schulte,⁹⁴⁾ Laspeyres,⁹⁵⁾ Aichner⁹⁶⁾ a někteří učitelé mezinárodního práva, jako Heffter,⁹⁷⁾ Bluntschli,⁹⁸⁾ Resch⁹⁹⁾ a jiní.

Na konec jest třeba zmíniti se ještě o názoru těch, kteří sice přiznávají konkordátům smluvní a mezinárodní charakter, ale soudí přece, že konkordáty se smlouvami mezinárodními nejsou zcela identickými, nýbrž že jsou smlouvami zvláštními, individuálními, sui generis. Tak soudí na př. Herrmann, a také v českém spise dra. Sojky na příklad čteme: „Konkordáty jsou smlouvy . . . pacta sui generis.“¹⁰⁰⁾ Ale názor tento zakládá se na nesprávném pojmu papežské suverénity, jakoby suverénita papeže a ona panovníků nebyly úplně identickými, rovnorodými. V předu však při výkladu o papežově suverénitě dokázali jsme na základě spolehlivých důvodů, že se stanoviska právního mezi hlavou právního řádu státního a hlavou právního řádu církevního v jejich pojmu, přirozenosti a vnitřní síle není žádných rozdílův. A není-li právního rozdílu mezi nositeli nejvyšší moci církevní a státní, proč by měl býti rozdíl mezi smlouvami jimi uzavíranými? Proč nebylo by lze konkordáty zváti plným právem smlou-

⁹⁰⁾ Richter: Kirchenrecht, 88.

⁹¹⁾ Phillips: III. 674.

⁹²⁾ Walter: Kirchenrecht, 48.

⁹³⁾ Mejer: Kirchenrecht str. 378

⁹⁴⁾ Schulte: I. c. I. 458.

⁹⁵⁾ Laspeyres: I. c. str. 870.

⁹⁶⁾ Aichner: I. c. str. 29.

⁹⁷⁾ Heffter: Völkerrecht str. 74.

⁹⁸⁾ Bluntschli: Staatsrecht II. str. 328. — Das modern. Völkerrecht str. 250.

⁹⁹⁾ Resch: Völkerrecht str. 204.

¹⁰⁰⁾ Sojka: I. c. str. 31. — Sarwey: I. c. III. 274. — Hübler: I. c. III. 440

vami mezinárodními v pravém slova smyslu? Jsou tudíž konkordáty svou právní povahou skutečnými a pravými mezinárodními smlouvami a jako takové výronem suverenní moci papežovy a emanací výsostných práv papeži příslušejících. Jen takový může být závěr každé poctivé a nestranné úvahy o právní povaze konkordátů.

3. Konkordáty mezinárodními smlouvami.¹⁰¹⁾

Konkordáty, jsouce skutečnými a pravými mezinárodními smlouvami, musí se ve svém obsahu, formě, závaznosti, vzniku i zániku vykládati podle učení mezinárodního práva o mezinárodních smlouvách. Především tedy co se týče předmětu konkordátu, jest u smluv papežem uzavíraných ta zvláštnost, že důvod a předmět těchto smluv vztahuje se na záležitosti čistě církevní nebo smíšené, na př. volnost církve v hlásání nauky Kristovy, stavění chrámů, klášterů, dobročinných ústavů, poměr kněžstva ke státu a naopak, jeho veřejnoprávní postavení, obsazování beneficí a j.

Formou svou vyhotovují se konkordáty ve dvojm druhu: buď ve formě umluvené nebo nahodilé. Byla-li forma umluvená, nabývá platnosti konkordát, když při uzavírání formy té ve všech podrobnostech bylo šetřeno a konkordát od obou kontrahentů byl podpisy vlastnoručními ratifikován (*conventiones expressae*). Obvyklým bývá prohlášení smlouvy takto uzavřené a schválené.

Je-li forma nahodilá, čili libovolná (*conventiones virtuales*), předchází obyčejně vyměňování dopisů, pak společná listina, kterou obě strany podepíší. Podpisem však nestává se smlouva perfektní, nýbrž teprve ratifikací.

Co jest ratifikace? Ratifikací rozumí se oficiální, pravidelné písemné prohlášení nejvyššího orgánu ve

¹⁰¹⁾ Srv. Balve I c. str. 182 a násl. — Bornagius I. c. str. 119 a násl. — Hübler I. c. str. 24. — Martens I. c. str. I. § 113. — Heffter-Geffcken: I. c. § 89. — Bluntschli: I. c. § 442—445.

státě, učiněné straně druhé o tom, že smlouva byla schválena resp. že se schvaluje. Kde se vyžaduje souhlas parlamentu, ratifikuje se až po provedení tohoto souhlasu, takže kollise mezi státoprávní a mezinárodní stránkou pro praxi nevznikají. Konkordát považuje se za závazný ode dne ratifikace. Ovšem, dřívější závaznost může být smluvena. Ratifikace není třeba, uzavírá-li smlouvu nositel práva reprezentace na venek.

Při ratifikaci jest následující postup. Vymění se ratifikační listiny a při tom se text listiny co do shodnosti formy i obsahu přezkoumá. O tomto aktu sepíše se protokol. Ratifikační listiny při smlouvách mezinárodních obsahovaly dříve celý text smlouvy, nyní pravidelně jen začátek, konec a podpisy.

Co se týče závaznosti konkordátu, jsou ustanoveními konkordátů zavázány stát i církve. Byl-li konkordát řádným způsobem uzavřen a ratifikován; zavazuje stát a církve navzájem v plném rozsahu (tak zv. závaznost v ohledu mezinárodním). Aby však byla závaznost i v ohledu státoprávním, t. j. závaznost pro vnitřní státní život, pro úřady a pro státní občany, to se stane jen tehdy, byl-li obsah konkordátu ústavním způsobem úřadům a občanům k zachování předepsán. Pravidelný způsob jest ten, že se konkordát publikuje Apoštolskou stolicí bullou, státem v úředním zákoníku, a to pravidelně, jak v původním textu, tak i v domácí řeči úřední. Při tom způsobu není imperativ státní moci ohledně zachování smlouvy zvláštním formálním aktem vysloven, nýbrž pouze mlčky, totiž tím, že se konkordát pro obor vnitrostátní publikuje.

Pro výklad konkordátu, jako vůbec pro výklad mezinárodních smluv, není žádných formálních norem, ani všeobecně uznaných zásad. Říditi se jest pouze obecnými pravidly, platnými při výkladu práva. Authentická interpretace jest možna jen na základě souhlasu obou smluvních stran. Rozcházejí-li se strany ve výkladu, bývá v novější době nejčastěji výklad smlouvy stanoven cestou soudu rozhodčího, a to buď podle

dohody stran v každém konkrétním případě sjednané, nebo podle zvláštního ustanovení smlouvy samé.

Konkordáty nebyly se žádnou mocí světskou uzavřeny na určitou dobu tak, aby po uplynutí jejím pozbyly platnosti; smlouvy ty nebyly nikdy obmezeny časem. Přes to nezůstal žádný z konkordátů v trvalé platnosti, nýbrž byl dříve nebo později zrušen. Zrušení toto stalo se z podobných důvodů, jakými zanikají smlouvy mezinárodní vůbec. Nejčastěji to bylo jednostranné odstoupení státu od ustanovení konkordátu. Ale vedle těchto pravidelných příčin, mohou konkordáty zaniknouti také z důvodů zvláštních:

1. Následkem vědomého porušení některého ustanovení konkordátu jedním z kontrahentů. Konkordáty, jako vůbec mezinárodní smlouvy, trpí nedostatkem stálého, vyššího tribunálu, který by po příkladu práva soukromého stál nad smluvními stranami a jim oficiálně a bezpodmínečně určoval, která práva a povinnosti ze smlouvy plynou. Při konkordátech platí jedině „bona fides“ smluvních stran. Byla-li tato porušena, pak strana druhá jest oprávněna, aby od smlouvy odstoupila. V právu soukromém může se strana obrátiti na soud, v mezinárodním právu není však tribunálu, který by rozhodl výklad smlouvy. Vše záleží na vespolné důvěře; je-li tato porušena, nemá druhá strana jiného prostředku, než odstoupení od smlouvy.

2. Následkem změněných poměrů. Doložka o tom, že smlouva platí, jenom pokud se poměry podstatně nezmění, nebo pokud trvá určitý právní stav, může býti v konkordátech výslovně uvedena. Jest to tak zv. klausule „rebus sic stantibus“. Nestalo-li se tak, pak většina učitelů mezinárodního práva tvrdí, že se tato doložka praesumuje, což znamená, že smlouva vykládá se tak, jakoby ji strany zamýšlely. Někteří spisovatelé však nesouhlasí s tímto výkladem, neboť klausulí „rebus sic stantibus“ staly by se mezinárodní smlouvy illusorními, poněvadž jednak jest těžko zjistiti, nastala-li skutečně změna v situaci mezi oběma kontrahenty, jednak byla by zmíněná klausule pouze zad-

ními dvířkami k libovlnnému a bezprávnému zrušení smlouvy.¹⁰²⁾

3. Následkem spravedlivé a vážné příčiny. Podle učitelů církevního práva opravňuje ke zrušení konkordátů jedině „*gravis et rationabilis causa*“.¹⁰³⁾ Takovou vážnou příčinou by bylo, kdyby trvání smlouvy ohrožovalo blaho státu nebo církve,¹⁰⁴⁾ odporovalo vůli Boží,¹⁰⁵⁾ aneb mělo za následek nějaký jiný, vážný neprospěch.

Jest jisto, že jednostranné zrušení konkordátu, zaviněné buď vědomým porušováním jeho ustanovení, nebo motivované změnou druhého kompaciscenta, církve, jest nejen bezprávné, ale také nepoctivé. Neboť ustanovení konkordátů zavazují stejně papeže i světského panovníka. Dovolí-li tedy vladař, aby tato ustanovení byla porušována, pak dopouští se proviny nejen proti zákonu Božím, ale i proti zákonu přirozenému, který zní: „Přirozený řád žádá, aby bylo zachováno a plněno to, co se kontrahentům zallbilo smluviti.“¹⁰⁶⁾ „Ani panovník není dispensován od zákona přirozeného.“¹⁰⁷⁾

¹⁰²⁾ Takové záminky, opírající se o klausuli „*rebus sic stantibus*“ použil na př. rakouský ministr Stremayer ke zrušení rakouského konkordátu. Dne 25. července 1870 měl o tom předmětu přednášku k Jeho Veličenstvu a v ní uvedl: „Konkordát pozbyl platnosti, uvažuje-li se se stanoviska smlouvy mezinárodní. Taková smlouva platí potud, pokud poměry zůstanou jednotejny: *rebus sic stantibus*. Poměr mezi státem a církví změnil se nově prohlášeným dogmatem podstatně: „*Compaciscent* stal se jiným“ Na místo staré, historické, obmezené církevní moci vstoupila moc nová, neobmezená a neobmezitelná mocnost . . . Jest zde skutečně *causa gravis*, *justa et rationabilis*, která již dle rozumu kanonistů a scholastiků středověku opravňuje k upuštění od konkordátu.“ Viz Kryštůfek: Dějiny církve katolické ve státech rakousko-uherských. Sv. II., strana 449.

¹⁰³⁾ Konkordát vídeňský z r. 1447: „*nisi ex rationabili et evidenti causa*.“

¹⁰⁴⁾ „*Videtur quod papa et rex non debeant derogare his concordatis, in quantum sapiunt reges utilitatem*.“ Hübler strana 30.

¹⁰⁵⁾ „*Quia oportet domino magis quam hominibus obedire . . . nulla possumus humana constitutione ligari, nec etiam juramento*.“ Tamtéž.

¹⁰⁶⁾ Tamtéž str. 29.

¹⁰⁷⁾ Tamtéž str. 29.

A církevní právník Chokier k tomu vtipně poznamenává: „Neboť kdyby záleželo na panovníku aby zrušil konkordát podle své libovůle, nikdo by se s ním nechtěl smlouvatí . . . panovník všech stal by se psancem všech.“¹⁰⁸⁾ A Rebuffus k tomu dokládá: „Veliký trest jest mezi lidmi dlíti a styku s lidmi postrádati.“¹⁰⁹⁾

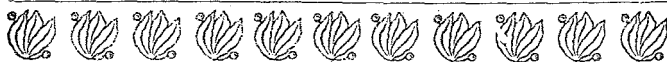
Stejně nesprávným jest, utíká-li se vláda k výkladu, že poměr mezi církví a státem podstatně se změnil prohlášením některého článku týkajícího se víry nebo mravů, jak stalo se na př. s konkordátem rakouským r. 1870. Je li klausule „rebus sic stantibus“ dle mínění některých právníků nepřipustná při výkladu mezinárodních smluv vůbec, pak jest zvláště zavrženíhodná při výkladu konkordátů. Neboť jest bytnou vlastností církve její neporušitelnost (indefectibilitas seu perennitas) čili ustavičné trvání tak, jak ji Kristus založil. Toto přesvědčení opírá se především o jasná slova Kristova: „Já jsem s vámi až do skonání světa.“ Že se nejedná jen o materiální trvání církve, jako trvá táž hmota ve veškerých specificky různých formách vývoje, nýbrž o trvání formální v nezměnitelné, společenské ústavě Kristem založené, jest vyjádřeno v symbolu apoštolském: „Credo in unam ecclesiam.“¹¹⁰⁾ V mezích nezměnitelných zákonů klíčení a vzrůstu „zrna hořčičného“ není však vyloučen vývoj církve Kristovy ve světový „strom“, a světské vlády nikdy by neměly tohoto vývoje používatí k násilnému a nesprávnému výkladu, že se jím podstata církve změnila tak, že jest tu spravedlivá příčina zrušení konkordát.

¹⁰⁸⁾ Tamtéž str. 29.

¹⁰⁹⁾ Tamtéž str. 29.

¹¹⁰⁾ Dr. Kordač: Církev. Viz Český slovník bohovědný, sv. II., str. 856

II.

Právo vyslanectva.

1. Historický vývoj.¹¹¹⁾

Instituce vyslanectva s charakterem mezinárodním vznikla v XVI. stol. Zárodky této instituce nalézáme však již v prvních stoletích věku křesťanského. Již ve IV. a V. stol. vysílali papežové své zástupce buď na sněmy odbývané na východě,¹¹²⁾ anebo také ke dvoru cařihradskému. Tito záhy zaujali trvalé stanovisko, neboť jednak vliv císařů římských na věci církevní byl takový, že bylo nezbytně třeba neustálého dorozumívání se a prostřednictví mezi nimi a papeži, a jednak také proto, že počátkem V. stol. začaly se jevití citelné odchylky mezi východem a západem, jež vyvolávaly

¹¹¹⁾ Dr. H. Luxardo: Das päpstliche Vordecretalen-Gesandtschaftsrecht. — Dr. Ant. Pieper: Zur Entstehungsgeschichte der ständigen Nuntiaturen. — Dr. Pieper: Die päpstliche Legaten und Nuntien. — A. Seld: Abhandlungen über das päpstliche Gesandtschaftsrecht. — Historisch-canonistische Abhandlung eines Ungenannten von den Legaten, Nuntien der Päpste. — Stigloher: Die Errichtung der päpstl. Nuntiatur. — Dr. Fr. Kryštůfek: Papežští legati: Časop. katol. duch. z r. 1910, str. 11 a násl. — Phillips: Kirchenrecht VI., § 334.—39. — Schulte: System § 69. — Hinschius: Kirchenrecht § 68.—73. — Scherer: Kirchenrecht § 87. a j. v.

¹¹²⁾ Tak na sněmích: nicejském r. 325 a sardickém r. 343. Srv. Kryštůfek I c. str. 12.

potřebu a nutnost instituce stálých zástupců papežových na byzantském dvoře. Tito stálí zástupcové nazývali se „ἀποκρισιάρχιοι“ čili „responsales“.¹¹³⁾

Prameny této periody¹¹⁴⁾ poskytují zprávy, že prvním papežem, jenž apokrisiáře u byzantského dvora ustanovil ve formě stálých zástupců, byl papež Lev I. Tímto zástupcem ustanoven byl r. 453 biskup Julianus z Cosu v Egejském moři, jehož úkolem bylo bdíti nad tím, aby blud Nestoriův a Eutychův opět se nepovznosl.¹¹⁵⁾ Vzniknuvší blud Akaciův však učinil novou roztržku mezi východem a západem, čímž se stalo, že papežové do Cařihradu svých stálých zástupců nevysílali. Teprve když na cisařský trůn vstoupil Justinián, ustanovil opět tehdejší papež Agapet (535—536) jáhna Pelagia svým zástupcem u cisaře. Za papeže Silveria (536—540), jenž se stal nástupcem Agapetovým, bylo místo apokrisiáře v Konstantinopoli obsazeno jáhnem Vigiliem. Když tento se stal papežem (540—555), shledáváme se ve funkci apokrisiáře znovu s jáhnem Pelagiem I. (555—560), a po tomto byl dlouhý čas apokrisiářem papežovým jáhen Štěpán.¹¹⁶⁾

Že obyčej, posílati do Cařihradu apokrisiáře, byl zachován i papeži ve stol. VI.: Pelagiem I. (555—560), jeho nástupcem Janem I. (560—573) a Benediktem I. (574—578), o tom svědčí nám zpráva, že papež Pelagius II. (578—590) ustanovil v Cařihradě „apocrisarium juxta morem.“ Za tohoto papeže setkáváme se s jáhnem Vavřincem a Řehořem. Tento, když se stal papežem (590—704), ustanovil apokrisiáře v Cařihradě

¹¹³⁾ „ἀποκρισιάρχιοι“ z řeckého „ἀποκρισιεις“ (ἀποκρισιεις = ἀποκρισις) responsa, odtud též název „responsales“. — O jejich diplomatickém charakteru srv. A. Schaub: Zur Entstehungsgeschichte der ständigen Gesandtschaften v „Mittheilungen des Instituts f. öster. Geschichtsforschung.“

¹¹⁴⁾ Podrobně jsou vyčerpány ve spisku dra. Luxarda: Das päpstliche Vordecretalen-Gesandtschaftsrecht.

¹¹⁵⁾ Někteří spisovatelé jsou toho názoru, že biskup Julianus neměl charakteru pravého apokrisiáře. Srv. Kryštůfek, l. c. str. 13.

¹¹⁶⁾ Papežští apokrisiáři byli pravidelně jáhnové, dílem proto, že také východní patriarchové měli při cisařském dvoře jáhny, a pak že papežové nechtěli, aby biskupové na dlouho ze svých diecézí byli vzdálení. Srv. Kryštůfek, l. c. str. 13. — Luxardo: l. c. str. 7.

jáhna Sabiniána a jáhna Bonifáce. V VII. století střídají se v Konstantinopoli následující apokrisiáři: za papeže Theodora I. (642—649) jáhen Martin a jáhen Anastasius, za papeže Lva II. (682—683) podjáhen Konstantin a za papeže Konstantina (708—715) kněz Michael.

Hlubokou ránu do jednoty mezi církví východní a západní zasadilo obrazoborectví, jež přerušilo i obyčej, posílali do Cařibradu apokrisiáře. V pramenech dějepisných čteme pouze o jednom apokrisiáři, který byl od papeže Zachariáše (741—752) v roce 743 poslán k císaři Konstantinu Kopronymovi. Obnovením západního císařství papežem Lvem III. korunovací Karla Vel. roku 800 za císaře odpadli apokrisiáři v Konstantinopoli a stáli vyslanci byli posíláni na dvůr francký. Apokrisiářem býval vždy císařský arcikaplan. Za Karla Velikého byl jím Angiramnus, biskup metský, za Ludvíka I. Zbožného Drogo, biskup metský. Císař Karel II. Holý (875—877) odpustil papežské Stolicí míti apokrisiáře při dvoře. V dobách následujících byl apokrisiář pouhým titulem císařského arcikaplana.¹¹⁷⁾

Vedle instituce apokrisiářů stal se dalším pramenem k utvoření instituce stálého diplomatického¹¹⁸⁾ zastoupení papežů na dvorech světských vládařův obyčej vzájemného diplomatického zastoupení italských států, zvláště Benátek, od polovice XV. století. Tyto státy byly prvními, jež zřídily stálá zastupitelství u větších státův evropských, jako u Španělska, Francie, Anglie a Německa, jež opět zavedly diplomatické zástupce u nich navzájem, a to počínajíc koncem XV. století.¹¹⁹⁾

Současně s tímto vývojem vzájemného diplomatického zastoupení států začíná i papežská kurie zaklá-

¹¹⁷⁾ Kryštůfek I. c. str. 14—15.

¹¹⁸⁾ Výraz „diplomacie“ objevuje se teprve koncem 18. stol. Viz Hobza: Mezin. pr. str. 107.

¹¹⁹⁾ Prvním stálým vyslancem jmenuje se Nikodem z Pontremoli, jenž od r. 1446 zastupoval ve Florencii Francesca Sforzu; florentinský zástupce připomíná se od r. 1448. První stálý diplomat mimo Itálii jest r. 1463 od Sforzy do Francie vyslaný Alberigo Maletta. Bližší údaje viz u Adolfa Schaubeho I. c. str. 501—552. — Dr. Krauske: Die Entwicklung der ständ. Diplomatie. — Pieper zur Entstehungsgeschichte, str. 1—4.

dati svá stálá zastupitelstva na dvorech katolických panovníků. Podnět dala k tomu jednak potřeba, která vyvolána byla novověkými vztahy států navzájem, jednak nebezpečně šířící se protestantismus v XVI. století. Bylo třeba býti ohroženým částem církve v jednotlivých státech stále na blízku a hájiti energicky zájmů katolické církve. Za tou příčinou zakládána byla při katolických dvorech místa stálých zástupců papežových. Vývoj jejich byl však poznenáhly. Jenom otázka důležitosti a místních poměrů rozhodovala při zakládání těchto míst. Tito stálí zástupci papežští nazývali se *nunciové* nebo také *orátoři*. V pramenech nalézají se oba tyto tituly ve stejném významu vedle sebe. Titul *nuntius et orator, oratore del Papa* aneb *oratore pontificio* jest názvem pro papežské diplomaty až k papeži Klimentu VII. Teprve za papeže Pavla III. mizí název *orator* a ve stylu papežské kurie ustáluje se pro stálé papežské vyslance název *nuntius*.¹²⁰⁾

První stálá nunciatura, která jako taková s jistotou může nazvána býti, zřízena byla v Benátkách za papeže Alexandra VI. (1492—1503). Příčinu k jejímu zřízení zavdala část papežského státu, zvaná Romagna, jež hraničila s územím benátským. Zástupcem papežovým u benátské republiky jmenován byl výtečný diplomat Angelus Leonini, biskup z Tivoli, jenž představil se dne 25. května roku 1500 veliké radě benátské, podal své pověřovací listiny a odevzdal papežské breve. Ve své funkci zůstal v Benátkách ještě za papeže Pia III. (od 22. září do 18. října 1508) a jeho nástupce Julia II. (1503—1513) až do roku 1505.¹²¹⁾

Založení další stálé nunciatury vede nás do Francie. V březnu roku 1500 byl od papeže Alexandra VI. poslán na francouzský dvůr jako *oratore pontificio* arcibiskup z Arlesu, Giovanni Ferreri. Jeho posláni týkalo se rozličných vztahů papeže k Francii, záležitostí církevního státu, beneficí, tažení proti Turkům. Po smrti papeže Alexandra VI. nebyl však jím více jmenován. Nástupce Alexandrův, papež Julius II. (1503—1513),

¹²⁰⁾ Pieper: I. c. str. 9 - 11.

¹²¹⁾ Srv. Pieper: I. c. str. 35—38.

poslal do Francie nuntia Karla Dominika del Carretto de' marchesi del Finale, jenž několikrát mezi léty 1503—1505 se vrátil a opět do Francie byl poslán, a Petra Fillotiho, biskupa ze Sisteronu, a od roku 1506 arcibiskupa z Aixu, jenž dlel ve Francii střídavě v letech 1504—1507. Poněvadž jmenovaní vyslanci bývali posíláni do Francie pouze za určitými záležitostmi a nedleli stále u francouzského dvora, lze pochybovati o jejich charakteru jakožto stálých zástupců papežových. Takový charakter mělo teprve poslání Angela Leoniniho, biskupa z Tivoli, jenž byl stálým oratorem papežským u francouzského krále roku 1509—1510.¹²²⁾

Založení stálého zastupitelství papežského ve Španělsku souvisí úzce s institucí „Collettori dei Spogli“, („collectores spoliorum“ t. j. sběratelé pozůstalosti) která mimo pozůstalosti zemřelých prelátů a jiných duchovních také příjmy vakantních biskupství shromažďovala pro Apoštolskou komoru. Pro úkoly tohoto Collettoria měl papež ve Španělsku svého zástupce. První jmenován byl od papeže Alexandra VI. a jmenoval se František de Sprate. Pochybují-li někteří o jeho charakteru jakožto stálého nuntia, pak lze s určitostí tvrditi, že Julius II. poslal ke španělskému dvoru vyslance Giovanniho Ruffa de' Teodoli, biskupa z Bertinora, s autoritou stálého nuntia. Lze se o tom přesvědčiti z dlouhého pobytu jmenovaného vyslance na španělském dvoře od roku 1506—1513.¹²³⁾

Zvláště důležité jest pro nás založení stálé nuntiatury na dvoře německých císařů. Diplomatické spojení za papeže Julia II. dalo se pouze vysláním mimořádných vyslanců, jejichž pobyt v Německu někdy měl delší trvání. Pieper¹²⁴⁾ uvádí nám na základě pramenů, že od roku 1504—1506 byl takovýmto vyslancem auditor Roty Mariano Bartolini, r. 1507 Konstantin Arniti, r. 1509 biskup z Aquileje Jan de Prato, 1510 biskup z Cività di Castello, Achille de' Grassi, od r. 1511 do 1512 auditor Roty Lorenzo Campeggi. Teprv papež Lev X. (1513—1521), jehož pontikát jest charakteriso-

¹²²⁾ Pieper: l. c. str. 39—43.

¹²³⁾ Pieper: l. c. str. 43—45.

¹²⁴⁾ Pieper: l. c. str. 54 a násl.

ván rozsáhlou činností diplomatickou, poslal stálého nuntia nejen do Francie a Anglie, nýbrž též do Německa ke dvoru císaře Maxmiliána I. Účelem těchto stálých vyslanectví bylo působiti pro mír mezi křesťanskými knížaty. Prvním stálým zástupcem papežovým v Německu stal se biskup z Feltre, Lorenzo Campeggi, jenž působil na císařském dvoře od října 1513 až do září 1517. Jeho nástupcem se stal protonotář Marino Caracciolo, jenž zůstal v Německu i po smrti Maximiliana v lednu 1519 až do volby Karla V. dne 28. června 1519. Dne 3. ledna 1520 byl jmenován opět stálým nunciem u dvora císaře Karla V. a jeho první audience u nového císaře stala se v Ženevě dne 5. srpna r. 1520.

Vedle těchto stálých diplomatických zástupců papežových vysílání byli vyslanci od papežů též v různých zvláštních a mimořádných záležitostech. Legáti tito byli vůči stálým vyslancům zvaní vyslanci mimořádnými, neboli legati missi či legati dati, a byli-li kardinály, sluli legati a latere. Titul legati a latere nalézáme již ve IV. století a měli se tímto praedikátem označiti takoví papežští zplnomocněnci, kteří vysílání byli od papeže přímo z hierarchie římské církve aneb z „provincie římské“.¹²⁵⁾

Charakter těchto vyslanců byl s počátku čistě církevní. Byliť zvláště od časů Řehoře VII. velmi často vysíláni, aby uspořádali církevní poměry v jednotlivých zemích. Do této doby spadá také nejstarší, historicky doložené poselství do země české. R. 1073 vyslal papež Alexander II. krátce před svou smrtí legáty Bernarda a Řehoře do Čech, aby upravili církevní poměry, vinou biskupa Jaromíra valně rozrušené.¹²⁶⁾

Diplomatického charakteru nabyli mimořádní vyslanci papežští teprve v první polovici XVI. století. Politické a náboženské poměry tehdejší přispěly k tomu valnou měrou. Legati a latere pozbyli v ohledu církevním své stálé působnosti. Funkci svou nastoupili tehdy,

¹²⁵⁾ Luxardo: l. c. str. 11.

¹²⁶⁾ Smrček: První legáti papežští v Čechách v Časop. katol. duch. z r. 1909, 249 a násl.

vyskytly-li se mezi církví a některým státem zápletky, nebo bylo-li třeba mezi nimi vyřídit některé zvláště významné záležitosti. Ke svému poslání dostali od papeže zvláštní instrukce, v nichž byla vytknuta příčina, za kterou byli posláni. Když vyplnili svůj úkol, poslání jejich se končilo. To mohlo se státi za krátkou dobu, ale jejich poslání mohlo také trvati delší čas, mnoho měsíců, ano i let. Z těch příčin jest také při studiu vzniku stálých vyslanců papežských mnohdy těžko určití, jednalo-li se v některém případě o nuntia stálého, nebo mimořádného.

V dějinách církevních potkáváme se však nejen s aktivním právem papežovým, vyslance posílati, nýbrž i s passivním: vyslance přijímati. Ano z dějin vzniku stálých vyslanectví papežských lze se poučiti, že papež dříve svých stálých zástupců diplomatických nevysílal, dokud dotyčná vláda sama mu dříve svých stálých vyslanců neposlala. S počátku však papežové stálým vyslanectví na svém dvoře příliš nepřáli. Tak na př. Pius II. vydal bullu, ve které prohlásil, že oratoři po šestiměsíčním pobytu u kurie ztrácejí svou hodnost a mohou tam na dále zůstati pouze jako prokurátoři. Nařízení toto bylo namířeno hlavně proti velikému množství vyslanců malých státeků italských v polovici XV. století. V dalším vývoji instituce stálých diplomatických zástupců nebylo však papežům možno; odpírati vyslancům stálého charakteru, a tak shledáváme se již v XV. stol. na papežském dvoře se stálými vyslanci předních státův evropských.¹²⁷⁾

Byla to především Anglie, jež měla již od r. 1485 na papežském dvoře svého stálého vyslance. Byl jím Jan, biskup dunelmenský, vedle něhož byl ustanoven za pontifikátu Innoncence VIII. ještě Jan Gilio z Lukky, biskup z Worcesteru, jakožto druhý orator. Tento zůstal po smrti prvního oratora dne 9. ledna 1493 dále diplomatickým zástupcem krále anglického až do své smrti v srpnu r. 1498. Jeho dalším nástupcem jmenován byl Sylvester Gilio.

¹²⁷⁾ Pieper: l. c. 28 a násl.

Také Španělsko bylo již za Innocence VIII. až do prvních let vlády Alexandra VI. zastoupeno u sv. stolice svým vyslancem Juanem Ruizem de Medina a Bernardinem Carvajalem. R. 1495 objevuje se u papežského dvoru laik Garcias Lasso, jakožto „orator di li regali di Spagna.“ Tento byl r. 1498 odvolán a do Říma přišel Lorenzo Suarez, dosavadní španělský vyslanec na papežském dvoře až do r. 1502. Na jeho místo nastoupil pak František de Royas, jež prameny nazývají „importunissimus orator regis Hispaniarum“.

Podobně také Francie již v prvních letech pontifikátu Alexandra VI. byla u sv. Stolice svým orátorem zastoupena. Ke stálým zástupcům krále francouzského náleží vyslanci Robert Guibé, biskup z Tréguieru, a později Louis de Villeneuve a častěji jmenovaný monsignor de Gimel.

Jest ku podivu, že císař německý nebyl v Římě zastoupen svým stálým vyslancem. Po prvé připomíná se „Orator Serenissimi Imperatoris“ při konklave po smrti Sixta IV. Vyslancem tím byl Marquardus Brisacher; poněvadž však jméno ani jeho ani jeho nástupce se již více v pramenech neuvádí, lze souditi, že jmenovaný orator byl pouze mimořádným vyslancem. Podobný charakter mělo také vyslanectví Filiberta Naturrelliho r. 1494, Lukáše de Reinaldise, jež vystupuje po smrti papeže Alexandra VI. a jest na dvoře papežském ještě v prvních dobách papeže Julia II. a Bruna, biskupa z Acqui, který byl jmenován vyslancem r. 1505. Z tohoto častého střídání císařských oratorů lze souditi, že císař německý ještě za papeže Julia II. neměl svého stálého zastoupení na dvoře papežském.

Takový jest ve stručnosti vývoj vzniku aktivního a passivního vyslanectvého práva papežova. Za jeho znalost vděčíme v prvé řadě pilným studiím bývalého docenta na král. Akademii v Münsteru, dra. Ant. Piepera, který učinil předmětem svého bádání vědeckého v římském archivu vznik stálých nuntiatur papežských a jejich vývoj v Německu, Francii a Španělsku až do polovice 16. stol. Neboť i v církevně-právní literatuře platí stesk dra. Schaube-ho, který na začátku své studie o vzniku stálých vyslanectví si stěžuje, že otázce této meziná-

rodní literatura právní nevěnuje žádoucí pozornosti.¹²⁸⁾ A jest přece vědecké zpracování otázky vzniku a vývoje stálých nunciatur nejen znamenitým obohacením historické a právní literatury církevní, ale v našem případě i markantním důkazem, že papežové již od nejstarších dob čile užívali svých suverenních práv ve vlastnosti nositelů nejvyšší moci církevní.

2. Státní sekretariát papežský.¹²⁹⁾

Státní sekretariát papežský možno definovati jako centrální úřad pro papežskou službu diplomatickou a pro vztahy kurie k vládám světským. Vedle toho jest též úřadem, z něhož vycházejí všeobecné papežské projevy a kde se osazují kuriální úřady a propůjčují papežská vyznamenání. Papežskému sekretariátu státnímu podřízeny jsou všechny orgány určené pro službu diplomatickou, zvláště pak papežští vyslanci.

Původ státního sekretariátu lze klásti do doby vzniku stálých nuntiatur v první polovici XVI. stol. Před tím byl to papež sám, jenž vyslance nejen vysílal, jim fakulty, instrukce a pověření dával, nýbrž s nimi i o potřebných záležitostech korrespondoval a nové instrukce dával. V čas vzniku stálých nuntiatur stala se však pro papežské vyslance nadřízeným úřadem papežská kancelář, již v čele stál *secretario intimo*, tajný sekretář a důvěrník papežův. Pieper¹³⁰⁾ na základě původních pramenů dějepisných uvádí, že již za Inocence VIII. docházely depeše nuntiiů na sekretáře papežova, jenž na ně i ve srozumění papeže odpovídal. Také v pozdějších dobách privátní sekretáři papežovi jako samostatní orgánové vedli jednání a korrespondenci s nuntii, kteří buď na tyto, nebo na papeže dopisy své řídili

¹²⁸⁾ Schaube: l. c. str. 502.

¹²⁹⁾ Srv. *Informatione del secretario secreteria di Nostro Signore et di tutti gli uffizii etc.* u Laemmra: *Monumenta Vaticana* str. 457—463, jejíž nejinteressantnější část uvádí Pieper: l. c. str. 4—7. — Dr. Soldát: *Konstituce „Sapientii consilio“*, nový ústavní zákon římské kurie v *Časop. katol. duch. z r. 1910* str. 535—536. — Dr. Kamil Henner: *Znovuzřízení kurie římské a j.*

¹³⁰⁾ Pieper: l. c. str. 4.

Těmito důvěrníky papežovými v úřadě tajných sekretářů byli zpravidla kardinálové, kteří bývali s papeži pokrevně spřízněni, odkudž jejich název „cardinalis nepos“ čili „cardinalis superintendens.“

Koncem XVII. stol. zanikl však nepotismus a v čelo úřadu pro církevně politické vztahy sv. Stolice ke světským vládám dán byl kardinál státní sekretář (Segretario di Stato). Tento sekretář stal se později ministerským předsedou papežského kabinetu a spoluministrem věcí zahraničních, ba zabýval se také vnitřními záležitostmi státu papežského, pro něž r. 1833 zřízen byl zvláštní sekretariát (segretaria per gli affari de stato interno), přeměněný r. 1847 na ministerstvo vnitra.

Vedle těchto záležitostí církevního státu příslušelo státnímu sekretáři hlavně řízení politiky papežské, vyjednávání s cizími mocnáři, podávání nuntiům a legátům instrukcí a přijímání od nich zpráv ve všech církevně-politických událostech zemí a států, k nimž byli pověřeni. Z té příčiny se státním sekretariátem bylo spojeno též vypravování a obstarávání veškeré korespondence mezi sv. Stolicí a panovníky, nezřídka i vypravování encyklik a jiných důležitých listin papežských. Tento charakter státního sekretariátu jako úřadu expedičního dosud nevymizel. Ze státního sekretariátu vypravují se všechny politicky důležité dopisy, a proto ve spojení s ním jsou sekretariát brev ad principes a sekretariát litterarum latinarum. První obstarává korespondenci mezi sv. Stolicí a panovníky a vypravuje často i encykliky. Druhý zabývá se výpravou listin latinských, které se ani třetímu oddělení státního sekretariátu, někdejšímu to sekretářství brev, ani sekretariátu brev ad principes nepřidělují.

Konstituci Pia X. „Sapienti consilio“ ze dne 6. července r. 1908¹³¹⁾, již úřady římské kurie byly reorganizovány, kompetence a význam státního sekretariátu velice zmohutněl. Svědčí o tom jeho dnešní zřízení a rozdělení. Státní sekretariát je složen ze tří oddělení, jimž všem v čele stojí kardinál státní sekretář. První oddělení je pro mimořádné záležitosti církevní. Druhé

¹³¹⁾ Úplný text přinesl Časop. katol. duch. 1908, str. 668.

oddělení má na starosti záležitosti papežské diplomacie a veškeré vztahy kurie k vládám světským. Mimo to obstarává i propůjčování čestných vyznamenání duchovních i občanských, kromě těch, která jsou vyhražena majordomovi papežského dvora. Chefem tohoto oddělení je substitut státního sekretariátu, který je zároveň sekretářem chiffrarum, to jest chifrovaných dopisův, a zaujímá vedle kardinála státního sekretáře a představených jednotlivých oddělení přední místo ve státním sekretariátu. Třetí oddělení vyhotovuje apoštolská breve, jež mu jednotlivé kongregace svěřují. Představeným je kancléř brev apoštolských. Tím stalo se bývalé samostatné sekretářství brev podřízeným oddělením ve státním sekretariátu a odňaty jsou mu značné jurisdikce v příčině dispensí v různých záležitostech církevních.

3. Aktivní a passivní vyslanecké právo papežů.¹³²⁾

Ze všech výsostných práv, přináležejících suverénům, jest zvláště důležitým právo, diplomatické zástupce vysílati (aktivní) a je od cizích států přijímatí (passivní). Všechny učebnice mezinárodního práva shodně učí, že aktivní a passivní právo vyslanecké přísluší pouze suverénům. Ani polosuverénům tohoto práva se nedostává. Oprávnění toto samo zakládá se na právu mezinárodním, kdežto způsob jest normován právem státním. Také papeži přísluší toto výsostné právo mezinárodního obcování. Papež jest hlavou církve, nejvyšším učitelem, pastýřem a knězem všech věřících, má klíče království nebeského, cokoliv sváže na zemi, jest svázáno i na nebi, cokoliv rozváže na zemi, jest rozvázáno i na nebi; má potvrzovati bratří svých u víře; pase beránky a ovce Páně, t. j. všechny věřící na každém místě světa. Tato péče papežova o celou církev ve všech krajinách a povinnost dozráti na víru a mravy svých oveček po všem světě žádá toho, aby měl spolehlivé zástupce v krajinách, do kterých sám

¹³²⁾ Hergenröther l. c. str. 274 a násl. — Phillips l. c. I., 266 a násl. — Walter l. c. 135 a násl. — Schulte l. c. II., 360. — Heffter-Geffcken: l. c. § 199. — Bluntschli l. c. § 159. — Martens l. c. II. § 6. — Resch l. c. 139. — Hobza l. c. str. 107.

osobně nemůže dohlédnouti. Mimo to, jak v předešlých statích jsme ukázali, papež jest suverénem a náleží mu tudíž aktivní a passivní právo vyslanectva.

Na těchto důvodech církevního a mezinárodního práva zakládá se papežovo oprávnění vyslanecké. Podle nynějšího práva jest papežských vyslanců s charakterem diplomatických zástupců trojí druh:

a) *Legáti a latere*, jimiž rozumí se vyslanci, kteří dostávají své instrukce přímo od papeže a bývají posíláni v mimořádných a zvláště důležitých záležitostech; berou se z kardinálů.

b) *Nuntiové*, kteří jsou stálými diplomatickými zástupci papežovými a rovnají se velvyslancům (*Botschafter*, *legati magni*), svou církevní důstojností bývají to arcibiskupové nebo biskupové *in part.* Když *nuntius* je kardinálem, sluje „*pronuntius*“¹³³⁾. V přítomných dobách má papež své *nuntie* ve Vídni (od r. 1581), v Mnichově (od r. 1785), v Bruselu (od r. 1509), v Madridě (od r. 1506) a v Brasílii.

c) *Internuntiové*, kteří mají rovněž povahu stálých diplomatických zástupců papežových a ve své diplomatické hodnosti rovnají se vyslancům; v církevní důstojnosti bývají kněžími (preláty). V přítomné době má papež své *internuntie* v Luxemburku a Nizozemí a při katolických vládách amerických republik: Bolívie, Peru, Kolumbie, Costa Rica, Nicaragua, Quatemala, Honduras, San Salvado, Argentina, Paraguay, Uruguay, Venezuela, San Domingo a Haiti.

Passivní právo vyslanecké provozuje sv. Otec tím, že přijímá vyslance cizích mocností pověřené ku sv. Stolicí. V přítomné době zastoupeny jsou u sv. Stolice svými vyslanci následující státy: Rakousko-Uhersko, Španělsko, Bavorsko, Belgie, Anglie a Irsko, Nizozemsko, Prusko, Rusko, Srbsko, Monaco, Bolívie, Brasílie, Chile, Kolumbie, S. Domingo, Peru a Argentina.¹³⁴⁾

¹³³⁾ V dřívějších dobách (XVI. stol.) měl titul *pronuntius* právě takový význam jako *nuntius*. Viz Pieper: l. c. str. 9, poznámka 3.

¹³⁴⁾ Srv. Geigel: *Des hl. Stuhles Staatshoheit* v Archiv f. kath. Kirchenr. sv. 48, str. 291. — Dr. Müller: *Die völkerrechtliche Stellung des Papstes* str. 233—234.

4. Počátek a konec funkce papežských vyslanců.¹³⁵⁾

Jmenování diplomatických zástupců papežských děje se úplně podle zvyklostí a pravidel mezinárodního práva. Jmenování vyslance obyčejně předchází dotaz u státu přijímajícího, není-li námitek proti navržené osobě. Jmenovati se může vždy jen „persona grata“ a nepřislušná do přijímajícího státu. Podmínky pro schopnost státí se diplomatickým zástupcem, zejména pokud se týče předběžného vzdělání, určuje si sv. Stolica sama.

Když bylo vykonáno toto předběžné jednání, obdrží papežský vyslanec od sv. Stolice plnou moc, úřední instrukci, jež bývá tajná, cestovní pasy pro vyslančovu osobu i členy tak zv. diplomatické misse a pak pověřovací listinu čili kreditiv (lettre de créance), jež má název odtud, že v dotyčné listině jest stvrzena důvěryhodnost vyslančova.

Jakmile vyslanec přijde na místo svého určení ke dvoru přijímajícího státu, notifikuje buď ústně nebo písemně svůj příchod ministru zahraničních záležitostí, odevzdá mu pasy a žádá o slavnostní slyšení čili oficiální audienci. Při této audienci předkládá kreditiv, činí zmínku o přátelském poměru mezi sv. Stolicí a státem přijímajícím, jakož i o přátelství vízícím světského suveréna ke hlavě církve katolické. Když vykonal papežský vyslanec své představení u mocnáře, činí návštěvy ostatním vyslancům, a sice tak, že činí návštěvy pouze vyslancům vyšší nebo téže třídy. Potom přijímá jejich návštěvy. Vyslanci nižší třídy sami nejdříve učiní příchozímu své návštěvy a pak teprve přijmou jeho návštěvu u sebe.

Funkce stálých diplomatických zástupců sv. Stolice končí opět při následujících okolnostech:

I. Smrtí diplomatického zástupce. V tomto případě úředník vyslanectví provede zapečetění a převzetí úředních listin. O projednání pozůstalosti platí normy pozůstalostního práva soukromého. Do jmenování nového vyslance vede jednání diploma-

¹³⁵⁾ Srv. „Anfang und Ende der Gesandtschaft“ u Geffckena v Holtzendorffově: Handbuch III., § 160. — Hobza l. c. 109.

tické nunciáturní rada jako zástupce zemřelého po celou dobu vakance.

II. Změnou hlavy státu přijímajícího, a to i v republikách, kde prezident sám zastupuje stát na venek. Vyslanci bývají na příslušném místě ponecháni, ale potřebují nového pověření. Při úmrtí papeže nenastává ani přerušeni ani ukončení zastoupení, ani se plná moc vyslancova neobnovuje.

III. Zastavením úřední činnosti, na př. přerušeni diplomatických styků, konfliktem mezi papežem a vládou a pod.

IV. Vrácením pasů, které může nastati i mimo přerušeni diplomatických styků, na př. přestal-li býti dotčny vyslanec persona grata, dopustil-li se trestného skutku, beztaktnosti vůči přijímajícímu panovníku, překročil-li meze své činnosti účastí na politickém životě přijímajícího státu atd.

V. Odvoláním diplomatického zástupce. V tomto případě odevzdá odvolaný vyslanec odvolací listinu v audienci příslušnému orgánu státu přijímajícího a obdrží od něho rekreditiv, jenž obsahuje potvrzení o přijetí listiny odvolací, jakož i pochvalné uznání za loyální a taktní vedení diplomatického úřadu. Byl-li však odcházející vyslanec uražen a nedostal-li zadosťučení od státu přijímajícího, odebere se bez formálního prohlášení do Říma. Odcházející zástupce vyzdvihne si, po případě obdrží pasy od ministra zahraničních záležitostí.

VI. Postupem diplomatického zástupce do vyšší třídy. Jest totiž zvykem vydati takovému diplomatickému zástupci nový kreditiv.

5. Právní postavení diplomatických zástupců papežských.¹³⁶⁾

Úkolem papežských zástupců diplomatických jest udržovati a sprostředkovati vztahy mezi sv. Stolicí a jednotlivými státy v oboru církevně-politickém. Oni za-

¹³⁶⁾ Srv. zvláště o právech vyslanců Geffcken v Holtzen-dorffově Handbuch III., § 169 „über die Rechte der Gesandte“. — Hobza I. c. 72.

stupují sv. Stolicí ve všech záležitostech, pokud nebyly svěřeny jiným orgánům. Obyčejně se učí, že úkolem diplomatických zástupců jest trojí povinnost: „negociér, observer, protéger.“

Hlavní povinností papežských vyslanců jest pozorovati vývoj církevního života u státu přijímajícího, stopovati politiku státu vůči církvi, pozorovati sociální poměry, ducha doby, život společenský, pokud to má nebo může mít vliv na církev, kontrolovati jednotlivé činy, opatření a nařízení vlády vůči církvi, sledovati, jak se dodržují náboženská práva občanů ústavou zaručená, jaké osnovy zákonů vláda připravuje v oboru církevní politiky a pod.

O všech těchto věcech, jež shlédli, posílají sv. Stolicí zprávy. Důvěrné zprávy podávají se depešemi chifrovanými, t. j. psanými obyčejně pomocí čísel a písmen, jež se luští dle určitého klíče. Při tom jest jejich povinností, zachovávatí přísně úřední tajemství. Toto tajemství váže vyslance nejen v dobách jejich misse, nýbrž i po jejich odvolání nebo přeložení, a to po celý život.

Diplomatickým zástupcům není dovoleno, aby se vměšovali do vnitřních záležitostí státu přijímajícího. Zvláště nesmí zasahovati do poměru mezi stranami, kritisovati vládní činy, súčasťňovati se politických manifestací, stávatí se členy spolků církevních, nebo církevně-politických a p.

Rozsah činnosti papežských vyslanců jest přesně určen instrukcí. Vyslanec je chefem úředních sil vyslanectví přikázaných, jim práce přiděluje a reviduje. Náleží pak k tomuto vyslaneckému personálu papežskému: nunciaturní radové, uditore (sekretář), jež jsou vždy stavu duchovního, attaches, kancelisté, sluhové a kurýr, kteří berou se z laiků.

Činnost papežských vyslanců neomezuje se však jen na odbor diplomatických záležitostí. Může jim býti přikázána i různá agenda z oboru tak zv. vnitřních záležitostí státu přijímajícího, za kterouž příčinou dostává se vyslancům od papeže zvláštních fakult. Nesmí se však vměšovati do správy diecézí nebo prováděti

práva, která přináležejí biskupům, leč by od papeže obdrželi speciální zmocnění pro určité případy.

Aby mohl diplomatický zástupce papežský tyto své povinnosti volně plniti, jsou mu mezinárodně zaručena zvláštní práva, jež se dělí na práva skutečná a čestná. Dle nich náleží papežskému vyslanci:

I. **Nedotknutelnost obydlí.** V obydlí vyslancově jsou vyloučeny úřední akty místních orgánů veřejných, ať policejních, finančních, nebo soudních, bez výslovného svolení dotyčného vyslance. Vyloučena jest tudiž na př. úřední prohlídka bytů, doručení předvolání a j. Ani kdyby cizí osoba v domě vyslancově dopustila se nějakého zločinného skutku, nebo se tam utekla, nemohou státní orgány bez přivolení vyslancova do paláce vstoupiti. Všechny listiny (archiv vyslanecský) a předměty v domě vyslancově stojí pod ochranou práva nedotknutelnosti. Žádný orgán státní nemůže do nich nahlédnouti ani je zabaviti.

II. **Nedotknutelnost osoby.** Tato nedotknutelnost osoby vyslancovy označuje se moderním výrazem, že osoba vyslance je „sainte, sacrée et inviolable“. Proti vyslanci nemůže býti zavedeno ve státě přijímajícím žádné řízení trestní. Exekuce naproti osobě vyslancově nebo na mobilie v jeho moci se nalézající jest vyloučena, přípustna však na jiné mobilie, jakož i majetek ve státě vysílajícím. Vyslanec je vyjmut i z povinnosti svědecké, leč by dal sv. Otec svolení. Jest však možno vyžádati si soukromého sdělení jeho. Vyslanec jest osvobozen i ode všech osobních dávek. Osvobození toto týká se zvláště osobní daně z příjmu, přepychové, důchodové, mimořádných dávek, na př. daně válečné a jiných. Také osvobození od poplatků celních bývá pravidelně povoleno. K tomuto právu osobní nedotknutelnosti připojuje se též volný styk vyslance se sv. Stolicí, volnost kultu a právo zvláštní kaple (Kapellenrecht). Rozumí pak se jím zřízení vlastní kaple, v níž biskup diecéšní nemá žádné jurisdikce.

Vedle těchto skutečných práv, zahrnutých obyčejně pod titulem „exterritorialita“, dostává se vyslancům papežským též práv čestných:

I. Právo na titul: papežský vyslanec se tituluje „Excellence“, je-li kardinálem „Eminence“;

II. právo na baldachin (nebesa, Thronhimmel) nad vyslancovým křeslem v přijímacím sále;

III. právo pokrýti si hlavu v přítomnosti cizího suveréna, když ovšem tento dřív sám tak učinil;

IV. právo jezdit i šesti koňmi;

V. právo první návštěvy, t. j. právo přijímati vyslance II. třídy dříve, než sami návštěvu jim učinili.

Všech těchto práv dostává se papežským vyslancům shodně s ostatními vyslanci světských dvorů. Ale nad to náleží jim přednost a první místo ve vyslanecké hierarchii. Nuntius jest doyen (děkan) diplomatického sboru a náleží mu první místo v něm. Při slavnostech a slavnostních obřadech tento sbor vede a ve jménu jeho a za něho příslušné oslovení a proslovení činí. Tato přednost papežských vyslanců ve sboru diplomatů spočívá na ustanoveních přijatých vídeňským kongresem v „Reglement relativ an rang entre les agents diplomatique“ ze dne 19. března 1815, jež později doplněny byly na kongressu v Cáchách dne 21. listopadu 1818 a mají platnost až dosud.¹³⁷⁾

¹³⁷⁾ Srv. Berns. „Ceremoniell“ v Bluntsschliho „Staatswörterbuch“ II., 414. „Die Praecedenz der diplomatischen Vertreter des heiligen Stuhles“ ve Vaterlandu 20. května 1896.

ČÁST TŘETÍ.

**Garanční zákon italský a papežova
suverénita.**

I.

Dějiny vzniku garančního zákona.¹⁾

Garanční zákon italský svým původem váže se k násilnému skutku italské vlády, jímž papežství bylo oloupeno o dědictví sv. Petra a hmotnou záruku své svobody a neodvislosti při vykonávání nejvyšší církevní moci. Bitva u Castelfidarda dne 18. září 1860 a u Ankony dne 29. září 1860, obsazení obou Sicílií Garribaldiny téhož roku, proklamace Viktora Emanuela za krále spojené Itálie dne 17. března 1861, a konečně okupace Říma dne 20. září 1870, byly jednotlivými etappami v této nejbolestnější periodě církevních dějin. Usnešením sněmovny italské ze dne 23. prosince 1870 přijata byla předloha vlády o přeložení hlavního města italského státu do Říma a v noci ze dne 30. na 31. pro-

¹⁾ Srv. Nürnberger: Papsttum und Kirchenstaat (1800-1870) 3. Bde. — Brosch: Geschichte des Kirchenstaats (in Geschichte der europäischen Staaten herausgegeben von Ackert und Giesebrech), 2. sv. — Kraus: Cavour. — Geffcken: Die völkerrechtliche Stellung des Papstes, Handbuch des Völkerrechts von Hollendorff II., str. 153 a násl. — Dr. Ebers: Italien und das Garantgesetz. — Hilgenreiner: Die römische Frage str. 30 48. — Wechberg: Das Papsttum und der Weltfriede, str. 10—23. — Dr. Müller: Völkerrechtliche Stellung des Papstes und die Friedens-Konferenzen str. 46 a násl. — Resch: Das Papsttum und das Völkerrecht str. 5 a násl. — R. v. Nostitz-Rieneck: Der römischen Frage Ende und Anfang ve Stimmen der Zeit 1916, 429. — Týž: Zeitgeschichtliche Urkunden. Rom, Italien, Europa 1870. Tamtéž 1917, 72. — Dr. Kryššufek: Papež-suverén a garanční zákon italský ze dne 13. května 1871 v Časop. katol. duchov. z roku 1908 str. 1 a násl.

since 1870 vkročil Viktor Emanuel poprvé do královských komnat Quirinálu. Itálie byla spojena a Řím stal se centrálou Appeninského poloostrova.

Takovým způsobem revoluční nacionalismus italský zničil vnější a hmotnou garancii duchovní suverenity papežovy. Duchovní suverenita papeže, jakožto nejvyšší hlavy církve, nemohla ovšem býti zničena, ale světská suverenita založená na panství nad územím byla zničena úplně. Papež přestal existovati jako světský panovník. Ale tento fakt vyvolal celou spleť otázek, týkajících se církevního postavení papežova: Jak bude nyní zajištěno vykonávání jeho výsostných práv církevních? Jaké bude jeho mezinárodní postavení? Kde nalezne papež nyní vnější a hmotnou garancii své suverenity duchovní? Jak bude možno zajistiti jeho úplnou svobodu a nezávislost na moci světské?

Souhrn těchto otázek utvořil tak zv. římskou otázku, jež od let sedmdesátých jako balvan leží v mezinárodním životě evropském. Povinností odstraniti tento těžký balvan jest především úkolem vlády italské, jež svým násilným skutkem římskou otázku zplodila. Povinnost tato stala se pro jmenovanou vládu přímo morální nutností, uváží-li se, že zbavení papeže světského panství nemohlo zůstati křesťanskému světu a zvláště jednotlivým státům, které mají své opravdové zájmy na papežově neodvislosti, lhostejným. Ministerský předseda Cavour prohlásil správně v italské sněmovně dne 28. března 1861: „Římská otázka jest životní otázkou nejen pro Itálii, nýbrž také pro 200 millionů katolíků a pro celý náboženský svět.“²⁾

Po obsazení Říma italským vojskem vydal dne 11. října 1870 královský náměstek generál Lamarmora k obyvatelstvu římskému následující provolání: „Skvělým výsledkem plebiscitu národní dílo korunováno. Za hranicemi budou zajisté souditi důstojně o této veliké události. Přáním vlády jest, aby papež, požívaje svrchovanosti, bez všelikého obmezení vykonávati mohl veškerá práva hlavě církve příslušející.“³⁾

²⁾ Nürnbergger: I. c. III., str. 532.

³⁾ Národní Listy ze dne 14. října 1870.

Toto provolání generála Lamarmory jest vlastně ohlasem ustavičně se opakujících příslibení italských, že zánik světské moci papežské nijak nezkrátí ani se netkne duchovní moci sv. Stolicе. Podle názoru italské vlády celá obtíž římské otázky dala by se rozřešiti tím, kdyby papež učinil smlouvu se jmenovanou vládou, že zřiká se svého světského panství a za to že bude italskými zákony chráněna a zaručena jeho neodvislost a svoboda při vykonávání církevní vlády. Tento názor byl již jádrem celého programu Cavoura v římské otázce. Tak na př. dne 25. a 27. března 1861 prohlásil Cavour ve své řeči sněmovní, v níž proklamoval Řím za hlavní město a vyjádřil svůj často opakovaný princip: „svobodná církev ve svobodném státě,“ následující: „Nám jest na Řím jíti, aniž by spojení tohoto města s ostatní Itálií mohlo se vykládati od katolíkův Itálie a mimo ní za znamení poroby církve. Nám jest na Řím jíti, aniž by neodvislost papežova byla zmenšena.“ „Kdyby zánik světské suverénity papežské měl učiniti z papeže pouhého prvního dvorního praeláta v Quirinále, pak prohlašuji otevřeně, že spojení Říma s Itálií bylo by neštěstím nejen pro katolicismus, nýbrž také pro Itálii.“⁴⁾

Tento Cavourův program v římské otázce byl také programem všech následujících vlád italských. Tak ještě 29. srpna 1870 před zabráním Říma prohlásil ministr Visconti-Venosta ve svém cirkuláři, zaslaném italským vyslancům, ochotu vlády zaručiti papeži suverénní postavení a za tou příčinou dáti sv. Otcovi ve vlastnictví celou tak zv. Leontinskou čtvrt města Říma.⁵⁾ A také ještě v pamětním spise svém týž ministerský předseda dne 11. září 1870 prohlásil, že papeži bude ponechána mimo všechny praerogativy také Leontinská část Říma s plnou suverenitou a světskou jurisdikcí.⁶⁾

Po zabrání Říma prohlásil dne 8. října 1870 král Viktor Emanuel I. deputaci přinesší mu oznámení o výsledku plebiscitu v církevním území: „Od nynějška jsou Italové pány svého osudu. Spojují-li se po sta-

4) Nürnberger: I. c. III., 316.

5) Staatsarchiv XXI., Nr. 4290.

6) Nürnberger: I. c. III., 519.

letém rozkolu v městě, jež kdysi zváno středem světa, není pochyby, že povznesou vlast svou k bývalé výši. Zároveň však budou umět prokazovati povinnou úctu onomu sídlu duchovní vlády, které vztýčilo znamení míru na výši, k jaké nebylo možno povznést se pohanským orlům. Jako král a katolík jsem pevně odhodlán s prohlášením italské jednoty zabezpečiti i volnost církve a neodvislost papeže. S tím přijímám od Vás výsledek hlasování v Římě a odevzdám jej Itálii.“⁷⁾ Také ministerský předseda Visconti-Venosta ve svém novém oběžníku k diplomatickým zástupcům itaským ze dne 18. října 1870 opětně prohlásil: „Když jsme učinili Řím hlavním městem, jest naší povinností prohlásiti, že katolický svět ve svém náboženském citění nebude ohrožen námi vykonaným sjednocením. Především nebude nijak ztenčeno postavení, které přináleží sv. Otcí; jeho charakter jako suveréna, jeho přednost před ostatními katolickými knížaty, immunnita a civilní lista, která mu v této vlastnosti náleží, bude mu v největším rozsahu zaručena, jeho paláce a residence budou požívati privilegii exterritoriality. Vykonávání jeho nejvyšší moci bude mu garanciemi zaručeno.“⁸⁾

Přihlédneme-li blíže k těmto projevům představitelův italské vlády, snadno poznáme, jakým způsobem vláda sjednocené Italie chtěla řešiti římskou otázku. Určitými garanciemi vnitrostátními měla býti zaručena svoboda papeže, jeho volnost při vykonávání nejvyšší moci církevní čili suverénita duchovní, a za to měl papež buď resignovati nebo se abdikovati ze svých nároků na církevní stát. Tato ustanovení měla býti výsledkem oboustranné smlouvy, konkordátu. Tak tomu chtěl již Cavour ve svých březnových řečích r. 1861, tak po tom toužil i Visconti-Venosta, jenž ve svém již zmíněném pamětním spise z 11. září 1870 na konci prohlásil: „Tyto artikuly mají býti pokládány za veřejnou oboustrannou smlouvu a předmět smlouvy mezi mocnostmi, které mají katolické poddané.“⁹⁾

7) Tamtéž I. c. III., 548.

8) Tamtéž I. c. III., 549.

9) Tamtéž III., 519.

Ale aby bylo možno mluvit o smlouvě, jest třeba, aby i druhá strana, tedy papež, chtěla v závazky vchá- zeti. A tu právě vláda italská narazila na nesmiřitelný odpor, který prýštil z názoru tak významně formulo- vaného Lvem XIII.¹⁰⁾, že světské panství papežovo mimo svůj legitimní původ a jasné právo má ještě zvláštní charakter, který jiným vládám nenáleží, poněvadž ono jistou a stálou svobodu apoštolského stolce ve vyko- návání jeho nejvyššího úřadu zaručuje, a poněvadž každý ví, že všeliká újma v této světské moci papežů byla vždy doprovázena s umenšením jejich svobody. A mimo to patrimonium sv. Petra bylo darováním za- ručeným sv. Petru a jeho nástupcům pro věčné časy. Papežové byli pouhými jeho uživateli a proto neměli práva k jeho podstatě (substanci); ta byla vázáná na sv. Petra. Papežové neměli práva patrimonium zciziti nebo zaměnití, oni měli pouze povinnost substanci jeho šetřiti a ji případně rozmnožovati.¹¹⁾

To byly v podstatě hlavní motivy, pro které Pius IX. odpovídal rozhodným, ale záporným způsobem na všechny sliby a záruky italské. Když hrabě Ponza di San Martino dne 8. září 1870 přinesl sv. Oci vlastno- ruční list krále italského,¹²⁾ v němž tento ujišťoval pa- peže svou dětinnou láskou a oddaností a sliboval dáti mu všemožné záruky, Pius IX. odpověděl ironicky po přečtení listu: „Krásná slova, ošklivé skutky (belle pa- role e brutti fatti)“. A když na to hrabě Ponza užil vši své výmluvnosti, aby pohnul papeže ke smířlivosti, odpověděl sv. Otec na jeho slova známými slovy Spa- sítelovými o pokrytcích: „Jste oblení hrobové; já ne- znám vás a nemohu vás znáti a proto nepustím se také v uvažování o učiněných mi návrzích!“¹³⁾

Na list krále Viktora Emanuela odpověděl papež dne 11. září 1870 zvláštním listem. Napsal v něm, že

¹⁰⁾ Srv. Allocutio ad S. R. E. Cardinales v „Allocutiones Leon. XIII.“, sv. II., str. 53.

¹¹⁾ Sojka: I. c. str. 49.

¹²⁾ Authentické znění listu u Müllera: Die völkerrechtliche Stellung des Papstes str. 155.

¹³⁾ Nürnberger: I. c. str. 530. — Vylíčení audience nalézá se v Národních Listech ze dne 18. září 1870.

list odevzdaný mu hrabětem Ponzou di San Martino není hoden dětinně oddaného syna, jenž se chlubí vírou katolickou a královskou spravedlností. Do jednotlivosti nechce se sv. Otec pouštět, aby neobnovoval bolest, prvním čtením již způsobenou. Ostatně nemůže povoliti ani některým tam uvedeným požadavkům, ani shodnout se s vyslovenými tam zásadami. Na konec prosí sv. Otec Boha, aby obdařil krále svou milostí a propůjčil mu milosrdenství své, které králi tak velice jest potřebí.¹⁴⁾

A když italská vláda vztáhla po posledním zbytku bývalého patrimonía sv. Petra, tu ještě toho dne, kdy Řím byl dobyt, dne 20. září 1870 odevzdal státní sekretář, kardinál Antonelli jménem papežovým shromážděným členům diplomatického sboru protest, v němž prohlásil, že „tato usurpace jest žádná, nicotná a bez platnosti a žádným způsobem nemůže činiti újmy nepopratelným a legitimním právům panovnickým a držitelským, a že Jeho Svatost, i když se v přítomnosti vykonávání jejím právům překáží, přece nehodlá těchto práv se odříci.“¹⁵⁾

Protest tento obnovil Pius IX. ve svém dopise na kardinály ze dne 29. září 1870, a zvláště ve své v Ženevě tisknuté encyklice „Gubernium Subalpinum“ ze dne 1. listopadu 1870, ve které důraznými slovy protestoval proti násilnému skutku italské vlády a obnovil exkomunikaci, kterou vynesl roku 1860 při obsazení legací a marek na všechny, kteří se ho účastnili. V této encyklice papež se poprvé oficielně nazval zajatcem: „My prohlašujeme a ujišťujeme před Bohem a celým katolickým světem, že se nalézáme v takovém zajetí, v němž nikterak nemůžeme jistě a bez překážky vykonávati svou nejvyšší pastýřskou moc.“¹⁶⁾

Také kardinál Antonelli prohlásil ve svém okružníku ze dne 8. listopadu 1870 obsazení Říma za dílo zničení katolictví, za porušení principu nejvyšší autority papeže a principu svobody, za dílo, jež samo sebou

¹⁴⁾ Znění listu: Müller I. c. str. 157.

¹⁵⁾ Dr. Müller I. c. str. 159.

¹⁶⁾ Acta Pii IX. pars I., vol. 5., str. 263.

činí všeliké smíření ve smyslu, jak je vláda florentská zamýšlí a chce, nemožným.“¹⁷⁾

A týž den, ve kterém král v trůnní řeči při otevření parlamentu v Římě vyslovil naději, že při pečlivém zachování nejuplnějši samostatnosti duchovní autority Řím bude moci býti hlavním městem Italie a pokojným a ctihodným sídlem papežství, odpověděl Pius IX. poctivě jedné deputaci, „že není žádné smíření mezi Kristem a Belialem, světlem a temností, pravdou a lží.“¹⁸⁾

Po těchto projevech bylo vyloučeno, že by uspořádání poměrů mezi italskou vládou a sv. Stolicí mohlo se státi na základě pokojné, oboustranné smlouvy. Stanovisko sv. Stolice vylučovalo jakékoliv jednání o tomto předmětu, pokud by jediný italský vojín stál na půdě římské. A tak vláda italská po několika nezdařených pokusech, smířiti papeže, přikročila sama k uspořádání poměrů a vzájemných vztahů mezi Itálií a sv. Stolicí. Dne 8. prosince 1870 předložila sněmovně ve Florencii vedle dvou návrhů o přivtělení Říma a přeložení sídla vlády do něho během osmi měsíců též návrh zákona o garancích poskytnutých Itálii svobodě a neodvislosti sv. Stolice.

Návrh zákona obsahoval celkem ona nabídnutí již dříve sv. Otci učiněná. Pouze o přenechání leontinské části města Říma nebylo již v návrhu žádné zmínky. Místo toho bylo papeži dáno právo k užívání paláců ve Vatikáně a Lateráně, se všemi obydlími, zahradami a vším příslušenstvím, rovněž i letohradu ve Castel Gandolfo. Kardinálům nebyla přiznána více důstojnost knížecí; dostalo se jim pouze takové immunity, jaké požíval každý duchovní činný u sv. Stolice. Při projednávání zákona vláda zaujala rozhodné stanovisko nejen proti těm, kteří prohlašovali garanční zákon za nedostatečný, ale také především proti radikálním poslancům, kteří žádali odstranění veliké části navrhovaných článků zákona a zvláště těch, které měly zabezpečiti immunity a exterritoriální práva sv. Stolice a svobodný styk s katolickým světem. Tak tomu bylo

¹⁷⁾ Geffcken, I. c. str. II., 170.

¹⁸⁾ Kryštůfek I. c. str. 117.

zvláště při debatě o 7. článku týkajícího se nedotknutelnosti papežské residence. Ministerstvo musilo opět a opět zdůrazňovati, že římská otázka není pouze otázkou národní, ale především mezinárodní, poněvadž papežství má charakter mezinárodní a nelze zamezit, aby vlády s katolickými poddanými neměly zvláštního interessu na osudech sv. Stolic. Ministerský předseda Lanza prohlásil dne 2. února 1871: „Ministerstvo nepovažuje papeže za osobu, která podléhá ustanovením vnitřního práva, nýbrž za internacionální bytost, která není podrobena žádné autoritě nebo jurisdikci.“¹⁹⁾

Konečně dne 13. května 1871 byl přijat tento zákon 185 proti 106 hlasům s jednotlivými změnami pod názvem: „Zákon týkající se konstitučních garancí poskytnutých Itálii sv. Stolicí a katolické církvi“, čili ve stručném názvu: „Zákon garanční.“ Garanční zákon dělí se na dva díly, z nichž první obsahuje „Praeogrativy papeže a sv. Stolic.“ Druhý díl obsahuje vnitroitalské zákony církevního práva, jako obsazování církevních úřadův, exequatur, placetum a pod. Pouze první díl má význam pro mezinárodní postavení sv. Otce. Svým právním charakterem garanční zákon nespočívá ani smlouvě²⁰⁾, ani není garanční smlouvou mezinárodní,²¹⁾ nýbrž jest pouhým ustanovením státu

¹⁹⁾ Hilgenreiner: l. c. str. 43.

²⁰⁾ Garanční zákon ve své látce i formě jest smluvní nabídkou. Je to zřejmo na př. ze čl. 15., který, kdyby byl zákonem, zněl by: „Právo na apoštolskou legaci, které náleželo vládě, jest zrušeno.“ Místo toho se praví: „Vláda zřídá se práva na apoštolskou legaci v Sicílii...“ *Hollendorff* v *Jahrbuch. f. Gesetzg. IV.*, 319.

²¹⁾ „Smlouvy garanční jsou smlouvy práva mezinárodního, kterými stát se zavazuje ručiti, že jiný stát splní mezinárodní závazk; nebo ručiti za to, že tento nebude zkrácen druhým státem ve svých právech mezinárodních.“ *Srv. Lizst-Radil* (l. c. str. 76). Tutou garanční smlouvu žádný ze států evropských neuzavírel, ani nenabízel s ohledem na sv. Otce, poněvadž tím by byl jaksi tento čin spáchaný italskou vládou na římském papežství formálně uznán za právně platný. Známé jest přece, že žádný z evropských států sice proti činu italské vlády formálně neprotestoval, mimo republiku Ecuador, ale také jej neschválil. (O stanovisku mocností ku garančnímu zákonu viz *Müller* l. c. str. 78 a násl. — *Dr. Kryštůfek* l. c. str. 349 a násl.)

italského, jako každý jiný zákon. Tento charakter garančního zákona však obsahuje i tu konsekvenci, že ustanovení tohoto zákona mohou být italskou vládou kdykoliv změněna nebo zrušena. Dr. Hobza charakterizuje povahu garančního zákona slovy: „Garanční zákon jest jednostranným aktem italského státu, nespočívá na smlouvě a nemá garancie mezinárodní; může být tudíž kdykoliv státem italským změněn nebo zrušen.“²²⁾

Stanovisko sv. Otce ke garančnímu zákonu bylo hned od počátku naprosto odmítavé. Již druhého dne po schválení garančního zákona vydal Pius IX. své ohrazení a protestoval ve své encyklice „Ubi nos arcano Dei consilio“ ze dne 15. května 1871 proti ustanovením garančního zákona, odmítaje všechny i jednotlivé mu nabízené garancie, vymyšlené pod záminkou šetření práv svobody a práv svaté moci papežské a v náhradu za světské panství nabízené. „Papežství,“ dří v encyklice Pius IX., „jest autoritou božskou, jest vykladatelem božského a přirozeného práva na celém světě, a proto nesrovnává se to s postavením jeho, přijímatí záruky od světské moci a dáti si vnučovati zákony. Práva a výsady dostal papež v osobě sv. Petra přímo od Boha k řízení církve; práva ta vykoupěna jsou božskou krví Ježíše Krista, a papež prohřešil by se proti této božské krvi, kdyby přijal tato práva, zvláště tak obmezená a zhanobená, jak by se mu zmíněným zákonem ráda nabízela světskými knížaty, kteří nejsou pány, nýbrž syny církve.“²³⁾

Toto odmítnutí garančního zákona opakoval znovu slavnostním způsobem Pius IX. v allokuci ze dne 27. října 1871 „Ordinem vestrum“²⁴⁾, ve svém listě psaném na kardinála Antonelliho „Costretti nelle attuali“ ze dne 16. června 1872²⁵⁾ a při jiných příležitostech.

K protestům těmto přidali se i nástupcové Pia IX.: papež Lev XIII.²⁶⁾, Pius X.²⁷⁾ a Benedikt XV.²⁸⁾ ve svých mnohých encyklikách, a jiných projevech. Nejvýznam-

²²⁾ Hobza I. c. str. 82.

²³⁾ Acta Pia IX., vol. 5., str. 306.

²⁴⁾ Tamtéž str. 359.

²⁵⁾ Tamtéž vol. 6. str. 38.

nějším a ustavičným jejich protestem, den ze dne se opakujícím však jest, — jak správně praví dr. Hilgenreiner²⁶⁾ — jejich zajetí ve Vatikáně, kterému všichni papežové od Pia IX. až do Benedikta XV. spíše dávají přednost, než fiktivní svobodě zaručené jim garančním zákonem italským.

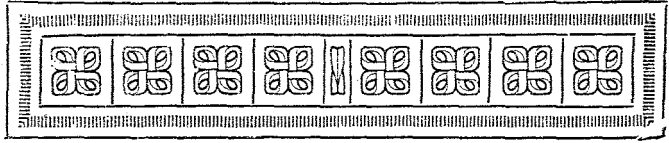
²⁶⁾ Tak v protestním listě kardinála Jacobiniho ze dne 11. září 1882 a v encyklice „Inscrutabili Dei“, 21. dubna 1878.

²⁷⁾ Encyklika „E supremi“, ze dne 4. října 1903.

²⁸⁾ Encyklika „Ad beatissimi“ ze dne 7. listopadu 1914.

²⁹⁾ Hilgenreiner l. c. str. 48.

II.

Garanční zákon italský ze dne 13. května 1871.³⁰⁾

Část první.

Praerogativy papeže a sv. Stolice.

Čl. 1. Osoba papežova (Sommo pontefice) jest posvátnou a nedotknutelnou.

Čl. 2. Útok na osobu papeže a ponoukání k takovému útoku tresce se jako útok aneb ponoukání k útoku na osobu královu. Urážky a veřejná pohanění, spáchaná bezprostředně na osobě papežově řečmi, skutky aneb prostředky, naznačenými v článku I. tiskového zákona, trestají se dle čl. 19. téhož zákona. Tyto zločiny stíhají se veřejně a náležejí příslušnosti porotních soudů. Diskusse náboženských otázek jest úplně svobodna.

Čl. 3. Italská vláda prokazuje papeži na území království suverénní pocty (gli onori sovrani), a zaručuje mu čestná práva (le preeminenze), jemu katolickými suverény přiznaná. Papež může (facoltà) držeti pro svou osobu a ke střežení paláců obvyklý počet stráží, bez újmy závazků a povinností, vyplývajících ze zákonů pro tyto stráže v království platných.

³⁰⁾ Český překlad garančního zákona u Sojky I. c. 49. a u Kryštůfka I. c. str. 181. Náš překlad pořízen jest se zřetelem k italskému znění zákona, jež se nalézá u Resche I. c. str. 53 a u Müllera I. c. str. 169.

Čl. 4. Pro svatou Stolicí vyplácí se roční dotace 3,225.000 lir. Timto obnosem, jakož i částmi jmění, zapsaného v římském rozpočtu pod titulem: „svaté paláce apoštolské, svaté kollegium, církevní kongregace, státní sekretariát a diplomatické úřady v cizozemsku“, má býti postaráno o vydržování papeže, o rozličné církevní potřeby sv. Stolice, o řádné a mimořádné výdaje, o stráž apoštolských palácův a jejich příslušenství, o platy a výslužné strážcův a zřízencův při papežském dvoře, v předcházejícím článku uvedených, o ostatní výdaje, o řádné vydržování a sřezžení příslušných museí a biblioteky, a platy a výslužné těch, kteří jsou tím zaměstnáni. Tato dotace zapsána bude do Velké knihy státního dluhu ve formě stálé a nezcizitelné renty na jméno sv. Stolice; i za sedisvakance této Stolice bude se vypláceti stále, aby bylo zatím postaráno o potřeby římské církve. Tato dotace osvobozena jest od každého poplatku a daně, jak státní, obecní, tak i provinciální, a nemůže býti ani v tom případě zmenšena, kdyby převzala italská vláda úhrady na musea a knihovnu.

Čl. 5. Papež užívá nadále mimo vyměřenou dotaci stanovenou v předch. čl. apoštolských palácův ve Vatikáně a Lateráně, se všemi budovami, zahradami a vším příslušenstvím, rovněž i letohrádku v Castel Gandolfo, se všemi k němu přináležejícími součástmi. Uvedené paláce, villa a příslušenství, jakož zvláště musea, knihovna, sbírky umělecké a archaeologické tam se nalézající jsou nezcizitelnými, prosty poplatkův a daní, a nemohou býti vyvlastněny z důvodů veřejného dobra.

Čl. 6. Při uprázdnění papežského stolce nesmí žádná soudní aneb politická autorita překážeti neb omezovati osobní svobodu kardinálů z příčin jakýchkoliv. Vláda pečuje o to, aby shromáždění konklavní a na všeobecných sněmeh nebyla rušena žádným vnějším násilím.

Čl. 7. Žádný úředník státní a žádný zřízenec veřejné moci nesmí u vykonávání úřední pravomoci své vniknouti do palácův aneb tam, kde papež obyčejně sídlí, aneb jen i dočasně se zdržuje, ani do místností,

kde konklave shromážděno aneb všeobecný sněm zasedá, leč s dovolením papeže, konklave aneb sněmu.

Čl. 8. Zakázáno každé vyhledávání, prohledávání aneb zabavení listin, aktů, knih a registrů v papežských úřadech a kongregacích, pokud se týkají věcí čistě duchovních.

Čl. 9. Papež jest úplně svoboděn při konání všech funkcí svého duchovního úřadu, i při vyhlášení všech aktů tohoto úřadu na dveřích basilik neb římských chrámů.

Čl. 10. Duchovní, mající v Římě mocí svého úřadu účast při vydávání (církvních) aktů (duchovního úřadu) sv. Stolice, nejsou proto podrobeni žádnému obtěžování, prohledávání aneb kontrole státní. Každý cizinec, pověřený v církevním úřadě v Římě, má nárok na ochranu, již italští občané dle zákonů říše požívají.

Čl. 11. Vyslanci cizích vlád u Jeho Svatosti požívají v království všech výsad a immunity, přináležejících zástupcům diplomatickým dle mezinárodního práva. Urážky jejich trestají se právě tak, jako urážky vyslanců pověřených u vlády italské. Vyslancům Jeho Svatosti u cizích mocností zajišťují se v území království všechny praerogativy a immunity, jaké přísluší státním diplomatům dle obyčeje na cestě, k místu poslání i při návratu.

Čl. 12. Papež dopisuje si volně s biskupy a celým světem, bez jakékoliv ingerence vlády italské. K tomu účelu má právo zříditi si ve Vatikáně aneb v jiné residenci poštovní a telegrafní úřad se zřízení dle vlastní volby. Papežský poštovní úřad bude moci zasílati cizím poštám přímo zásilky, aneb dopisy své svěřiti poštovním úřadům italským. V obojím případě jest zasílání depeší a listin, opatřených pečeti papežskou, prosto všech poplatkův a dávek v italském království. Papežští kurýrové jsou v království postaveni na roveň kurýrům cizích mocností. Papežský telegraf spojí se na státní útraty s telegrafickou sítí v království. Telegramy papežských úřadů, pokud jsou jako takové označeny, přijímají se a odesílají se s toutéž výsadou jako telegramy státní, beze všech poplatkův v království. Těchž výhod požívají telegramy papeže

aneb z rozkazu téhož pečeti svaté Stolice označené telegramy, které budou odevzdány některému telegrafnímu úřadu v království. Telegramy, papeži přímo zasláné, jsou prosty poplatků, vybíraných od adresáta.

Čl. 13. Semináře, akademie, koleje a jiné katolické ústavy k výchově a vzdělání duchovních v městě Římě a v předměstích (v 6. sídlech suburbikárních a v okolí) jsou i na dále podřízeny sv. Stolicy, beze všeho vměšování královských školních úřadů.

Část druhá.

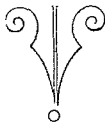
Poměr státu k církvi.

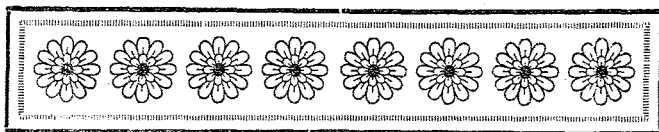
Čl. 14—18. . . .

Čl. 19. Všechny dřívější předpisy, jsoucí v odporu s tímto zákonem, pozbývají platnosti ve věcech, přítomným zákonem upravených.³¹⁾

V Turině, dne 13. května 1871.

³¹⁾ Zákon jest podepsán králem Viktorem Emanueleem, ministerským předsedou Lanzou, ministr. zahraničním Visconti-Venostou a ostatními tehdejšími ministry. — Druhé části garančního zákona týkající se poměru italského státu k církvi neuvádíme, poněvadž k našim účelům jest nepotřebnou.

III.

Garanční zákon italský a suverénní práva papežova.³²⁾

Suverénita římského papeže, jak jsme v předu dokázali, jest nezbytnou podmínkou pro jeho velekněžský úřad. Každé obmezení této suverénity jest bezprávním, spáchaným nejen na osobě papežově, nýbrž i na nezákladnějších právech církve. Garanční zákon měl podle prohlášení italské vlády zajistiti sv. Otci tuto svobodu, potřebnou k vykonávání vysokých povinností a práv náměstka Kristova. Pokud garanční zákon vyhověl této nutnosti, objasní nám kritika tohoto zákona, provedená se stanoviska mezinárodního práva.

Suverénita ve svém pojmu značí nejvyšší moc, jež se projevuje na venek neodvislostí a uvnitř samostatností. Tato neodvislá samostatnost však nepripouští

³²⁾ Hollendorff: Völkerrechtliche Erläuterungen zum italienischen Garantiesetz vom 13. Mai 1871 v. „Jahrbuch für Gesetzgebung“ usw. IV. Jahrg., str. 303. — Geffcken: Völkerrechtliche Stellung des Papstes v Handbuch des Völkerrechts, herausgegeben von Hollendorff, sv. II., str. 153 a násled. — Ebers: Italien und das Garantiesetz str. 32—62. — Dr. Wehberg: Das Papsttum und der Weltfriede str. 26—36. — Hilgenreiner: I. c. str. 45—48. — Dr. J. Müller: Die völkerrechtliche Stellung des Papstes und die Friedenskonferenz, str. 78—106. — Sojka: I. c. str. 53—59 a j.

žádného vměšování se druhé moci. Suverénita přestala by býti suverénitou, kdyby se opírala o nějakou pomoc nebo prostřednictví cizí moci státní. Suverénita musí se zakládati na vlastní síle. Chce-li tudíž garanční zákon zabezpečiti suverénitu papežovu, již tím ji ruší a činí absurdní. Jakmile by papež přijal garanční zákon a opíral se o jeho ustavení, již by přestal býti suverénem. Hollendorff praví: „Kdyby papež byl suverénem, pak měl by toto právo z vlastní síly a nebylo by třeba, aby mu garanční zákon na území italském přiznával nedotknutelnost, královskou čest pro jeho osobu, právo vyslanectva atd.“³³⁾

Tato nepřijatelnost garančního zákona vzhledem k suverénitě sv. Otce jeví se i v jednotlivých člancích tohoto zákona. Přihlédneme-li blíže k obsahu italského zákona garančního, poznáváme, že obsahem svým rozděluje se na tři části, z nichž v první zaručuje se sv. Otci právo na suverénní čest (čl. 1, 2, 3, 4, 5), v druhé exterritorialita (čl. 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13), a v třetí aktivní i passivní právo vyslanectva (čl. 11).

V jednotlivých člancích prvního oddílu se ustanovuje, že osoba papežova jest svatou a nedotknutelnou (čl. 1). Útok na osobu papežovu a ponoukání k takovému útoku tresce se jako útok aneb ponoukání k útoku na osobu královu. Podle čl. 19. tiskového zákona vězením až do dvou let a pokutou od 1000—5000 lir (čl. 2). Pokud italská vláda ustanovení těchto článků plní, dokazují zřejmě známé případy nočních událostí dne 13. července 1881 při převážení mrtvoly papeže Pia IX. do basiliky sv. Vavřince, zabránění jmění de propaganda fide r. 1884, odhalení pomníku bludaře Gionarda Bruna r. 1889, hrubé útočení proti osobě papežově v zednářském tisku italském, ve veřejných shromážděních atd.³⁴⁾ Stejně křiklavého porušení suverénity sv. Otce a jeho exterritoriálních práv, jež papeže vylučují ze všeliké jurisdikce soudní, dopustila se italská vláda v tak zv. případě Martinucciho. Dva-kráté prohlásil se římský soud kompetentním ku pro-

³³⁾ Hollendorff: Handbuch II., 181.

³⁴⁾ Srv. Hollendorff II., 193 a násl., Müller I. c. str. 84.
— Dr. Krýstůfek I. c. str. 352. — Srb: Lev XIII., str. 134 a j. v.

jednání žaloby proti papežské správě palácové, kterouž architekt Martinucci žaloval na zaplacení 15.280 lir za některé stavební práce prováděné ve Vatikáně při konklave svolaném po smrti Pia IX. Ba, appelační soud šel ve svém prohlášení tak daleko, že papeže prohlásil přímo za poddaného italského státu, na základě vykonaného plebiscitu dne 9. října 1870, jímž Řím prohlášen za integrující část italského království.³⁵⁾

Ve třetím článku garančního zákona italská vláda zaručuje papeži na území svém suverénní pocty a ponechává v platnosti čestná práva, jemu katolickými suverény prokazovaná. Ale již následující věta tohoto článku obsahuje značné omezení suverénních práv papežských: „Papež může (facoltà) držeti pro svou osobu a ke střežení paláců dosavadní počet stráží, bez újmy povinností naproti zákonům říše, tyto stanovícím. Podle tohoto ustanovení garančního zákona ponecháno papeži právo na stráž, ale této dán charakter pouze čestný a strážný, nikoli však vojenský. Garanční zákon vzal papeži vlastnost válku vedoucího. Ale mezinárodní právo počítá k suverénním právům též právo vypovídati a vésti válku. Vzal-li tedy třetí článek garančního zákona tuto možnost papeži, pak poškodil jeho suverénní práva a ze sv. Otce učinil dle mínění Geffckena „vojenského zajatce“.³⁶⁾ Svazek pak, který poutá papežské gardisty k sv. Otci, jest dle téhož autora pouze osobní, občansko-právní aneb morální, ale nikoliv politické poddanosti vůči suverénovi.³⁷⁾

V dalším obsahu zaručuje garanční zákon sv. Stolicí roční dotaci 3,225.000 lir (čl. 4). Papež užívá apoštolských paláců ve Vatikáně a Lateráně se všemi obydlími, zahradami a vším příslušenstvím³⁸⁾, rovněž i leto-

³⁵⁾ Srv. Hollendorff l. c. — Müller l. c. — Archiv für kath. Kirchenrecht sv. 49, str. 286. — Soderini: „La sovranità del Papa, presa ad'esame in occasione del'a vertenza Theodoli“ — Martinucci. — Srb: l. c. str. 137.

³⁶⁾ Hollendorffs Handbuch II., str. 174.

³⁷⁾ Tamtéž II., str. 182, Ebers l. c. str. 38.

³⁸⁾ Vyjmenované objekty tvoří plochu asi 50 hektarů, t. j. asi 86 $\frac{7}{8}$ rakouských jiter; jest to tedy větší selský statek o 174 korcích nebo 261' měřácích plochy; nebo malý dvorec (Kryšťůfek l. c. 355.).

hrádku na Castel Gandolfu se všemi přínaležejícími součástmi. Tyto paláce, villa a příslušenství, jakož zvláště musea, knihovna, sbírky umělecké a archeologické jsou nezczizitelné, prosty poplatkův a daní, a vyňaty z důvodů veřejného dobra z expropriace (čl. 5).

Tato ustanovení garančního zákona jsou se suverénitou papežskou nespojitelná. Papeži vyměřuje se roční dotace jako svrženému panovníkovi. Ještě většího porušení papežské suverénity dopustila se však italská vláda ve čl. 5 garančního zákona, v němž užila výrazu, že papež „uží v á“ jistých apoštolských paláců. Jak Geffcken a Bluntschli upozorňují, výraz ten neznamena ničeho jiného, než že italská vláda pokládá tyto vyjmenované paláce za svůj majetek a papeži je pouze „k užívání přenechává“.³⁹⁾

Ale ustanovení garančního zákona jdou ještě dále, neboť nejen apoštolské paláce, nýbrž i předměty v nich se nalézající prohlásila vláda za nezczizitelné. Papež tedy nemá práva vlastnického nejen na své obydlí, ale i na předměty nalézající se v jeho příbytku, neboť nesmí z nich ničeho prodati, ani s nimi volně disponovati. Když roku 1879 papež Lev XIII. nechal prodati některé předměty majolikové ze sbírky v Castel Gandolfu, prohlásila vláda tyto předměty za národní majetek a vymohla jejich zabavení. Papež byl nucen od prodeje ustoupiti. Na základě toho, praví Geffcken: „Papež nemůže po zániku svého světského panství více platiti za suveréna, poněvadž výsost územní jest nutnou podmínkou suverénity, papež však nevykonává více žádné výsosti územní, neboť i paláce jemu ponechané jsou mu pouze k používání přiřknuty.“⁴⁰⁾

V dalších ustanoveních garančního zákona zaručena jsou papeži exterritoriální práva: Žádný úředník státní autority a žádný zřízenec veřejné moci nesmí u vykonávání úřední pravomoci své vniknouti do paláců, v nichž papež sídlí, ani do místnosti, kde jest konkláve shromážděno aneb všeobecný sněm zasedá, leč

³⁹⁾ Srv. Salvatore Brandi: *Di chi è il Vaticano?* Roma 1904.

⁴⁰⁾ Hollzendorff, *Handbuch* II.-181.

s dovolením papeže, konklave nebo sněmu (čl. 7.).⁴¹⁾ Při uprázdnění papežského stolce nesmí žádná soudní nebo politická autorita omezovati osobní svobodu kardinálů z příčin jakýchkoliv. Vláda pečuje, aby shromáždění, konklave a všeobecné sněmy nebyly rušeny žádným vnějším násilím (čl. 6.). Zakázáno jest každé vyhledávání aneb zabavení listin v papežských úřadech, pokud se vztahují na obor čistě církevní (čl. 8.).

Také toto poslední ustanovení jest v přímém odporu se suverénitou papežovou. Především ponecháno jest zde volnému názoru italské vlády, které listiny „vztahují se na obor čistě církevní“. Tak může se státi, jak tomu na př. bylo při vypuknutí války italsko-rakouské, že i církevní listiny a depeše papežovy byly prohledávány, ano i zabavovány. Také časopisectvo papežské podléhá dle ustanovení článku 8. censuře italské a mohou v nich býti zabaveny i takové články, jež jsou od kurie přímo inspirovány. Tak stalo se na př. v lednu 1884, kdy v Římě vycházející list „Journal de Rome“ uveřejnil pojednání o dobytí Říma a nazval je usurpací. Za to byl jak pisatel toho článku, tak i nakladatel pohnán k trestnímu soudu a každý z nich byl odsouzen k žaláři jednoho měsíce a k peněžité pokutě 500 lir.⁴²⁾ Mimo to nevztahuje se ochrana zaručená listinám v papežských úřadech na archivy, takže na př. papežské výnosy, které se nalézají v diecesálních archívech, podle znění italského zákona podléhají prohledávání nebo i zabavení.⁴³⁾

Z následujících ustanovení garančního zákona důležitým jest zvláště článek 11., jímž se stanoví papežovo aktivní a passivní právo vyslanectva. V první

⁴¹⁾ Tímto zákonem nebylo však papeži poskytnuto právo asylu. Jest to zřejmo z parlamentního jednání o tomto článku garan. zákona. Oposice navrhovala k tomuto článku dodatek, kterým mělo býti papeži právo asylu výslovně odepřeno. Ministerstvo Lanzovo tehdy vyvodilo z jednání oposice kabinetní otázku, a tak byl dodatek 204 proti 139 hlasům zamítnut. Ale Lanza prohlásil, že jest morální povinností papežovou, vinníka úřadům italským vydati. Srv. Hollendorff I. c. str. 318.

⁴²⁾ Hollendorff: Handbuch II., 177. — Sojka: I. c. str. 55.

⁴³⁾ Ebers I. c. str. 39.

části tohoto článku se stanoví, že vyslanci cizích mocností u sv. Stolice požívají v království všech výsad a imunit, příslušejících zástupcům diplomatickým dle práva mezinárodního. V části druhé stanoví se, že urážky jejich trestají se právě tak, jako urážky vyslanců pověřených u vlády italské.

Podle Holzendorffa⁴⁴⁾ již první část uvedeného článku jest novým, značným obmezením suverenity sv. Otce a zvláště jeho práva vyslaneckého. Neboť na uvedeném místě se mluví o vyslancích „cizích mocností“. Na základě toho soudí Holzendorff, že výsady immunity mezinárodní přiznány jsou italskou vládou pouze vyslancům těch mocností, které od italské vlády skutečně jako mocnosti jsou uznány. To by mělo praktický důsledek a význam tehdy, kdyby sv. Otec chtěl přijati na př. vyslance nově zřízeného polského státu, nebo některého deponovaného knížete, nebo praetidenta, nebo presidenta některé jihoamerické republiky, který by sice vládu vykonával, ale tato by nebyla uznána od italské vlády.

Ale ustanovení v první části čl. 11. obsahuje ještě jiné a značnější obmezení suverénních práv papežských. Na uvedeném místě se praví, že vyslanci cizích mocností u sv. Stolice požívají v království všech výsad a imunit, příslušejících zástupcům diplomatickým dle práva mezinárodního. Podle tohoto znění usuzují mezinárodní právníci, že, kdyby vyslanec pověřený u sv. Stolice přestoupil meze svého úřadu a na př. se vmísil do vztahu italského krále k cizím světským mocnostem, mohl by italský ministr zahraničních záležitostí obrátiti se na vysílající stát a žádati o jeho odvolání, a kdyby vysílající stát odepřel tak učiniti, pak zmíněný vyslanec zbaven by byl všech imunit vyslaneckých.⁴⁵⁾

Velice nejasnou ku výkladu jest třetí část 11. článku garančního zákona, v níž se praví, že vyslancům Jeho Svatosti u cizích mocností zajišťují se všechny

⁴⁴⁾ Holzendorff: Völkerrechtliche Erläuterung str. 308.

⁴⁵⁾ Holzendorff l. c. str. 310.

praerogativy a immunity v království, jaké přísluší státním diplomatům dle obyčeje na cestě, pobytu a při návratu. Poněvadž v článku tomto se zajišťují papežským vyslancům takové immunity, jaké přísluší „státním diplomatům“, vykládají někteří,⁴⁶⁾ že výrazem „státní diplomaté“ rozumějí se vyslanci italského státu, a nikoliv vyslanci cizích mocností cestující Itálií. Poněvadž však vyslanec ve státě své otčiny nemá žádných praerogativ a immunity, tudíž ani vyslanci papežští netěší se v Itálii žádným právům vyslaneckým dle mezinárodního práva. Na základě tohoto výkladu luští Geffcken theoretický kasus Hollendorffův,⁴⁷⁾ může-li italský biskup, který jest v konfliktu s italskou vládou a jemuž od papeže bylo svěřeno diplomatické poslání, býti zatknut, aniž by to odporovalo garančnímu zákonu. Geffcken⁴⁸⁾ soudí, že zatknutí biskupa nebylo by proti ustanovení článku 11. gar. zákona. Ale mohou nastati ještě jiné případy omezení papežova práva vyslaneckého. Vyslanec, který u Vatikánu jest pověřen, bydlí pravidelně nikoliv ve Vatikáně, nýbrž v Římě, tedy v území, nad nímž provozuje svou suverénitu král italský. To však má za následek, že vyslanec pověřený u sv. Stolice požívá dvojí exterritoriality, totiž první vůči papeži, ku kterému jest akreditován, a druhé vůči italskému králi, na jehož území bydlí.

Ale připusťme možnost války mezi Itálií a vysílajícím státem! Neodepře vláda italská exterritorialitu vyslanců státu, s nímž válčí? Dovolí, aby se volně pohyboval se všemi zárukami mezinárodními na jejím obvodu? Válka italsko-rakouská v přítomné době ukázala, že s vypuknutím války stávají se nejistými i mezinárodní práva vyslanců pověřených u Vatikánu. Byli jsme svědky, že vyslanci rakouský, bavorský i pruský byli nuceni opustiti Itálii. Sám sv. Otec Benedikt XV. da! tomuto obmezování suverénních práv svých významný výraz ve své prosincové allokuci 1915, v níž prohlásil: „Abychom pomlčeli o jiném, obmezujeme se

⁴⁶⁾ Srv. Heffter-Geffcken: Völkerrecht § 41. — Hollendorff: l. c. str. 309.

⁴⁷⁾ Tamtéž str. 309.

⁴⁸⁾ Hollendorff: Handbuch II., 180.

na poznámku, že někteří velvyslanci nebo vyslanci, pověřeni u nás svými vládami, byli donuceni k odjezdu, aby uchránili své osobní důstojnosti a nadprávi svého úřadu. To znamená pro sv. Stolicí zkrácení vlastního zděděného práva a sůžení nezbytné záruky, jakož i oloupení o řádný a především přiměřený prostředek k vyřizování jejich záležitostí se zahraničními vládami.“⁴⁹⁾

Na základě tohoto rozboru garančního zákona se stanoviska práva mezinárodního lze si učiniti jasný a logický závěr, že garanční zákon znamená veliké omezení papežské suverénity a výsostných práv papeže jakožto hlavy církve. Proto garanční zákon italský jest naprosto neslučitelný s výsostným postavením papeže, a papežové jej nikdy nemohou uznati a přijati. To jest také hlavní příčinou, pro kterou všichni papežové od Pia IX. až do Benedikta XV. rozhodnými slovy protestovali proti garančnímu zákonu. Správně o tom napsal Otto Hoesch v protestantském časopisu „Kreuzzeitung“: „Italie nedává ani nejmenší jistoty o tom, že by uznávala suverénitu Vatikánu . . . Otázka tato stala se po prvé palčivou, poněvadž válka Italie s Abyssinií a Tripolisem se jí nijak netýkala. Nyní však, poněvadž Italie vede evropskou válku, nedostává její garanční zákon a nechrání vyslanců cizích mocností u Vatikánu. My dnes připojujeme se k tomu názoru, že papežové měli plné právo, garanční zákon, třeba pod jeho ochranou žili a tři papežské volby vykonány byly, neuznati, a že každoročně opakované přání německých katolíků na jejich generálních sjezdech po dosažení plné svobody ve vykonávání nejvyššího pastýřského úřadu sv. Otce mělo podklad velice opravdový a jak se nyní ukazuje, spravedlivý.“⁵⁰⁾

Postavení římského papeže jest po roce 1870 takové, že záleží pouze na vládě italské nebo na těch, kteří mohou vnutiti této vládě svou vůli (a k těm náleží také zednářský tisk italský cizinou placený), jak dlouho budou chtít ponechat sv. Stolicí „privilegia“

⁴⁹⁾ Acta A. Sedis 1915, str. 508.

⁵⁰⁾ Kreuzzeitung 1915 č. 275.

jí garančním zákonem zaručená. Poměry italské jsou již takové, že může každé chvíle nastati okamžik, kdy Itálie prohlásí na př. spojení Vatikánu s cizinou za podezřelé a státu nebezpečné a sv. Otcí bude úplně znemožněno vykonávati práva a povinnosti hlavy církve. Stav tento dobře charakterisoval profesor mezinárodního práva Laband ve Strassburku slovy: „Jakou cenu mají formální ujišťování, ústavní zákony, ohledy na mezinárodní okolnosti atd. ve státě, v jehož čele stojí věrolomný král, jehož vláda jest řízena potměšile zrádným ministerstvem a ve kterém státní moc stojí pod vlivem lůzy a pod vedením z cizozemka zaplaceného, pornografického a frásovitého básníka? Kdo ručí za to, že po drancování dychtivá lůza nebude poštvána, aby Vatikán s jeho drahocennými poklady vydrancovala a zničila a kardinály, duchovní, papežské úředníky a u papeže pověřené vyslance ztýrala a zavraždila? Že by italská vláda mohla dostatečnou silou ochranu záručiti, nelze očekávati, jak to dokázaly ohavné scény v Římě, Miláně a na jiných místech.“⁵¹⁾

Tomuto nesnesitelnému stavu dal vyznamný výraz sv. Otec Benedikt XV. ve zmíněné již allokuci, konané v papežské konsistoři dne 6. prosince 1915, v níž prohlásil: „Již dříve jsme želeli, jdouce ve stopách Našich předchůdců, že postavení hlavy římské církve neposkytuje církevní vládě nezbytně nutné plné svobody. Za nynějších poměrů stalo se to pro každého velmi očividným. Jistě nechybělo vládcům Itálie dobrého úmyslu vyloučiti nepřístojnosti, avšak úmysl sám dokazuje zřetelně, že postavení hlavy římské církve závisí na státní moci, a při změně lidí a okolností může býti také změněno a také zhoršeno. Žádný rozumný člověk nemůže tvrditi, že takové nejisté a libovůli jiných lidí podléhající postavení může příslušet apoštolské Stolicí.“⁵²⁾

Tyto ukázky čerpané i z projevů nejvyšší hlavy křesťanstva zajisté dostačí, aby bylo zřejmo, jak naléhavým jest požadavek, rozřešiti již jedenkráté otázku

⁵¹⁾ Deutsche Juristenzeitung 1915 (Červencové číslo).

⁵²⁾ Acta A. Sedis 1915, str. 508.

svobody římského papeže, jeho neodvislost od každé moci a vlády. Jest se ovšem připraviti, že úkol tento nebude ani snadným, ani jednoduchým, jak jsou nám toho dějiny řešení římské otázky poučným dokladem.⁵³⁾ Nicméně požadavek řešení římskou otázkou měl by býti zvláště v přítomných dobách, v nichž rodí se na dlouhá léta nové politické, kulturní a sociální směrnice téměř veškerého člověčenstva, nejdůležitější záležitostí celého světa katolického. Sám sv. Otec Benedikt XV. praví ve své první encyklice: „V pravdě všichni, kteří se nazývají dítkami římského papeže, ať jsou blízcí nebo vzdálení, mají právo na jistotu, že jejich společný Otec ve vykonávání svého apoštolského úřadu zůstane skutečně svobodným vůči lidské moci.“⁵⁴⁾

A poslanec německého centra M. Erzberger prohlásil v mnichovské „Allg. Rundschau“: „Nejen katolíci, ale i nekatolíci, jak v neutrálních zemích, tak i ve válčících státech otevřeně vyslovují potřebu, že uzavření míru přinéstí musí také plnou neodvislost a svobodu apoštolské Stolici. Před sto lety se vídeňský kongres usnesl na obnovení církevního státu. Válka roku 1870 přivodila jeho pád a tím uvedla papežství v jeho nedůstojné postavení. Světová válka 1914 až 1915 jest dle mínění nejširších kruhů celého světa danou příležitostí ke znovuzřízení úplné svobody papežství.“⁵⁵⁾

Také professor německé university pražské dr. Karel Hilgenreiner ve svém spise: „Die römische Frage nach dem Weltkriege“ napsal: „Již příliš dlouho zeje na těle Evropy otevřená rána od 20. září 1870. Chce příští mírový kongres opustiti mírového knížete ve Vatikáně? Papežství znamená pro svět r. 1915 mnohem více než r. 1815. Církev velice vzrostla; v Anglii a v Severní Americe, v Turecku, v Číně a Japonsku, v Africe a v Australii počet jejích členů, její organisace a její vliv za posledního století značně stoupl. Ona stala se ještě více světovou církví a mezinárodnější, než před tím. A její hlava měla by býti poddanou

⁵³⁾ Srv. Dr. Jos. Müller: l. c. str. 93 a násl.

⁵⁴⁾ Acta A. Sedis 1914 str. 564.

⁵⁵⁾ Srv. „Čech“ roč. 41. č. 10.

evropskému králi, nebo evropské republice? Na mírovém kongressu mohou se názory v různých věcech různiti, ale v tom mohou se všichni bojující sejíti: Světový papež musí být svobodný! A společná vůle ukáže také cestu k tomu!⁵⁶⁾

Z projevů těchto i celé řady jiných, jež četli jsme ve veřejných časopisech, jest zřejmo, že naděje na rozřešení tak zv. římské otázky spojuje se v katolickém světě s příštím mírovým kongressem po ukončení přítomné války. Jako roku 1815 po válkách napoleonských rozřešena byla na kongressu vídeňském římská otázka způsobená násilnictvím Napoleonovým, takže papeži navrácen byl církevní stát a s ním jeho zevní neodvislost, tak doufá se u mnohých i nyní po stu letech, že příští mírový kongress zahrne do svého programu otázku mezinárodního postavení sv. Otce, jeho neodvislost a svobodu. Že papež Benedikt XV. svou prací a námahou na zastavení nebo aspoň zmírnění válečných hrůz zasluhoval by toho od příští mírové konference, to není třeba zvláště vykládati.⁵⁷⁾

Bohužel, nelze očekávati, že by připuštění zástupců papežových na budoucí kongress mírový a projednávání římské otázky bylo věcí tak jednoduchou a snadnou. O tom nás poučuje historie mírové konference v Haagu roku 1899, na niž po mnohých diplomatických vyjednáváních nemohl býti pozván sv. Otec pro odpor Itálie. A již před tím od dob Cavourových byla Itálie velice citlivou, aby cizí státy nezasahovaly do řešení římské otázky. Cavour kdysi napsal, že by mohl připustiti pouze dobrou službu (gute Dienste) a sprostředkování států, nikdy však garancie a podobné závazky, které by mohly poskytnouti záminku ke konfliktům aneb cizím vměšováním.⁵⁸⁾ Že stanovisko Itálie v této příčině ještě dnes se nezměnilo, tomu nasvědčují zprávy, jež objevily se ve veřejném tisku, aniž byly od italské vlády vyvráceny, že Itálie při svém vstupu do války proti Rakousku vymínila si na svých spojencích, že na příštím mírovém kongressu římská otázka nebude

⁵⁶⁾ Hilgenreiner: I. c. str. 60.

⁵⁷⁾ Viz Dr. Jos. Müller: I. c. str. 106.

⁵⁸⁾ Hollendorff: I. c. II., str. 166.

předmětem jednání a zástupci papežovy nebudou puštěni k mírové konferenci.⁵⁹⁾

Nám nelze zjistiti, pokud se zprávy tyto srovnávají se skutečností, ani rozhodovati, kdy, kde a jakým způsobem měla by býti řešena otázka římská, neboť věc tato jest záležitostí sv. Otce, který jistě neopomene žádného příznivého okamžiku, aby zajistil sv. Stolicí svobodné a neodvislé vykonávání suverenních práv jí náležejících. Prohlásil tak na př. státní sekretář Pia X., kardinál Merry del Val, zástupcům katolického tisku v lednu 1905: „Papež sám rozhodne o tom, co se mu bude zdáti potřebným.“⁶⁰⁾

Z těch důvodů nepouštíme se také do konkrétního — dnes tak oblíbeného⁶¹⁾ — řešení římské otázky, přenechávajíc úkol tento sv. Stolicí, již snaha po zdárném rozřešení otázky svobody a neodvislosti papežské byla vždy „viva e vivissima.“ Všichni papežové vládnoucí od r. 1870 pozvedali opět a opět svého hlasu, podávajíc své reklamace a stížnosti na ponižující postavení apoštolského primátu a žádajíc svobody ve vykonávání svých suverenních práv. Významným způsobem učinil tak i Lev XIII., jenž ve svém listě poslaném státnímu sekretáři, kard. Rampollovi, dne 8. října 1895 u příležitosti oslavy dvacetipětiletého sjednocení království italského napsal: „Marně se sahá ku jistým zákon-

⁵⁹⁾ Sdělila tak na př. polouřední vatikánská korespondence „La Corrispondenza“ (Srv. „Čech“ 1916 č. 38).

⁶⁰⁾ Srv. Dr. Hilgenreiner I. c. str. 58.

⁶¹⁾ Konkrétním řešením římské otázky zabývají se zvláště tyto spisy: Dr. Hilgenreiner: Die römische Frage nach dem Weltkriege. — Dr. Hoerber: Der Papst und die römische Frage. — Dr. J. Lulvès: „Die Stellung des Papsttums im Weltkriege“ ve sbírce „Der deutsche Krieg“. — Dr. Bornhack: Die völkerrechtliche Stellung des Papstes v „Grenzboten“ 1915, str. 321—327. — Dr. Maximilian Claar: Italien, der päpstliche Stuhl und die Lösung der römischen Frage v „Zeitschrift für Politik“ IX., 321—370. — Ehrle: Benedikt XV. und Lösung der römischen Frage ve Stimmen der Zeit 1916, 505. — Ehrle: Weitere Erörterungen zur römischen Frage. (Tamtéž udána i časopisecká a žurnalistická literatura o témže předmětu) ve Stimmen der Zeit 1917, 481. — J. Müller: Die völkerrechtliche Stellung des Papstes a j. v.

ným prostředkům, aby svoboda papežova se zajistila. Žádná právní opatření nezaručí pravou neodvislost bez teritoriální moci (*territoriale giurisdizione*).“⁶²⁾

Toto prohlášení jest oficiálním projevem sv. Stolicе o způsobu, jakým bylo by lze zajistiti svobodu a neodvislost papežství. Papež nebude svobodným, dokud nevrátí se sv. Stolicі výsost územní. Panství nad územím jest jedinou bezpečnou garancí duchovní suverénity papežovy. Toto přesvědčení naplňovalo vždy papeže v jejich snahách po svobodě a neodvislosti od světské moci. Nároky na světské panství důrazně reklamovali papežové Pius IX. a Lev XIII., a ani papežové Pius X. a Benedikt XV. se jich nevzdali. Svědčí o tom ono místo z encykliky Benedikta XV. „*Ad beatissimi apostolorum principis*“, v němž se praví: „Obnovujeme proti takovému stavu protesty, které Naši předchůdcové (nejsouce vedeni zájmy lidskými, nýbrž svatou povinností) častěji než jednou vznesli a obnovujeme je z těchže důvodů, totiž k ochraně práv a důstojnosti Apoštolské Stolicе.“⁶³⁾

Než vtírá se nám otázka, které a jakého rozsahu území jest s to, aby mohlo zaručiti a chrániti práva a svobodu římských papežů? Jest k tomu třeba restituce bývalého státu papežského v celém jeho původním rozsahu? Ci snad stačí ku papežské výsosti územní territorium jakékoliv velikosti? Také zodpovědění těchto otázek může dáti jedině sv. Stolicе, jež v příhodném čase učiní tak způsobem, o němž bude platiti: „*Roma locuta, causa finita*.“ Jedno však jest nutno konstatovati, že územní výsost nezakládá se na velikosti a rozsahu territoria. Mezinárodní právo přiznává suverénitu a plynoucí z ní práva a povinnosti i držitelům panství tak nepatrného, jako jest na př. Monaco s rozsahem 1½ čtverečního kilometru a s 20.000 obyvateli, San Marino s 61 čtv. km a s 10.000 obyvateli, Lichtenstein s 157 čtv. km. a s 10.000 obyvateli.

Na základě toho lze pozorovati v literatuře obírající se řešením římské otázky dvojí směr. První žádá

⁶²⁾ Leonis XIII Acta VII., 143

⁶³⁾ Acta apostol. Sedis VI., 565.

navrácení papežského státu sv. Stolici v celém jeho bývalém rozsahu. Tak na př. praví dr. Kryštůfek: „Italská vláda v Římě jest vládou „de facto“ (dle skutku), jejíž jsoucnost čili existence však nesrovnává se s mezinárodním právem, tak jako lup loupežníkův s trestním zákonem. Uloupená věc zůstává právně majetkem uloupeného, a lupič zůstává lupičem.“⁶³⁾ A dr. Sojka tvrdí: „Jen pod touto podmínkou lze dosáci smíření mezi Vatikánem a Quirinálem, jen úplnou restitucí čili navrácením ve stav předešlý překlenouti lze propast, zející mezi papežem a vládou italskou.“⁶⁵⁾

V novější literatuře činí se však jiné návrhy na rozřešení římské otázky a na navrácení sv. Stolici výsosti územní. Tak na př. právní učitel Bornhack činí následující návrh ku rozřešení římské otázky: „Papeži nechť se dostane přesně obmezeného území s plnou suverénitou, asi na pravém břehu Tibery ležícího pruhu země od Říma až ku moři, tedy území asi v rozsahu německého knížectví. Zde náležela by papeži neodvislost a svobodné obcování s cizinou. Malé území toto bylo by pod zárukou všech mocností, a snáze by je bylo možno uržeti, než velké...“⁶⁶⁾ A již dříve před tímto projevem nejnovějšího data psal r. 1894 velkovévoda bádenský Friedrich kardinálu Galimbertimu, jenž zastupoval za pontifikátu Lva XIII. u sv. Stolice směr Německu přátelský, že v nejrůzrodnějších politických kruzích myslí se na to, aby leontinské město s územním pruhem na Tibeře až k moři stalo se pa-

⁶³⁾ Kryštůfek I. c. str. 116.

⁶⁴⁾ Dr. Sojka I. c. str. 62. — K tomu srovnej učení mezinárodního práva o tom, kdy illejitimní moc stává se legitimní: Když vláda illeg. 1. stala se trvalou (peramentní, definitivní, stabilní) 2. jako taková od neutrálních suverénů byla uznána. — Dr. Kadeřávek ve své „Morálce filosofické“ o tom praví: „Takové poměry, které činí opětne dosazení dřívějšího panovníka morálně nemožným, mohou nastati, když vláda uchvatitelova v zemi uchvácené již hluboce se zakořenila, když kolem ní se nakupila mocná aristokracie a když panovník sám nemůže se zřici svého postavení, aby nesetkal se s mocným odporem silné strany politické. Tu nabývá podle zákona přirozeného jakýmsi promlčením dynastie nová práva svrchovanosti.“ (I. c. str. 299.)

⁶⁵⁾ Srv. Dr. Hilgenreiner I. c. str. 62.

pežským teritoriem (de facto) tak, aby papež měl volný přístup k otevřenému moři a tímto skutečně svobodné obcování s cizími státy, aniž by musil vstoupit na italskou půdu.⁶⁷⁾ A když v r. 1911 bavorský poslanec svobodný pán Cramer-Klett díel návštěvou u bývalého státního sekretáře Lvá XIII., kardinála Rampolly v Einsiedlu, a tázal se tohoto slavného politika na jeho stanovisko v římské otázce, odpověděl kardinál po krátkém mlčení: „Svatý Otec absolutně musí míti svobodu, a citta leonina s neutrálním pruhem až k moři bylo by to nejnepatrnější, co by se muselo žádati k rozluštění římské otázky.“⁶⁸⁾

Takové jsou v podstatě nejvážnější názory na rozřešení otázky svobody římského papeže, k nimž řadí se ještě často opakovaný návrh na internationalisování garančního zákona. Vedle toho uvádějí se ještě jiné způsoby k rozřešení římské otázky, u nichž však lze ceniti hlavně dobrou vůli. Takovým jest na př. návrh, aby papežský stát buď v celém, aneb částečném původním rozsahu byl znovuzřízen a spravován buď od vícekrále, aneb místodržitele vybraného z římské, papeži věrné šlechty. Hlavním sídlem italské vlády stala by se buď Florencie, aneb Neapol. Jiní opět navrhují, aby italský král stal se „patriciem“ církevního státu, po způsobu středověkého krále Pippina. Jinde opět se žádá, aby papež přenesl své sídlo z Říma do některého jiného státu, církvi katolické věrného a pod. Bude některý z těchto návrhů uskutečněn? Dostane se římskému papeži svobody a neodvislosti v těchto rozbouřených dobách, o nichž se prohlašuje, že se v nich vede boj za svobodu a volnost? Nevíme! Jen to víme, že co Boží je, zahynouti nemůže a že Pán, který řídí lodičku Petrovu ve vlnobití zmatků a zášti nepřátelské, nedá jí utonouti, a papežství nezničí žádná moc lidská, protože církve ani brány pekla nepřemohou. Kristus je s církvi po všechny dny až do skonání světa. A tato ochrana jest nejlepšší a nejmocnější garancí pro římský primát.

⁶⁷⁾ List uveden u Müllera l. c. str. 179.

⁶⁸⁾ Srv. Müller l. c. str. 105.

A kdyby papežství znovu se musilo uchýliti do nových katakomb, celý rozdíl bude pouze v tom, že bude o několik metrů hlouběji pod zemí, ale papež dále zůstane nejvyšším učitelem, knězem a králem církve a viditelným zástupcem Ježíše Krista na zemi. Touto vírou naplnění očekávají katoličtí křesťané se svým papežem v čele s plnou důvěrou vývoj rozbouraných poměrů dnešních dle slov sv. Otce Benedikta XV. pronesených v papežské konsistoři, dne 22. ledna 1915: „Jinak, ctihodní bratři, nesmíme malomyslněti, když doléhá taková tíže béd; ale čím temnější jest budoucnost, chceme se s tím větší důvěrou blížiti ke trůnu milosti, abychom došli milosrdenství a našli milost ku pomoci příhodné.“ (Hebr. 4, 16.)⁶⁹⁾

⁶⁹⁾ Acta apostol. Sedis VIII., 33.

Doslov.

V době, ve které byla tato práce psána, byla katolická literatura pojednávající o papežství se stanoviska mezinárodního práva značně chudou. Tehdy jsme mohli v úvodním slově napsati, že i v bohatých literaturách theologických u cizích národů najdeme velice málo prací, jež by důstojně čelily theorii mezinárodního práva, upírajícím sv. Otcí práva mezinárodního společenství. Během roku, ve kterém práce tato byla tištěna, vzrostla však literatura obrájcí se římskou otázkou měrou netušenou. A byli to zvláště němečtí katolíci, u nichž se jevil opravdový a činný zájem o budoucnost a svobodu sv. Stolice. Práce jejich po této stránce jest úctyhodná a nemůže zůstatí bez vlivu na příští poměr nově vybudovaného mezinárodního práva ku papežství. Snažili jsme se, pokud to bylo možno, i během tisku práci svou stále doplňovati těmito nejnovějšími výsledky úsilovné a nadšené práce ku zajištění šťastnější budoucnosti římského papežství. U nás v české literatuře zdá se, že otázka římská nevyvolala značnější ozvěny, ačkoliv českému národu právě by mělo záležeti na svobodě a neodvíslosti sv. Stolice od světských vlád. Z těch důvodů posíláme radostně tuto práci do českého proudění duševního s tím přáním, aby probudila u českého člověka zájem o papežství a jeho světový význam, ale též o jeho svatá práva a skutečnou svobodu, jež i pokojnému, mezinárodnímu soužití člověčenstva může býti po mnohé stránce prospěšnou a užitečnou.

